DE GRÆCÆ ECCLESIÆ HODIERNO STATU EPISTOLA.

Authore

THOMA SMITHO,

Sacræ Theologiæ Doctore, & Ecclesiæ Anglicanæ Presbytero.

Editio nova, auctior & emendatior.

TRAJECTI ad RHENUM,

Apud FRANCISCUM HALMAM Acad. Typogr. cIↃ. IↃ. C. XCVIII.

LECTORI S.

Um a multis annis hic libellus, distractis exemplaribus, apud nostrates bibliopolas vix compareat; & rarissime quidem, ut accepi, in vicinis regionibus sit reperiendus, ut illum attentissimâ mente relegerem, & reciso, si quid minus exploratum, quod in opere miscellaneo ab homine licet veritatis studiosissimo vix præcaveri potuit, obrepsisset, nonnullisque, quibus res Ecclesiasticæ Græcorum amplius illustrari possint, superadditis, tandem ultimis curis, ecollectis, tertio ederem, tum argumenti, quod inibi tractatur, gravitas, tum amicorum consilia facile suadebant. Quibus præcipue ut morem gererem, dum me ad pensum istud absolvendum animo affectibus vacuo accinxerim; paucula quædam, puta in recensione Dominicarum post Pascha, de Seculo, in quo mos reservandi panem Eucharisticum inceperat, aut istiusmodi, nullius plane momenti, minus accurate posita, quæ mihi quasi aliud agenti exciderunt, occurrere, qua, aut explicatione aut emendatione indigere videantur, non invitus fateor: plura quoque, si proprio judicio convictus, aut ab adversariis aliisve,

qui aut ex industria, aut ὡς ἐν παρόδῳ de rebus Græcorum disseruere, monitus, ea reperissem, emendaturus. Sed cum argumentum illud in varias, easque pene infinitas, partes diductum diffusumque, additamentorum sit maxime capax, multa, quæ licet non cognitu necessaria, saltem non incongrua aut inepta mihi videntur, aut suis in locis inserenda, aut seorsim in fine apponenda, omni debito examine adhibito, curavi: interim tamen in hoc compendio jam recensito & aucto summa tantum dogmatum, disciplinæ, rituum, aliorumque, quæ ad præsentem Græcæ Ecclesiæ statum propius spectant, capita congessisse contentus: aliis, qui judicio & penitiori rerum Græcarum cognitione pollent, ea omnia fusius enarrandi relicta, si qua manet, gloria.

Ex horum autem numero plane excipiendus est nuperus quidam Scriptor Gallus, qui quasi novus Cato de cœlo decidisset, orbi literario arcana hactenus incognita revelaturus, * *rhapsodiam* de gentibus & ecclesiis Orientalibus sub imperio Ottomannorum degentibus, *nulla arte, judicio nullo contextam, observationes, cuivis vel proletario obvias, & pleraque ex parte ex trivio petitas,* &

* Etat present des actions & Eglises Grecques, Armeniennes, & Maronites, en Turquie: par le Sieur de la Croix. à Paris. M. DC. XCV.

& si alicubi occurrant, quæ bonæ frugis sunt, ab aliis manifesto plagio surreptas, continentem, in publicam lucem nuper inauspicatis avibus extrusit. Sane pudori & famæ suæ non inepte consuluit, quæsita apud indoctam plebem industriæ in rebus miris, & plane novis, ut ipsis pro fatuitate sua videbuntur enucleandis collocatæ laude, quod non Latine sed Gallice scripserit; acrem censuram eruditorum, illam linguam neutiquam callentium quibus istæ ineptiæ sorderent, hoc modo facile evasurus. Ita sæpenumero usu venit, ut cultioris literaturæ prorsus rudes & ignari sibi sapere, & de rep. literaria bene mereri videantur, quos plane desipere, & bonas literas indocta tractatione funestare, aliis, qui recte judicare norunt, maxime constat. Sed cum Author iste præ immodico zelo (qui si careat Christiana charitate, ratione, & sapientia directricibus, mutato nomine insania nuncupari debet, cujuscunque communionis in sacris sint ejusmodi ignei zelotæ) in Græcam Ecclesiam tanquam rebellem, blasphemam, hæreticam, & schismaticam, passim debacchetur, hoc solo nomine, quod jura sua contra Romani Pontificis tyrannidem vindicaverit, adhucque noluerit jugo servitutis implicari; cum Cyrillum Lucarim, Patriarcham Constantinopolitanum,

Virum optimum, & de Ecclesia Græca, *si quis alius, quicquid contra blaterant & mentiantur* οἱ ἐξ ἐναντίας, *præclarissime meritum, spurcissimis & falsissimis convitiis proscriderit; cum denique istorum temporum historiam ingestis fabulis mire corruperit, sibi ipsi imputare oportet, si quippiam in se acrius animadversum putet. Debuerat nosse horrendas istas calumnias, ab Allatio ad infamiam nomini Cyrilliano inurendam propalatas, quas credulitate inhonesta & plane damnanda, studio partium nimium quam abrepti, suis in scriptis admisere Arnaldus & Simonius, ex prolatis tabulis, literis authenticis, aliisque Virorum magnorum, non minus probitate ac legationibus, quas apud Portam Ottomannicam summa cum laude obierant, illustrium testimoniis dudum omnium bonorum, qui veritatem amant, derisui & odio fuisse expositas. Quod si nosset, & tamen dissimulaverit, quanti stuporis erit argumentum, pellucida mendacia contra vim veritatis, tot manifestis indiciis & probationibus ultra omnem cavillationem sophisticam evicta, obstinate tueri! Sed litem istam quam tanto cum furore contra Cyrillum duo illius, non infimi & famam eruditionis nominis, infensissimi hostes, intentarunt quasi temeritatis suæ pœnituisset, turpiter deseruisse quidni*

dixerim,

dixerim, cum repetitis vindiciis nondum hactenus fuerit responsum? De exceptionibus, si quas habent, vel ipsi Romanenses moderatioris ingenii, qui veritatis studio ducuntur, judicent, an valeant, aut tanquam justæ & legitimæ sint admittendæ. Non enim ullatenus opus erit, ut in novam litis quasi sopita disceptationem ipse denuo descendam.

An vero dogma de transsubstantiatione, prout hodie in Ecclesia Romana juxta Concilii Tridentini canones obtinet, in Græca Ecclesia inter articulos fidei & religionis, non nisi post exauctoratum Cyrillum, introductum fuisse, demonstraverim nec ne, penes alios esto statuendi arbitrium Nam de hodiernis Græcis, quos Romanensium blanditiis, ne dicam pecuniis corruptos, & misere delusos, fidem majorum hac ex parte dedidicisse querimur & dolemus, non est, quod tantopere solliciti simus: nec denegandum censeo, illud ex orthodoxa confessione, uti appellatur, Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ Orientalis, & ex Synodo Hierosolymitana cum Dionysii Patriarchæ Constantinopolitani responsione A. D. M. DC. LXXII. simul edita satis constare. Unde vero hæc fluxa fides & inconstantia ortum habuerit, ac quo pacto doctrina hæc nova; adhuc plane cruda, vixque satis probe intellecta,

apud Græcos Antistites & Sacerdotes, nondum miris absurdissimisque Scholasticorum subtilitatibus penitus assuetos & exercitatos, argumentisque, quibus inter disputandum urgentur, indicto silentio, succumbentes, non ita pridem obtinuerit, alibi ostendi, nec rem istam, quam in iterata ad Simonium responsione fusius egi, hic retractare necessarium videbitur. Ad æquos arbitros provoco, ut prout jus, fas, & ratio sana, atque injustis præjudiciis libera, suggerent, utraque parte audita statuere velint.

Male & acerrime quidem ussit D. Arnaldum, quod de Græcis ante mota hoc seculo certamina supra asserui, qui magno & laborioso apparatu in libro de perpetuitate fidei *contrarium evincere molitus est: cujus pomposi operis non minima pars* inutilis redderetur; *ipso Simonio fatente, qui illius argumenta ad probandum Græcæ Ecclesiæ cum Romana in hoc præsertim dogmate, tanquam tela plumbea & plane obtusa elevat, ipse novus athleta in arenam prodiens fortioribus & acutioribus usurus, si illud mihi fuerit concedendum. Hinc ingens istud dedecus, ut putavit, sibi impactum ulturus Arnaldus, Simonium magno animi æstu & indignatione excipit, tanquam hominem vanum, ineptum, tantum nomine tenus Criticum, omnis judi-*

cii

*cii expertem, & merum nugatorem. Interim tamen ſenex iſte, famæ magis quam veritati conſulens, quaſi poſt tot labores in hac controverſia impenſos errorem fateri puduiſſet, illa recte & juxta artis Dialecticæ & ſedatæ rationis, quam ubivis illic ſibi arrogat, regulas, quaſi fuiſſet Doctor pluſquam Angelicus & plane infallibilis, judicandi facultate ſæpenumero deſtituitur: cujus rei eruditum quemvis & probum Lectorem ſequeſtrum & arbitrum adhibebo, qui difficultatum D. Steyaerto ab Arnaldo propoſitarum ſextam partem diligenter & accurate perlegerit. Dum autem præ faſtu, quo intumeſcit, & pro dictatoria authoritate * ea argumenta, quæ adverſus Simonium attuli*, valde mala & ratione vacua, *in genere abſque aliqua probatione dixerit Arnaldus, calumniam hanc, tanquam ridiculam, injuſtam, & male fundatam, nuda hac relatione retorquere & aſpernari ſat erit.*

Hoc unicum præterea tum tui tum mei cauſa, ne Cyrilli famæ & honori quippiam male detractum putes, monendus es, Lector. Cum dixi in hoc libello verſus finem, me Cy-

 rillum

* Il a bien reconnu, que cela n'eſtoit pas vray, puiſque ſon Adverſaire lui a fait reſponſes, & des repliques, quoi que fort méchants. *Difficultez propoſeés à M. Steyaert*, VI. *part. pag.* 293. *à Cologne M. DC. XCI.* On a contradit ſes preuves, quoi que ſans raiſon. *pag.* 300.

rillum in omnibus vix excusatum habere, *illud de dogmatibus controversis & scholasticis, quæ ex frequenti librorum Calvini lectione hausta, contra quam fieri oportuit, in sua confessione fidei promiscue inseruit, intelligi velim. Sed cum de illis ipsis dogmatibus tum inter Protestantes, tum inter Romanenses intercaluerint lites, nunquam fortasse sepiendæ, & de quibus vetus Ecclesia Christiana sententiam suam neutiquam interposuerit, utpote quæ vix cujuspiam momenti viderentur, cum Cyrillo mitius egisse debuere quidam V.V.CL. Augustanæ confessionis fautores, illius famæ hac de causa plus æquo adversantes, cui hoc παρόεγμα, puriorem doctrinam in præcipuis religionis Christianæ articulis & capitibus, de quibus alterutrinque convenit, assertam, erat condonandum.*

Vale, & laboribus hisce meis, ut ut perquam tenuibus, quos communi Ecclesiæ Christi & diæ veritati ex integra mente consecravi, cum fructu & incremento pietatis, quod opto & precor, fruere. Westmonasterii 26. *Martii Juliani. A. Æræ Christianæ. M. DC. XC. VI.*

PRÆ-

PRÆFATIO
AD
LECTOREM,

præfixa editioni Londinensi 1678.

Ibellum hunc, quem, ut importunis quorundam Amicorum, qui hac de re acriter quidem quotidianisque pene conviciis mecum egerint, efflagitationibus quoquo modo satisfierer, ante triennium *Oxonii* typis *Sheldonianis*, favore & auspiciis plurimum reverendi in Christo Patris ac Domini, D. *Joannis* Episcopi *Oxoniensis* τῦ Πάνυ, in publicam lucem extruseram, jam denuo limatum recoctumque in manus tuas redditurus, cum ea, quæ facilioris magisque explicitæ enarrationis gratia, ubi styli aut obscuritas aut angustia id mereri videbatur, altera hac editione subinde interseruntur, paucula sint, vixque in censum referri debeant, de expuncta prorsusque omissa, qua infantes recens natos sola vini Eucharistici specie donari asserueram, periodo, te paucis monendum officii esse mei plane duco. Idem sane non unus al-

alterve Romanæ communionis obſcuri homunciones, ſed majorum gentium Scriptores non minus ingenii & eruditionis fama apud nos celebres quam apud ſuos fide, quotquot argumentum hoc ſibi tractandum ſuſceperint, adeo expreſſe tantaque cum confidentia iverunt aſſertum, ut, niſi quod veritas ut ut modeſta in totum nolit opprimi, deploratiſſimi ingenii quenquam haberi juxta eoſdem pene neceſſe ſit, qui vel minimum auſit refragari. Horum verba prolatis tabulis referre non videbitur inconſultum. Ita *Joannes Matthæus Caryophilus* titulo tenus Archiepiſcopus *Iconienſis* in refutatione Pſeudo-Chriſtianæ, ut ille admodum modeſtè pro pietate ſua ac zelo, quo efferveſcebat, loquitur, Catecheſeos *Zachariæ Gergani*, quam *Romæ* typis & impenſis Congregationis de propaganda fide A. C. 1631. in Lingua Græca vulgari edidit, pag. 126. ἐν ἐλέγχῳ τῆς ΚΑ βλασφημίας. Τὸ πλέον οἱ Ρωμαῖοι τὴν σήμερον κοινωνοῦσι τὰ βρέφη τοὺς φανερὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν βάπτοντας μόνον τὴν λαβίδα, καὶ ἐγγίζοντας τὰ χείλη τοῦ βρέφους μὲ τὸ αἷμα μόνον καὶ πιστεύουσιν ὅτι μόνον τὸ αἷμα νὰ σώνῃ διὰ κοινωνίαν σωστὴ τῶν βρεφῶν. *h. e.* eodem Authore Paraphraſta: *Certum eſt communionem infantibus dari in Eccleſiis publice a Græcis ſolo ſanguine, nimirum intingendo eorum labella, talemque communionem a Græcis haberi pro*

ſuffi-

ſufficientiſſima. Idem in cenſura confeſſionis fidei, editæ à *Cyrillo Lucari*, Patriarcha *Conſtantinopolitano*, *Romæ* 1631. 8o. pag. 49. eadem fere verba repetit: *Græci ad hunc diem infantibus etiam communionem dant, intingendo tantum labella eorum modiciſſimo ſanguine, & communionem hanc infantibus ſufficientiſſimam credunt*, h. e. *Græce*, prout illa verba ab eodem Authore redduntur, ἐν ἀποδοκιμασίᾳ καὶ κατακρίσει τῆς Κυρίλλου ὁμολογίας. *Romæ* 1632. 8o. pag. 99. Εἴθισται τοῖς Γραικοῖς μέχρι καὶ σήμερον μεταδιδόναι τῆς θειοτάτης κοινωνίας καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀρτιτόκοις βρέφεσιν ἐπισταζομένου τοῖς ἁπαλοῖς χείλεσιν αἵματος ὀλίγου, καὶ ταύτην αὐτοὶ ἡγοῦνται κοινωνίαν αὐταρκεστάτην. *Jacobus Goarus* ordinis FF. *Prædicatorum* in commentariis in Εὐχολόγιον Græcorum, *pag.* 374. *b.* ubi poſtquam Hugonis Victorini verba citaſſet quæ hoc modo deſinunt, nempe, *ergo (ſi ſine periculo fieri poteſt) juxta primariam Eccleſiæ inſtitutionem Sacramentum Euchariſtiæ in ſpecie ſanguinis eſt tradendum pueris;* immediate ſubjungit, *quod & factitant Græci: nam cochleari, quod* λαβίδα *dicunt, ſacro ſanguine intincto, guttulam è calice eductam pueri lingua exſugendam apponunt.* Denique *Leo Allatius*, vir ſane *Græce* eruditiſſimus, ſed quem, dum in adverſarios quoſcunque animoſe invehitur, ſæ-

pe

pe sæpius transversum rapit mala animi intemperies. *De Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione*, lib. 3. cap. 9. sect. 6. pag. 1049. *Eucharistiæ Sacramentum, in quo verum Christi corpus & verum sanguinem profitentur in pane fermentato conficiunt: & sub utraque specie sumunt, qui communicant in Ecclesia: quod etiam pueris & infantibus sub unica specie vini concedunt.* Horum vero testimoniis, quibus nihil aut expressius aut testatius in cujuspiam rei controversæ veritatem firmandam dici potuisse primo aspectu videtur, nisi de testibus tanquam inidoneis & malæ prorsus fidei in nuda facti relatione submovendis quispiam postulaverit, appendicis loco subjungam, quod mihi, dum *Parisiis* agerem, in colloquio cum quodam *Græcæ* Ecclesiæ Episcopo, quem illic conveneram, habito contigerit. Cum ille, hac de re consultus, vinum Eucharisticum solummodo infantibus in os exhiberi in cochleari exsugendum acriter & dogmatice, quasi omnes ritus Ecclesiasticos, qui hodie in usu sunt, penitissime edoctus, contendisset, quo viri impetum aliquatenus coercerem, submonui verba *B. Salvatoris*, quæ apud *S. Joannem* cap. vj. occurrunt, innuere videri, eandem percipiendi Sacramenti sub utraque specie necessitatem omnibus & singu-

lis

lis impoſitum iri (neque enim infantes illic excipiuntur, neque apud ipſos Laici ab integra communione arcentur) ſe à difficultate, qua premebatur, hoc ludicro commento egregius cavillator expediendum credidit, infantes nimirum præ tenellæ ætatis infirmitatibus carnis veſcendæ neutiquam compotes eſſe, eamque non eſſe proprium eorundem alimentum, quaſi ſtomachi ad ſancti panis vel unicam particulam digerendam no ſatis caloris in ſe habuiſſent.

Unde vero iſte zelus & hæc confidentia ritum hunc Græcis vendicandi ortum habuerint, quibuſque de cauſis praxin hanc quaſi certiſſimam omnisque dubii expertem admitti adeo impendio velint, quos ſupra allegavi, Scriptores, neque obſcurum eſt neque incompertum. Hoc enim modo Eccleſiæ *Romanæ*, quam mutilati Sacramenti & violatæ inſtitutionis *Chriſti* ream peragunt ipſi quoque *Græci*, honori optime conſultum videbatur. Pari enim ratione *illis* vinum Laicis ac *his* panem infantibus ſubtrahere fas erit: quaſi hoc in utriuſque Eccleſiæ excuſationem, modo *Græci* id ſenſiſſent, aliquo cum juris prætextu debuiſſet proferri. Illud in præſenti controverſum nolo, nec hujusmodi litibus memet immiſceo. Cum quæſtio ſit, uti loquuntur, *de facto*, Teſtes alterius partis, quo-

quorum maxime intereſt ſuos ritus noſſe, in medium producam, deinde ritum hunc breviter & enucleate explicabo, ad quem ſi paulo accuratius attendiſſemus, error iſte, quem erravimus, facile caveri potuiſſet.

Metrophanes Critopulus, Protoſyncellus Patriarchalis Eccleſiæ *Conſtantinopolitanæ*, & poſtea ad Thronum *Alexandrinum* evectus, qui olim *Oxonii* ſtuduit, ἐν ὁμολογίᾳ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας diſertiſſimis verbis integram infantum communionem aſſerit, *cap.* 9. *p.* 98. *Helmeſtadii* 1661. 4o. Μετέχουσι πάντες ἑκατέρου εἴδους τῶν ἐν τῇ δεσποτικῇ τραπέζῃ· τοῦτ' ἄρτου φημὶ καὶ τοῦ ποτηρίου, Ἐκκλησιαστικοὶ καὶ λαϊκοὶ, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ βρέφη ἀρξάμενα εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος μετέχει τοῦ λοιποῦ ὁσάκις οἱ γονεῖς βούλονται. *Omnes eorum, quæ in menſa Dominica ſunt, utramque ſpeciem participant, panis inquam, & calicis: Eccleſiaſtici & Laici, viri & fœminæ. Quin imo infantes ipſi, incipiendo ſtatim a ſacro Baptiſmate, deinde quoties parentes volunt, participant.*

Archiepiſcopus *Tiberiæ*, urbis *Thraciæ*, ubi *Macedoniam* attingit, prope *Strymona* ſitæ, a me ante biennium in collegio noſtro ſententiam Græcorum hac de re rogatus, quod antea inter colloquendum protulerit, ita ſcripto confirmavit, Οἱ ἡμέτεροι θειότατοι Πατέρες

διετάξαντο, ὅτι μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα ὁ νεόφωτιςος ἀξιέσθω τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου, ἵνα γένηται ἓν μέλος μετ' αὐτοῦ, δηλονότι τέλειος Χριςιανὸς, ἐπεὶ καὶ συμμέτοχος ἐγένετο τοῖν δυοῖν μυςηρίοιν. i. e. *Diviniſſimi noſtri Patres ſanxerunt, ut poſt ſanctum Baptiſmum recens baptizatus ad gratiam participationis corporis & ſanguinis Domini admittatur, ut unum membrum cum ipſo fiat, nempe perfectus Chriſtianus, poſtquam duorum Sacramentorum fuerit particeps.* In eandem ſententiam quoque conſenſit tum frequenti colloquio, tum literis ad me datis reverendus D. *Joſephus Georgirenes*, *Archiepiſcopus Samius*, qui Eccleſiæ in uſum *Græcorum*, Londini commorantium nuper exſtructæ, hodie præeſt, cujus verba ita ſe habent: οὐ μόνον ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροντες, μικροί τε καὶ μεγάλοι κοινωνοῦσιν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριςοῦ ὑπὸ δυοῖν εἴδοιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ βρέφη ἤδη βαπτισθέντα προσφερόμενα ἐν τῷ ναῷ πρὸς τοὺς ἱερεῖς, καὶ αὐτοὶ ἔχοντες ἐν τῇ ἀριςερᾷ χειρὶ τὸ ἅγιον ποτήριον, ἐν ᾧ ἐςὶ τὸ αἷμα καὶ σῶμα τοῦ Σωτῆρος εἰς λεπτὰ μόρια, καὶ λαβίδιον ἀργυροῦν ἐν τῇ δεξιᾷ ἀναλόγως τῷ ςόματι τοῦ βρέφους, λαμβάνουσιν ὀλίγον τοῦ αἵματος ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ ἀληθῶς καὶ τὸ σῶμα. Καὶ γὰρ ἐν τῷ λαβιδίῳ ἐςὶ ψιχία λεπτομερὴ, ἅπερ ἀρκοῦ πρὸς τὴν μετάληψιν τοῦ ἁγίου σώματος τοῦ Κυ-

ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς παράγγελμα, τὸ ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ. *Non ſolum viri & mulieres , juvenes & ſenes , puſilli & grandævi , de corpore & ſanguine Domini noſtri Jeſu Chriſti ſub utraque ſpecie communicant, ſed etiam ipſi infantes ſacro fonte abluti & in Eccleſiam ad Sacerdotes allati. Hi vero , ſacrum calicem , in quo ſanguis eſt , & corpus Salvatoris in minutas partes diviſum , ſiniſtra , & argenteum cochlear dextra tenentes quod ori infantis congrue adaptari poſſit , paululum de ſanguine in ſe corpus vere habente inde tollunt. Etenim in cochleari ſunt quædam minutiores micæ: quod abunde ſufficit ad participationem ſancti corporis Domini noſtri Jeſu Chriſti : juxta ipſius mandatum , qui carnem meam comedit , & ſanguinem meum bibit , ille in me manet , & ego in illo.*

Sed pluribus teſtimoniis neutiquam opus erit, cum modus iſte hunc ſacrum ritum conficiendi, ſi paulo exploratius examen ſubeat, rem det evictiſſimam.

Cum ſolis Clericis elementa poſt conſecrationem ſeorſim percipere ex hodierno uſu fas ſit , in communione Laicorum panis conſecratus in minutiſſimas partes fractus diviſusque calici immiſcetur , ut utrorumque ſimul

fiant

fiant participes. Calix autem communicantibus neutiquam datur in manus, ut quod intus latet commixtum pitiſſando exhauriant: quippe illum apud ſe ſemper retinet Sacerdos, qui cochleari margaritas unam aut plures, vino ſupernatantes educit, & inde in os cujuſque ad hæc ſacra myſteria admiſſi immittit, hac verborum formula:

Μεταλαμβάνεις (ſeu *μεταλαμβάνεταί σοι*) τὸ τίμιον καὶ ἅγιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφησιν τῶν ἁμαρτιῶν σου καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον:

Participas (ſive a te participantur) pretioſum & ſanctum corpus & ſanguinem Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum tuorum & in vitam æternam. Ad hunc modum integram adultorum communionem fieri in propatulo eſt: cùm ergo in eundem calicem immergatur cochlear vino intingendum, quod illico eductum in os infantuli immittitur, quali arte aut cura vino immiſtæ particulæ ſeparabuntur? pariterque neutiquam fieri poſſe videtur, quo minus quædam micæ, utpote panis fermentati, qui ſolutioris eſt contexturæ & maxime friabilis, quæ ob exilitatem ſenſum fugiunt, cavitate cochlearis, licet perquam leviter madidi, adhæreſcant.

Aliud quoque monendus es, Lector, an-

tequam dimittare; me in tot annis, antequam exstrueretur S. *Sophiæ* templum; numerandis, (*a*) *Codinum*, quem tum præ oculis habebam, secure nimis & fide quasi prodiga secutum fuisse; cum e *Cedreno* aliisque, qui longe arctius a jactis fundamentis ad ejus Encænia intervallum assignant, satis liqueat, istud *Græculorum* recentioris ævi purum putum figmentum esse. Hæc ut noris mea interesse putavi, in cæteris censuram tuam, modo cum judicio & absque omni invidia ac studio partium fiat, æquò animo laturus. Quod jactanter aut temere a me dictum credi nolim. Cum enim per integrum hoc compendium, veritàti, quantum in me erat, litarem, si forte in quibusdam errasse compertus fuero, ejuscemodi propositi auctoramento, si non plane munitus, saltem excusatior minusque debitæ reprehensioni obnoxius videbor. Vale, Lector, teque exorari patere, ut apud D. Christum, communem omnium in illo credentium, ut ut ob pauculas in ritibus plane adiaphoris aut dogmatibus levioris momenti male fundatas dissensiones sibi invicem quam maxime infestorum, Salvatorem, pro orbis Christiani pace & concordia, pro fidei vere Catholicæ in *partibus infidelium* propagatione & incremento, pro deni-

(*a*). pag. 371.

denique afflictiſſima *Græcorum* gente Tu & ego junctis precibus, iiſque quidem importunis, intercedamus.

E Collegio *B. Mariæ Magdalenæ Oxon.* vj. Julii, MDCLXXVIII.

DE

ECCLESIÆ GRÆCÆ

STATU HODIERNO

EPISTOLA.

Vir Insignissime & Præstantissime,

Uam longe diffundatur extra Patriam contribulesque, quorum angusto limite æstuat neutiquam coercendus, divinus ille & vere Christianus amor, quo pectus tuum plurimum flagrat; tum ex innumeris pene aliis, iisque minime fallacibus, indiciis, tum potissimum ex illa sollicitudine, quam de *Græcis*, sub jugo miserrimæ servitutis hodie ingemiscentibus, prodis ostendisque, diu est, ex quo mihi sit compertissimum. Non dignior sane homine Christiano cura, nec sincerius certiusve veræ pietatis indicium reperiri poterit, quam meminisse sortis illorum, non sine illo, qualem esse decet, mentis affectu, qui, licet eo miseriarum hodie redigantur, ut inter tot humanarum vicissitudinum seculis retroactis exempla huic geminum non exstitisse, nec quicquam horridius deploratiusve animo fingi posse facile & merito quidem credendum habeam, fidei tamen Christianæ retinentissimi, haud ignobilem Ecclesiæ Catholicæ, ubi ubi per universum terrarum orbem disseminatæ, partem adhuc dum con-

conſtituunt. Itaque dum hac opella, quam in præſens meditor, quo pietati tuæ magis allubeſcat, pro virili allaboro, illa ipſa pietas rem non omnino male proceſſuram eſſe mihi ſatis ſuperque ſpondet, cui ſecuriſſimo eſſe licet, honeſtum illud, quod ſancte præ me fero, propoſitum aliquale apud te pondus & authoritatem ad veniam impetrandam habiturum, ſi quid invito & incautius quidem peccavero, ſi rem, quantum fieri oportuit, non præſtitero, ſi denique imbelles conatus langueant & plane deficiant, ſcopumque, ad quem illos mente integra, licet tremula indoctaque manu, pro Sacerdotii, quo aſpirante divina miſericordia fungor, ratione direxerim, neutiquam aſſequantur. Sed ne exſpectationi tuæ, quod dignitas tua non patitur, & a moribus meis plane alienum eſt, fraudem facere videar, in ipſis Epiſtolæ initiis mea maxime intererit, ut noris, Eccleſiæ *Græcæ* hiſtoriam a me non ſuſceptum iri. Argumentum illud, in quo exornando felici a quibuſdam nuperis Scriptoribus hactenus deſudatum eſt induſtria, ut ipſe quoque tractem, non ambitio, non vires mihi ſuppetunt: quippe nobilius eſt, quam ut id aggredi audeam, amplius diffuſiuſque, quam ut id complecti vel minimum ſperem. Hic ideo tantum præcipuorum dogmatum, quibus hodie fidem Chriſtianam explicatum eunt, rituumque ac cæremoniarum, quibus in officiis ſacris peragendis utuntur, ſeriem exhibebo: illa ex Confeſſionibus fidei, *Græcæ* Eccleſiæ nomine editis publicique juris factis, has e Liturgiis Euchologiiſque petiturus. Quicquid deinde ipſe, dum inter illos in Urbe principe degerem, tum familiari converſatione, qua aliqui ex Epiſcopis plurimum reverendis & Sacerdotibus me perquam humanitus dignati ſint,

tum propriis, quales quales erant, observationibus edoctus, in adversaria conjecerim, id quod ad hodiernum *Græcorum* statum spectat, in brevem commentariolum de industria contractum (pompam enim voluminis plane horreo) raptim expromam. Inde forsan, (neque illud mihi desperandum videbitur) licet non Tibi omni ex parte & plenissime satisfiat, saltem ardor iste ac acre desiderium *Græcorum* res penitius explorandi aliquantillum levabitur, donec exoriatur aliquis e nostris, qui per longam in *Oriente* moram, validis tum industriæ tum judicii præsidiis ad id operis aggrediendum instructissimus, vel potius, quod mallem, *Græcus* quispiam eruditus ex Archivis & monumentis suæ Gentis Ecclesiam *Græcam* tyrannide *Turcica* oppressam, tenebrisque delitescentem in lucem tandem aliquando proferat, ejusque integram Historiam a capta Urbe, diæ veritati litans, denuo conscribat.

Ex quo maximus ille Imperator *Constantinus*, idolorum cultu profligato, institutionibusque Evangelii in patriarum legum censum ubilibet receptis, religionis Christianæ patrocinium tutelamque suis armis susceperit, Christiani Orientales (in quos tot lanienis, crucibus, equuleis, ac vivicomburiis, ultra tres annorum centurias, & fere perpetim & continuo, nisi quod infida tranquillitas subinde & aliquantisper intervenisset, sævitum erat) stupenda rerum conversione supremum humanæ felicitatis & pompæ fastigium attigisse videbantur, ut nihil fere ultra sperandum relinqueretur. Hanc sane felicitatem disputandi pruritus, novorumque dogmatum ab *Ario* reliquisque Hæresiarchis adversus veterem fidem introductorum insanus ille amor haud parum solicitaverat, eamque eorun-

eorundem dissidiis suisque subdolis artibus penitus extinguendam, gentili cultu renovato, impendio cupiebat *Julianus:* sed postquam * infelicissimus iste *Apostata* ὁ χριστομάχος in expeditione *Persica*, tertio imperii anno nondum completo, jaculo confossus, miserrime pene juvenis periisset, Christianorum res sub *Joviano* iterum vigent, veteremque, quem amiserant, paulatim assumunt splendorem. Quibus vicissitudinibus utrinque stupendis prodigiosisque, omnibus quam testatissimum id fecit Numen, sibi suisque rebus, ut feliciter in omne ævum perennent, integris illibatisque moribus, vita, & fide prospicere Christianorum quam maxime interesse. At nihil horum ipsis curæ fuisse videbatur. Redintegratus ille felix rerum status, quem stabilem & æternum fore somniarunt, illorum animos emollierat: in ipsum Deum, qui hæc otia fecerat, procaces, luxui se totos dederunt: spreta fidei simplicitate, pro lascivienti gentis ingenio in varia schismata & hæreses amplectendas effusissimi, in se invicem ultra Ethnicorum rabiem sævierunt; Catholici quoque de opinionibus ritibusque suis quam de probitate colenda solicitiores, solam pietatis formam, ipsius vi plane abnegata, certatim retinuere. Virtutis studium refrixit, malis & inhonestis artibus, quibus privato commodo, cui unice incubuerunt, facilius consuleretur, adhibitis: mutuum illum amorem tolerantiamque, quam exigit Evangelium, odium internecinum extruserat: denique religio in artem aut inane merumque nomen abibat, nec aliud indicium Christianæ fidei apud ipsos relictum erat, nisi quod templa, altaria, crucesque adhuc steterint. His flagitiis a sacro illo nomine, quo insigniti erant, longe ante & potissimum

* *Socrat. Histor. Eccles. lib.* 3. *cap.* 21, 22.

ſimum ſub imperium *Heraclii* deſcivere Chriſtiani.

Interea tamen, quæ erat illorum ſtupiditas, nihil mali ſibi metuendum eſſe credunt homines perditi & lævæ mentis, quos Deus toties fruſtra monuerat; & devictis quoque ad id temporis hoſtibus nihil moleſtiæ ſibi de futuro faceſſendum eſſe inde ſecurius & præfidentius animo effingunt; non niſi de molli otio & triumphis cogitaturi. At! at! ut ſibi in rebus proſperis falſo blanditur humanum genus! quam præceps, quam fallax iſtud, quo intumeſcimus, conſilium! quam in lubrico ſtant res humanæ, in altum ſublatæ! Cum e *Perſide* victor rediiſſet exercitus, quis crederet abjectiſſimos mortalium *Arabes*, omniumque populorum mundi quaſi fæces, qui ſub *Heraclio* meruerant, neque numero, neque armorum peritia metuendos, ob negatum militiæ ſtipendium, in defectione iſta, quam fecerant, eo ferociæ proceſſuros, ut majus ab ipſis, quam non ita pridem a *Choſroe*, impenderet periculum? Cum enim *Mohammedi*, qui abjecta camelorum cura ſe afflatu divino correptum, & a Deo ad novam legem propagandam ope armorum miſſum ſubdole venditarat, aperta hac vi id aggreſſus, quod antea in pectore ſecretum habuerat, nomina dediſſent, mundanæ voluptatis præſtigiis irretiti, novæque ſuperſtitionis, quam amplexi ſunt, auctoramento, & vindictæ, quam acuebat contemptus, deſiderio efferati, quantas ſtrages ediderunt! * quam ineluctabili vi horrida ingruebat tempeſtas! Quanto furore in extremis imperii regionibus graſſati ſunt! quam brevi in gentem longe lateque ſparſam, finitimiſque terribilem, quam hoc dulce toxicum dementarat, evaſere, *Syria*, *Ægypto*,

* Vide apud *Theophanem*, *Cedrenum*, reliquoſque *Hiſtoriæ Byzantinæ* Scriptores in vita *Heraclii*.

gypto, *Palestina* jugo *Saracenico* subjectis! Tanto impetu fulminis ad instar omnia corripuit prostravitque gens immanissima, ut in pœnam socordiæ & impietatis Christianorum tanquam lues cœlitus immissa videretur. Ita ab his initiis in immensum crevit istud malum, quod *Asia minor*, *Ægyptus*, *Græcia*, reliquusque orbis Christianus demum sensit, *Turcis* seculorum decursu in eandem gentem fidemque tandem coalescentibus. Non hic de bellicosæ hujus Gentis successibus agendum proposui, quibus adeo facilem viam aperuere primum diffidia, deinde luxuries & ignavia *Græcorum*. Hæc enim a *Laonico Chalcocondyla* reliquisque fere innumeris Scriptoribus diligentissime recensita habemus. Mihi hac prooemiali enarratione ad fontem miseriarum, quibus obruuntur *Græci*, digitum intendisse sat erit, non animo quidem, quod absit, exprobrandi insultandive, sed eo magis ut absolvatur divinus ille, quo regitur mundus, ordo; cum hinc illos extrema illa mala, quæ hodie patiuntur, sibi accersivisse abunde constet.

Ab irato hoste victos male pati, cum commune bellorum fatum sit, hac ex parte immoderatis effrænibusque vindictæ & iræ affectibus quippiam concedendum videtur, si primo impetu, antequam deferbuerint, paulo inhumanius sæviatur. Hoc autem peculiare habent *Græci*, quod doleant queranturque, *Turcarum* rabiem, tot annis elapsis, nequicquam mitescere, utpote nulla arte, obsequio nullo molliendam, quam usque acuit vanus ille, cui assuefiunt, cultus, æternamque esse spondet nominis Christiani, quod præ se palam ferunt, odium; seque barbaris & efferis hominibus, a quibus religionis pars habetur in Christianos insolescere, servitutis durissimæ nexu mancipari,

cipari, qui ipſis, ne e medio tollantur, parcendum volunt, maxime ut illorum opera utantur, habeantque coram oculis quotidie, quod triumphorum materiem affatim & ubilibet ſuppeditet. In ſignum ſervitutis ſinguli capite ſuo quotannis cenſentur, ne pueris quidem exceptis, ſi decimum quartum ætatis annum exceſſerint. Soli Sacerdotes, quaſi in honorem ſacri illius, quo funguntur, Deo ita ordinante, miniſterii hoc factum ſit, una cum fœminis, ab hoc tributo pendendo immunes habentur. Vectigal hoc capitale, quod fere ad quinque Thaleros aſſurgit, *Turcice* nuncupatur *Yova haratch*; ne memorem innumera alia, quæ publico nomine ipſis irrogantur, tempore præſertim belli, utpote pro remigibus triremium Imperatoriarum conducendis, pro cuniculariis & advectionibus annonæ, pro pulvere tormentario, denique pro reliquo belli apparatu, aut exactiones rapinaſve, quibus a rapaciſſimis judicibus militibuſque, qui tanquam tot hirudines illorum ſanguinem exſugunt, continuo ſunt obnoxii.

At hæc omnia, quanticunque horroris plena videantur, nihili ſunt & facile toleranda, præ contemptu, præ ſannis, præ denique convitiis, quæ in os ingeruntur, quod ingenuis longe miſerrimum eſt, & ipſa morte acerbius. Aut forti, aut plane ſtupido animo iſtos eſſe oportere, qui hæc concoquant, facile dixeris; neque enim ſe religionemque ſuam a putidiſſimis illorum convitiis, quæ evomunt, tueri cuiquam impune licebit. Verum enimvero de libertate, deque exiſtimatione & fama tantopere diminutis non adeo tragice declamandum eſſet, cum victores felici ſucceſſu, pro innato humani generis vitio, elati, id jure belli ſibi faciendum eſſe autument, modo in tuto col-

locare-

locaretur religio, nulla vi animabus adhibita; modo filii ſeptennes aut ultra, ſacro lavacro tincti, e parentum ſinubus, prout Collectoribus, qui hujus impiæ luſtrationis cauſa *Græciæ* provincias circumeunt, libet, non eriperentur, in cultu *Mohammedico* inſtituendi: quorum pars, pro varia ipſorum indole, poſt tyrocinium ſub rigidiſſimis diſciplinæ exactoribus magiſtriſque depoſitum, armis tractandis operam navant; pars literis, quo ad muniis tum belli tum rerum civilium ſacrarumque fungendum ſint inſtructiores; cæteris exſectis in fideliorem Regii Gynæcei cuſtodiam, vel de quibus, utpote ſtupidioribus, deſperant, ad viliora officia detruſis.

Quantum vero dedecoris orbi Chriſtiano merito inurendum videtur, qui hanc crudeliſſimam animarum ſtragem inultam patitur! qui *Græcæ* Eccleſiæ in extremis fatiſcenti non ſuccurrit, nedum illachrymatur! Quanto furore vindicandum erat hoc flagitioſiſſimum, ultra omnem vim verborum, ſcelus, niſi gens quoque *Græca* obbruteſceret! Fruſtra enim in *Græcis* animum vel vindictæ capacem requiras; animoſos illos ſpiritus continua malorum, quibus ſuccumbunt, ſeries omnino ſuſtulit; mens languet flacceſcitque, plane degener, pariterque captiva ac corpus: dum, quod miſerius eſt, ſervituti longæ adeo addicuntur & aſſueſiunt, ut de ea fere nihil querantur, vixque anhelent ad libertatem. Adeo eos longa eaque acerbiſſima oppreſſit ſervitus, ut qui ob infractas animi vires, ob ingenium reliquaſque dotes ad imperium totius orbis nati olim videbantur, plane vecordes ſint, ne ſpe quidem relicta recuperandæ priſtinæ conditionis.

Dolendum eſt ſane ex his non paucos, quibus animi ſunt infirmiores, quam ut hoc triſte onus ſuſtineant, ejurata

ejurata fide subinde in *Mohammedanismi* barathrum se dare præcipites. *Turcas*, licet alias vilissimos, ipsis infestos atque eo nomine acrius quidem ferocientes satis duriter experti, ut eandem quoque in alios grassandi vel vindictæ vel arrogantiæ vel solius levitatis gratia licentiam sumant, non minus quam ut fœdis libidinibus sine conscientiæ stimulis, represso jam pudore ac metu, cum id per leges liceat, laxius indulgeant, id facile apud ipsos in apostasiæ argumentum cedit. Nemo enim ingenii adeo deplorati est, ut quasi rationum momentis victus, *Mohammedanismi* furores & deliria amplectatur. At mihi serio mecum perpendenti, quam tot vitæ malis undecunque oppressa, in desperationem ruat mens humana, quam in fidei *Christianæ* doctrina parum sint instructi *Græci*, quantumque subsidiorum plebi literarum penitus ignaræ, vel ad mediocrem ipsius intelligentiam, hac ex parte desit, identidem sæpe sæpius mirari subiit, etiamnumque subit, Apostatarum numerum non fuisse auctiorem; & præsens satis edoctus tandem didici, solennem, divina gratia opitulante, festorum jejuniorumque celebrationem obstitisse, quo minus universus *Oriens* dudum penitus a fide *Christiana* defecisset. Hoc medio, si non unico, saltem præcipuo, de tot crudelissimis machinationibus adhuc triumphat religio *Christi*; sacro hoc amuleto, ne nimium serpat virus *Mohammedicum*, secura munitaque. Redeuntibus enim, quibus interesse pia æmulatione densis agminibus contenditur, his festis, historia natalium, mortis, & resurrectionis *Christi*, cæteraque mysteria, quæ religionis summam conficiunt, facilius revocantur in memoriam: dum vero *Apostolorum* & quorundam e celeberrimis *Martyribus*, qui nulla vi, minis nullis,

non

non crucibus, non equuleis, non flammis, non beſtiis deterriti, pro fide *Chriſtiana* mortem oppetere & gloriæ & lucro eſſe duxerint, memorias colunt, tam ingentis zeli, tam indefeſſæ & pluſquam humanæ patientiæ exemplo, quod feſtis anniverſariis quaſi coram repræſentatur, fortius animantur ad ſuſtinendum quicquid eſt aſperioris moleſtiæ & difficultatis, quod *Turcarum* ferocia minatur infligendum.

Dies feſti celebriores, *αἱ ἐπίσημοι τῶν ἑορτῶν*, hoc ordine recenſentur.

Septembris.

A quo menſe annum auſpicantur; (primo enim die eſt *ἀρχὴ τῆς Ινδίκτου.*)

VIII. *Τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου*, Natalis beatæ & ſanctiſſimæ *Mariæ* Virginis genitricis *Dei*.

XIV. *Ἡ ὕψωσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ*, (a) exaltatio pretioſi & vivifici ligni *Crucis*. *Græci* hujus feſti originem a temporibus *Conſtantini* & *Helenæ* male arceſſunt, ac ſi nihil inter *exaltatæ & inventæ crucis* celebrationem diſcriminis interceſſiſſet: inſigni errore hujuſce nuncupationis rationem inde petentes, (b) eo quod ſacrum illud *Chriſtianæ* fidei trophæum ſuper umbonem in altum collocatum, ut a conferta in templo adorantium ſacris ritibus intentorum multitudine e longinquo facilius videretur, *elevari*, *erigi*, &

(a) *Poſt biduum decimo octavo ſc. Kalendas* Octobris, *precibus muneribus effeci, ut vivificum atque ſalutiferum adorarem lignum.* Luitprandus in legatione ad Nicephorum Imperatorem. pag. 152.

(b) *Βιοὶ Ἁγίων.* pag. 13. Lingua Græca vulgari, Venetiis 1621.

& *exaltari* primus curasset Macarius Patriarcha Hierosolymitanus. Longe justius solenne hoc festum observant *Latini* in memoriam *sanctæ crucis*, quam post debellatum Cosroem, hoc opimo spolio onustus, e Perside redux Heraclius Imperator A. Ch. DC. XXVIII. reportaverat, ut animadvertit Martyrologium Romanum. At plane videtur festum hoc longe ante apud *Christianos* obtinuisse: licet ingens honoris & splendidi apparatus incrementum ex hoc magnifico triumpho accessisset.

XXVI. Ἡ *μετάςασις τȣ̃ ἁγίȣ Ἰωάννȣ τȣ̃ Θεολόγȣ καὶ Ἐυαγγελιςȣ̃*, sancti *Johannis* Theologi & Evangelistæ migratio sive translatio ab hac vita in alteram seu obitus. Ex Christi verbis de *S. Johanne* Cap. xx. 22. male intellectis, mentibus discipulorum obrepebat suavis iste error, (quem ille, charum *Christo* caput, cujus potissimum intererat Christi hac in re mentem nosse, corrigit v. 23.) quod S. Joannes a communi, quod omnes occupat mortales, fato esset eximendus. Magis mirandum videbitur, traditionem tam male fundatam, per duo aut tria secula non obsolescentem, a credulis prona mente excipi potuisse: quod ex Tertulliani *de anima* libro abunde patet. Illum vero diem suum eodem modo, quo cæteri solent mortales, *Ephesi* obiisse, ibique quoque fuisse sepultum evidentissime ostendit *Polycrates* istius urbis Episcopus in Epistola ad *Victorem* Episcopum Romanum apud (*c*) *Eusebium*, ut cæteros omittam, qui insomnium istud de *translatione S. Johannis* disertis verbis & de industria convellere fategerunt. Illum autem, quod Salvator prænunciaverat, constat, *χριςοκτόνων* Judæorum cladi & Urbis Templique Hierosolymitani excidio

(*c*) Histor. Eccles. lib. III. cap. 31.

dio ſolum ex Apoſtolorum cætu ſuperſtitem, uſque ad Trajani tempora vitam prorogaſſe, h.e. ad ſexageſimum octavum annum poſt paſſionem Dominicam, juxta calculum (d). S. Hieronymi. In re adeo per ſe manifeſta ac teſtibus evicta ultra omnem aut dubitandi aut contradicendi aleam, (e) delirii iſtius, quo ſe abreptos fuiſſe homines mentis ad ſimplicem veritatem parum attentæ, & in fabellis, quæ prodigio ſimiles videntur, excipiendis effuſæ, (nempe quod effoſſo tumulo ne reliquiæ quidem corporis ſuperfuiſſent, ac ſi illud relictis terris in cœlos jam denuo animatum firmata integritate migraſſet) paſſi ſunt, vel obiter meminiſſe abunde ſufficit in refutationem.

Octobris.

VI. Τȣ̃ Ἀποςόλȣ Θωμᾶ, Apoſtoli *Thomæ.*

IX. Τȣ̃ ἁγίȣ Ἀποςόλȣ Ἰακώβȣ τȣ̃ Ἀλφαίȣ, ſancti Apoſtoli *Jacobi Alphæi.*

XVIII. Τȣ̃ Εὐαγγελιςȣ̃ Λουκᾶ, Evangeliſtæ *Lucæ.*

XXIII. Τȣ̃ ἁγίȣ Ἀποςόλȣ Ἰακώβȣ τȣ̃ Ἀδελφοθέȣ, ſancti Apoſtoli *Jacobi*, fratris Domini, qui erat *Hieroſolymorum* Epiſcopus.

XXVI. Τȣ̃ μεγαλομάρτυρος Δημητρίȣ, magni *Martyris Demetrii*, qui juſſu *Maximiani* lanceis confoſſus, Theſſalonicæ Martyrii lauream adeptus eſt.

Novembris.

VIII. Τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ τῶν λοιπῶν, militiæ cœleſtis Præfectorum

C ſeu

(d) De ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Joanne.
(e) Βιοὶ Ἁγίων p. 24.

seu Archangelorum, *Michaelis* & *Gabrielis*, & cæterorum.

XIII. Ἰωάννȣ τȣ̃ Χρυσοςόμȣ, *Johannis Chrysostomi.*

XIV. Τȣ̃ Ἀποςόλȣ Φιλίππȣ, Apostoli *Philippi.*

XVI. Τȣ̃ Ἀποςόλȣ Ματθαίȣ, Apostoli *Matthai.*

XXI. Τῆς εἰσόδȣ ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκȣ, ingressus B. *Virginis* in Templum, S. *Lucæ* cap. 2.

XXX. Τȣ̃ Ἀποςόλȣ Ἀνδρέȣ, Apostoli *Andreæ.*

Decembris.

VI. Τȣ̃ ἁγίȣ Νικολάȣ, sancti *Nicolai*, Episcopi Myrorum in Lycia, & Confessoris sub Diocletiano & Maximiano.

XII. Τȣ̃ ἁγίȣ Σπυρίδωνος sancti *Spyridonis*, cui dexter oculus effossus, & sinister poples succisus, postea damnatus ad metalla: tandem interfuit Concilio Nicæno.

XX. Τȣ̃ θεοφόρȣ Ἰγνατίȣ, sancti *Ignatii*, qui ὁ θεοφόρος dictus, de quo cognomento videsis præstantissimi & plurimum reverendi D. *Episcopi Cestriensis* vindiciarum Ignatianarum partem posteriorem, Cap. XII.

XXV. Ἡ κατὰ σάρκα τȣ̃ Σωτῆρος Ἰησȣ̃ Χριςȣ̃ γέννησις, Salvatoris nostri *Jesu Christi* secundum carnem Nativitas. Ἡ γενέθλιος ἡμέρα τȣ̃ Χριςȣ̃. Et quandoque pluraliter, τὰ Χριςȣ̃ γέννα.

XXVII. Τȣ̃ ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου, sancti Stephani primi Martyris.

Januarii.

I. Τῆς περιτομῆς τȣ̃ Σωτῆρος καὶ τȣ̃ μεγάλου Βασιλείου, Cir-

Circumcisionis *Christi*, & *Sancti Basilii* festum.

VI. Τὰ ἅγια ἐπιφάνεια, sive τὰ * Θεοφάνια τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, festum Theophaniorum sive Baptismatis Christi in *Jordane*. Qua vera est & antiquissima hujus appellationis ratio: neque aliam agnovit Ecclesia *Græca*. Cæteræ duæ, nempe *ob manifestationem Christi* per lucidam stellam Magis factam, & *ob manifestationem divinatis suæ*, quando mirabili illa aquæ in vinum conversione Discipulis & Cognatis Christus τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐφανέρωσε, S. Joannis cap. II. v. II. a Latinis postea erant superadditæ. Quo die *Constantinopoli* post missam fit ὁ μέγας ἁγιασμὸς seu consecratio & benedictio aquæ, potissimum in Baptismales usus. Hanc aquam ab omni labe & putredine immunem per duos tresve annos manere opinantur *Græci*. Sed de hoc ritu postea suo in loco. Dicitur etiam ἑορτὴ τῶν φώτων sive festum Luminum, ob eandem rationem. Φωτισμὸς enim antiquitus idem ac baptismus sonabat.

XVII. Τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, sancti *Antonii*.

XVIII. Τῶν ἐπισκόπων Ἀλεξανδρείας. Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου, Episcoporum *Alexandriæ*, *Athanasii & Cyrilli*.

XXV. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τοῦ ἐκ Ναζιανζοῦ, *Gregorii Theologi Nazianzeni*.

XXX. Τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν Βασιλείου, Γρηγορίου, καὶ Χρυσοστόμου ἅμα, trium sanctorum Archipræsulum, *Basilii*, *Gregorii*, & *Chrysostomi*.

Februarii.

II. Τῆς ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας;

* *Scribitur quandoque* τὰ θεοφάνεια.

ρας, occursus *Christi* post XL. dies purificationis Virginis, sancti *Lucæ* Cap. 11. quando ipsi obviam factus est *Symeon*.

XI. Ἁγίȣ Βλασίȣ, sancti *Blasii*, Episcopi *Sebastiæ*.

Martii.

IX. * Τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα Μαρτύρων τῶν ἐν Σεβαςείᾳ τῇ λίμνῃ μαρτυρησάντων, quadraginta *Martyrum*, qui *Sebastiæ*, in Armenia minori in lacu passi sunt sub *Licinio*.

XXV. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Παρθένου, Annunciatio B. Virginis.

Aprilis.

XXIII. Τȣ ἁγίου, ἐνδόξου, μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, sancti, gloriosi, & magni Martyris *Georgii*.

XXV. Τȣ Εὐαγγελιςȣ Μάρκου, Evangelistæ *Marci*.

Maii.

VIII. Ἰωάννου τȣ Θεολόγου, *Joannis Theologi*.

XXI. Τȣ μεγάλου Κωνςαντίνου καὶ τῆς ἁγίας Ἑλένης Ἰσαποςόλων, magni *Constantini* & sanctæ *Helenæ*, *Apostolis æqualium*.

XXV. Ἡ εὕρεσις τῆς κεφαλῆς Ἰωάννου τȣ Βαπτιςȣ, inventio capitis *Joannis Baptistæ*.

Ju-

* V. Martyrolog. Romanum.

Junii.

XI. Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα, ſanctorum Apoſtolorum, *Bartholomæi & Barnabæ.*

XIX. Τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰούδα, ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, ſancti Apoſtoli *Judæ*, fratris Domini.

XXIV. Τὸ γενέσιον τοῦ Προδρόμου Βαπτιστοῦ, Natalis Præcurſoris *Baptiſtæ.*

XXIX. Ἡ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἀποτομή, (f) Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* obitus, ſive per martyrium conſummatio.

Julii.

XVII. Τῆς ἁγίας Μαρίνης, ſanctæ *Marinæ.* Videtur eadem eſſe cum *Margarita* Latinorum.

XX. Τοῦ προφήτου Ἡλίου, (g) Prophetæ *Eliæ.*

XXVI. Τῆς ἁγίας καὶ ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς, ſanctæ Martyris *Paraſceves*, cui (h) caput abſciſſum erat ſub temporibus *Antonini.*

XXVII. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ ἰαματικοῦ Παντελεήμονος, ſancti magni Martyris & Medici *Panteleemonis*, ſeu, ut *Romanum* Martyrologium habet, *Pantaleonis*, qui *Nicomediæ* ſub Maximiano martyrio coronatus erat.

(f) *Uſque in Sanctorum Apoſtolorum religioſis cunctis celebrem diem.* Luitprandus p. 141.

(g) *Decimo tertio Kalendas Auguſti, quo die leves Græci raptionem Eliæ ad cœlos ludis ſcenicis celebrant.* Luitprandus p. 146.

(h) Βιοὶ Ἁγίων. p. 317.

Augusti.

VI. Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, transfiguratio *Christi.*

XV. Ἡ μετάστασις ἢ κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Emigratio sive (*i*) dormitio B. *Virginis.* Latini festum *Assumptionis* vocant. In hujus vero fictæ *assumptionis* narratione ad nauseam quoque ineptiunt *Græci*, inficetasque de Angelorum *sanctam Virginem* in cœlos ducentium pompa & jubilationibus miscent fabellas. Hujus festi originem & institutionem adscribit (*k*) *Nicephorus* Imperator *Mauritio*, sexto seculo exeunte.

XXIX. Ἡ ἀποτομὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, decollatio *Joannis Baptistæ.* Singulis fere anni diebus in Menologio adscribuntur Sancti & Martyres, quorum memorias peculiari officio colunt. Inde grandis illa librorum Ecclesiasticorum moles, in quibus suo tempore perlegendis Kalogeri, a mundanis negotiis abstracti, tum pietatis, tum exercitii causa, ne otii tœdium & pœnam subeant, occupantur, sibi solis in Monasteriis suis vacantes, πλὴν ἄνευ μεγάλης δοξολογίας: h. e. omissa majori *doxologia*, & sacra pompa longoque ceremoniarum apparatu. In festis vero solennibus, quæ sunt generalioris usus, a quibus nemo, nisi ægritudo aut ineluctabilis quædam necessitas impediat, absque infamia & scandalo abesse potest, plebi indicitur ἀργία, sive a servilibus ministeriis feriatio, quod rubricæ Menologiorum indicant.

Sacrum illud officium, quod his diebus peragitur, per

(*i*) V. Balsamonis Epistolam ad Antiochenos de jejuniis, in monumentis Græcæ Ecclesiæ. vol. 2. pag. 506.

(*k*) Hist. Eccles. l. XVII. c. 28. vide etiam l. XV. c. 14

per quinque aut plures horas durat: memini me in festo sancti *Demetrii* sacris in templo viculi cognominis, quem *Turcæ Tatoula* appellant, trans *Constantinopolim*, septem integris horis simul interfuisse: quo tempore finitis precibus ordinariis prælegebatur populo illius vita lingua vulgari, e *Synaxariis* & Symeone Metaphrasta desumpta. Hoc enim apud ipsos solenne est, ut lectionibus tempori accommodatis enarrationes istæ historicæ, sive de sacris Scripturis, seu alicunde translatæ, ipsorum, quorum vix millesimus id legendo proprio Marte assequi possit, memoriæ firmius imprimantur. Frequentissimi vero sunt Βιοὶ Ἁγίων, *(l)* ex versione Maximi Episcopi Cytherensis, & *(m)* Θησαυρὸς Damasceni Thessalonicensis, in quo variæ ad pietatem adhortationes subinde inseruntur, ita ut hic liber Homiliarum sacrarum vicem præstare possit, & denique *(n)* ὁ νεὸς Θησαυρὸς ejusdem argumenti. Sacram diei solennitatem claudit augustissimum Eucharistiæ sacramentum, quod ingenti cum apparatu celebratur, utpote non minima imo præcipua pars ipsius, quod nullo prætextu omitti liceat. Templa frequentes adeunt *Græci*, quisque pro virili sua munuscula, puta panem, vinum, cereos, oleum, thus vel quippiam tale, quod in sacris impendatur, usibusque Ecclesiæ quoquo modo inserviat, Sacerdotibus exhibituri. Summo quidem mane cœtus vere antelucanos habent, exemplo veterum Christianorum, quos *Plinius* Proprætor Consulari dignitate in suis ad *Trajanum* Imperatorem literis, Epist. XCVII. *stato die ante lucem convenire, carmenque* Christo *quasi Deo dicere*

(l) Venet. 1621.
(m) Venet. 1618.
(n) Venet. 1621.

cere secum invicem memorat; partim ut solenni sacro per integrum tempus intersint, partim ut dimissa opportunius plebs, quam pietas illuc traxerat, suis rebus privatis melius attendat; potissimum, ut mihi quidem videtur, quo rem sacram securius agant, minusque in iisdem procurandis molestiæ a *Turcis* ipsis facessatur. Credo autem neminem, diversæ licet communionis, (illud enim de aliis augurari fas erit, quod ipse præsens sæpe expertus sum) cui pietas & religio Christiana cordi sunt, confertæ adorantium turbæ immisceri posse, quin æstuantibus misericordia visceribus in lachrymas, in gemitus, & in vota ad *Christum* communem nostrum Salvatorem ultro solvatur, ut hos ejusdem fidei cônsecraneos ex hac dura & acerbissima servitute, quam serviunt, exerta manu eripere tandem dignaretur. Pietatem in his sacris solennibus peragendis comitatur erga pauperes liberalitas, in quam videntur effusi, pene ultra quam res angustæ sinant: quod probe compertum habent, qui forte quapiam miserabili ad incitas redacti, literas a Patriarcha impetrant, hinc collatitiis eleemosynis inopiam sublevaturi. Interdum *Turcas* quosdam horum cœtibus sese immiscentes intueri est, ut *Christiani* catenati, ipsis in servitutem addicti, quos secum ferunt, stipem emendicent; sed cum illud, quantulumcunque sit quod colligitur, in Patronorum cedat peculium, horum sortis, licet alias vere miserandæ, perpaucos miserescit.

Festorum celebrium vigiliis noctes insomnes agunt Sacerdotes, & Diaconi, cæterique Καλόγεροι seu Religiosi, precibus sacrisque lectionibus vacantes. Ne vero intermittatur minusque rotunde procedat ἡ Ἱεροδιακονία seu sacrum hoc ministerium ob vires ex intentione vocis diminutas, sibi ipsis vicariam operam præstant. Hæ

Hæ ſolennitates ſtatis diebus recurrunt; cæteræ a tempore *Paſchatis*, in quo aſſignando veteri *Paſchali* cyclo, qui a patribus *Nicænis*, præceſſionis æquinoctiorum parum gnaris, figebatur, hodie utuntur, omnino pendent.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, ſancta & magna Dominica *Paſchatis*, τὸ Πάσχα Ἀναστάσιμον, *Paſcha Reſurrectionis*. Ἡμέρα Ἀναστάσεως ſive Ἀναστάσιμος. Dies *Reſurrectionis*. Hinc ob repetitam *Dominicæ* Reſurrectionis memoriam quælibet dies *Dominica* dicta quoque eſt Ἀναστάσιμος. Hoc die in templis aut in plateis in ſignum gaudii mutuique amoris ſe invicem oſculantur, hac præmiſſa ſalutatione, Χριστὸς ἀνέστη, *Chriſtus reſurrexit*; cui ab altero reſpondetur, ἀληθῶς ἀνέστη, *Vere reſurrexit*. Duabus feriis quoque ſequentibus idem mos obtinet. Dicitur quoque λαμπρὰ ob candidas fulgenteſque recens baptizatorum veſtes, juxta veterum Chriſtianorum inſtitutum.

Dominica poſt Paſcha ob veſtes eorundem innovatas, eadem cum Dominica in *Albis*, nimirum exutis, ſive Κυριακὴ (o) διακαινήσιμος ſive νέα vel καινὴ Κυριακή. nova Dominica, communiſſime vero ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, Dominica *Thomæ*; ſive τῆς ψηλαφήσεως τοῦ Θωμᾶ, contrectationis *Thomæ*, ob Evangelii pericopen de S. *Thoma* lectam: S. *Johan.* cap. XX. & Ἀντίπασχα.

Dominica ſecunda, ἡ Κυριακὴ τῶν μυροφόρων γυναικῶν καὶ Ἰωσὴφ τοῦ δικαίου, Dominica mulierum unguentum ferentium & *Joſephi* juſti, quo Chriſti corpus erat imbuendum, ob hiſtoriam Evangelicam de iis lectam, quod de ſequentibus dicendum eſt.

Dominica tertia, ἡ Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου, Paralyti-

(o) Varie ſcribitur a ſequioris ævi Græcis, ut διακινήσιμος, διακαινήσιμος, & quandoque aliter.

ci, ἡ Κυριακὴ τῆς μεσοπεντηκοστῆς, ſive media inter Paſcha & Pentecoſten.

Dominica quarta, ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος, Dominica Samaritanæ.

Dominica quinta, ἡ Κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ, cæci.

Feria quinta, ἡ ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν οὐρανὸν, aſſumptio Salvatoris in cœlum.

Dominica ſexta, ἡ Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πατέρων, ſeu τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, ſanctorum tercentum & octodecim Patrum deiferorum, qui in *Nicæa* convenerant.

Feria ſexta, omnibus animabus commemorandis dedicatur.

Ἡ Κυριακὴ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, Dominica ſacræ Pentecoſtes.

Die ſequente celebratur τῆς παναγίας καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος ἑορτὴ, ſanctiſſimæ & individuæ *Trinitatis* feſtum.

Dominica poſt Pentecoſten, ἡ Κυριακὴ τῶν ἁγίων πάντων, Dominica *omnium Sanctorum*, a qua Apoſtolorum jejunii tempus numerandum eſt, uti mox videbitur.

Non parum quoque conſervandis Chriſtianæ fidei apud plebem reliquiis conducunt τῶν νηστειῶν καιροὶ διωρισμένοι jejuniorum occurrentes & ſtatæ vices, tum quæ hebdomadatim revertuntur. Horum enim ſunt retinentiſſimi, ac ad ea obſervanda tanta cum religione feruntur, ut Eccleſiæ leges hac ex parte ſancitas tranſgredi piaculum habeatur. Ita domuere affectus partim longa conſuetudo, partim pietas, ut tantum abſit, ut de jejuniis, ut ut aſperis, in longum tempus productis querantur, ut religionem, ne deinceps tota pereat, periclitatum iri, his jejunandi rigoribus, licet

ex

ex intuitu humanæ infirmitatis, paulo remiſſis, malis nec facile avellendis ſuſpicionibus credituri ſint.

Αἱ τέσσαρες νηστεῖαι τοῦ καθ' ἑνὸς χρόνου, Quatuor uniuſcujuſque anni jejunia ſolenniora.

Ἡ πρώτη μεγάλη καὶ ἁγία Τεσσαρακοστή. Primum magnum & ſanctum Quadrageſimæ jejunium ante *Paſcha*, quod a primis Eccleſiæ ſeculis deductum hodie a *Græcis* quam religioſiſſime obſervatur. Non niſi quadraginta octo dierum ſpatio abſolvitur, excluſis Dominicis; quo tempore, (niſi quod feſto Annunciationis B. *Virginis* & *Palmarum* piſcibus, quaſi εὐωχοῦντες ſive opipare epulantes, veſcantur) ab omni carne & piſcibus ἐναίμοις, (nam cæteris exſanguibus & ὀστρακοδέρμοις ſeu teſtaceis veſci licet) deinde poſt Τυροφάγον ab ovis, caſeo, reliquoque lacticiniorum apparatu ſibi prorſus abſtinendum eſſe pro more cenſent, utpote ξηροφαγοῦντες, i. e. ſiccioribus cibis utentes. Sabbatis & Dominicis permittitur vini & olei uſus: licet qui ſunt religioſiores, & potiſſimum Sacerdotes & Monachi, indulgentia iſta frui nolentes, ab utroque ſibi temperent. Quidam vero hac lege ſe adeo conſtrictos credunt, ut ab iis delibandis nedum tangendis abſtineant, ut ſi forte vel unica olei lactiſve guttula in cibos inciderit, eos tanquam profanos pollutoſque plane rejiciant; ut denique fame vel morbo perire, quam illicitis cibis veſci deſperata obſtinatione, ut ut ingenti neceſſitate preſſi, malint.

Dominica ante Septuageſimam, ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, Dominica Publicani & Phariſæi, ob periochen Evangelii ſancti *Lucæ*, cap. XVIII. iſtam parabolam enarrantem, ita dicta. Tum melodice recitant,

citant, *Φαρισαίε φύγωμϑυ ὑψηγορίαν, ϰὶ τελώνε μάθωμϑυ τό ταπεινὸν, ἐν στεναγμοῖς πρὸς τ̃ Σωτῆρα κραυγάζωμϑυ, ἵλαϑι μόνε ἡμῖν ἐυδιάλλακτε. Pharisæi superbiam fugiamus, & Publicani discamus humilitatem; in angustiis ad Salvatorem clamabimus, propitius esto, O tu qui solus nobis es reconciliatu facilis.*

Septuagesima, ἡ Κυριακὴ τε̃ Ἀσώτου, Dominica filii prodigi; dicitur etiam ἡ Προφωνή. Inde & hebdomas Προφωνήσιμ@, quia de futuro jejunio, proclamatione publica quasi facta, ante monet; vel potius προσφωνὴ & Φροσφωνήσιμ@, uti apud *Nicephorum Callistum* scribitur.

Sexagesima, ἡ Κυριακὴ τῆς ἀπόχρεω, Dominica carnisprivii. Die enim sequente a carne abstinent, lacticiniis victitantes; nec ultra eam carnibus vesci licet; quippe ἡ κρεωφαγία cum ipsa terminatur.

Sabbato *μνήμη πάντων τῶν ἐν ἀσκήσει λαμψάντων*, memoria omnium ob vitam *Asceticam* insignium.

Quinquagesima, ἡ Κυριακὴ Τυρινὴ ἡ Τυροφάγ@, a casei comestione nuncupata; quo nomine ova & cætera lacticinia comprehenduntur. Post eam fit *Ἀποτύρωσις*. Die enim Lunæ jejunium solenne incipiunt, lacticiniis non ultra indulgentes. Dicitur etiam, *ἐξορία τε̃ Ἀδὰμ*, seu exterminatio *Adami διὰ λαιμαργίαν* seu ob luxum gulamque; ob periochen *Genes.* cap. 3. lectam.

Quadragesima, *ἡ πρώτη τῶν νηστειῶν*, Prima Dominica *sacrorum jejuniorum*, sive *ἡ κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας* sive *Orthodoxiæ*, quia illo tempore celebratur *ἡ μνεία τῶν ὀρθοδόξων Βασιλέων ϰαὶ Πατριαρχῶν*, memoria orthodoxorum Regum & Patriarcharum: quorum zelum in instaurandis imaginibus celebrant *Græci*. Hoc quoque die Εἰκονομάχες excommunicare solent: uti ex *Triodio* patet. H

Ἡ δευτέρα Κυριακὴ, ſecunda Dominica.

Ἡ τρίτη, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ξύλου, tertia pretioſæ & vivificæ crucis, quam *Codinus* de offic. aulæ CP. cap. 9. vocat Κυριακὴν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Hac enim hebdomade oſcula cruci a Sacerdotibus expoſitæ frequentius imprimunt *Græci*, maximoque cum cultu & reverentia adorant.

Ἡ τετάρτη, quarta τὸ μεσονήστειον ἢ μεσονήστιμος κυριακὴ, media Quadrageſimæ Dominica.

Ἡ πέμπτη, Quinta.

Τὸ Σάββατον τοῦ ἁγίου Λαζάρου, Sabbatum *Lazari*, *i. e.* reſuſcitati.

Ἡ ἕκτη, ἡ Κυριακὴ τῶν βαΐων, Dominica *Palmarum*, ἡ βαϊοφόρος, (p) a geſtatione *Palmarum*.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη ἑβδομὰς, ſancta & magna hebdomas, ſive ἡ τοῦ σωτηρίου πάθους ἑβδομὰς, ſalutaris *Paſſionis* hebdomas, quam jejuniis & vigiliis intenti maxime celebrant.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη δευτέρα ἡμέρα, ſancta & magna feria ſecunda: quæ epitheta honoris gratia cæteris diebus apponuntur; uti

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη τρίτη, ſancta & magna feria tertia.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη τετάρτη, ſancta & magna feria quarta.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη πέμπτη, ſancta & magna feria quinta.

Veſperi in Patriarchio celebratur ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς νιπτὴρ, uti vocant, ſive *ritus lavandi pedes*, cujus exſtat ἡ ἀκολουθία ſeu peculiare officium in Euchologio, in ſtupendæ humilitatis *Chriſti* beatiſſimi Salvatoris noſtri, qui iſthoc ritu erga diſcipulos fungi non dedignatus

(p) V. Luitprand. de geſtis Imper. & Reg. l. VI. c. 5. p. 110.

dignatus eſt, vere jam, ut S. *Pauli* verba huc transferam, μορφὴν δούλου λαβών, in ſe ſervili conditione ſuſcepta, (quo virtus hæc peculiariter admodum *Christiana* exemplo ſuo redderetur commendatior) imitationem ac memoriam. Duodecim Monachorum aliorumve, juxta numerum Apoſtolorum, quos exhibent, quorumque nominibus durante ceremonia nuncupantur, pedes lavat Patriarcha linteo præcinctus, *Christi* vicem ſubiens. Sed dum ille ad *Judam* proditorem ipſius pedes loturus accedit, repræſentatio plane illaudabilis & ludicra videtur, ut geſtibus tantæ ſolennitati parum congruis ſceniciſque conſpectis plebs alias devota & ſerio intenta a riſu vix ſibi temperare valeat. Nec minima lis ſolet inter eos exoriri, quam ſorte tandem decidunt, quis *Judæ* προδότου perſonam ſuſtineat; cum ille hoc infami nomine per integrum deinceps vitæ tempus ut plurimum veniat dignoſcendus. Hic ritus a cæteris Metropolitis & Epiſcopis in ſuis Eccleſiis peragitur, & quandoque ab ipſis Sacerdotibus, ubi præſertim viget ingens *Christianorum* multitudo. Qui hiſce ſacris ludis & ſpectaculis nimium quantum delectantur.

Feria ſexta, ἡ ἁγία καὶ μεγάλη παρασκευὴ, ſancta & magna Paraſceve, Πάσχα σαυρώσιμον, *Paſcha* crucifixionis, ſeu *Judaicum*, quatenus ipſi contradiſtinguitur Πάσχα Ἀναστάσιμον ſeu *Paſcha* reſurrectionis ſive Chriſtianum, ἡ τοῦ ἁγιωτάτου πάθους ἡμέρα ſanctiſſimæ *paſſionis* dies.

Nocte, quam ideo τὴν Ἀγρυπνίαν [illegible] ἁγίων παθῶν, ſanctæ paſſionis Vigilias appellitant, viri corporibus affligendis, orationibus, & Dominicæ paſſionis Evangelicæ hiſtoriæ intenti vacant: nec mulieres aut pueros, modo ſexennes ſeptenneſve, ab hoc rigidæ pie-

tatis

tatis exercitio eximit ſexus aut ætatis teneritudo, juxta antiquiſſimum Chriſtianorum ritum, quem memorat *Euſebius* in hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. II. cap. XVII. cujus verba coram referre non pigebit. τὶ δεῖ τούτοις ἐπιλέγειν τὰς ἐπὶ ταυτὸν συνόδους καὶ τὰς ἰδίᾳ μὲν ἀνδρῶν, ἰδίᾳ δὲ γυναικῶν ἐν ταυτῷ διατριβὰς, καὶ τὰς ἐξ ἔθους εἰσέτι καὶ νῦν πρὸς ἡμῶν ἐπιτελουμένας ἀσκήσεις, ἃς διαφερόντως κατὰ τὴν Σωτηρίου πάθους ἑορτὴν, ἐν ἀσιτίαις καὶ διανυκτερεύσεσιν προσοχαῖς τε τῶν θείων λόγων ἐκτελεῖν εἰώθαμεν; hoc eſt, clariſſimo *Valeſio* interprete. *Quid præterea hic attinet commemorare cœtus & virorum ac mulierum ſeorſim degentium ſtudia atque exercitationes, quæ apud nos etiamnum* (h. e. quæ a primis ſeculis ad noſtra uſque tempora adhuc durant; huc enim applicat ſtudia & ἀσκήσεις *Therapeutarum* a *Philone* memoratorum, quos *Chriſtianos* & *ſancti Marci* diſcipulos eſſe contendit,) *in uſu ſunt, præcipue circa diem feſtum Dominicæ paſſionis, quo tempore jejuniis atque vigiliis & ſacrorum librorum lectioni impenſius vacare conſuevimus?* & poſtea καὶ μάλιστα τὰς τῆς μεγάλης ἑορτῆς παννυχίδας, καὶ τὰς ἐν ταύταις ἀσκήσεις *imprimis pervigilia magnæ ſolennitatis, piaſque in iiſdem exercitationes.* Et lib. VI. c. 9. κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ Πάσχα διανυκτέρευσιν. Tertullianus lib. II. ad Uxorem. cap. 4. *Quis uxorem ſuam nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, a latere ſuo adimi libenter feret? quis ſolennibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?*

Inter ſacros hos, ut ita dicam, tumultus, quos tanta ac tam frequens vel in templo vel in plateis curſitatio ciet, tota nox antecedens peragitur. Si cuipiam interea hac παντελεῖ ἀσιτίᾳ ſive longa & acri abſtinentia deliquium pati contigerit, nihil quo languentem ſtomachum refocillet præter panem & aquam ad

uſque

uſque ſolis occaſum habet; cæteris, qui ob athleticum corporis habitum inediæ ſunt patientes, jejunium ad ſequentis diei veſperam ultro protendentibus. Deinde, appetente ante Sabbatum nocte ad cæremoniam Ἀποκαθηλώσεως *Chriſti*, ſeu actionis, qua videlicet ille e cruce detractus erat, exhibendam proceditur, quam ſequitur accenſis lucernis prælatis per templum imaginis *Chriſti* circumgeſtatio.

Feria ſeptima, τὸ ἅγιον καὶ μέγα Σάββατον, ſanctum & magnum Sabbatum. Hoc die ſemel tantum veſci licet; hora tertia poſt meridiem ad templum concurritur, ad preces nimirum veſpertinas obeundas, Monachis reliquiſque, qui illic tota nocte vigilaturi ſunt, ne præ languore deficiant, fruſtulum panis, ficos, dactyloſve ſecum ſumentibus. De cæteris ceremoniis, utpote ineptis puerilibuſque, dicere piget. Die illuceſcente, δόξα ἐν ὑψίστοις *gloria in excelſis* alta voce canitur; mox hymnus ille præclarus, quem præcinente Patriarcha repetunt duodecies, Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος: *Chriſtus ſurrexit ex mortuis, mortem morte conculcans, & vitam iis, qui erant in ſepulchris, impertiens:* quem hymnum ſingulis diebus a Paſchate ad feſtum uſque Aſcenſionis cantillant.

Ἡ δευτέρα νηστεία καὶ αὐτὴ τεσσαρακονθήμερος πρὸ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως. Secundum jejunium, etiam Quadrageſimale, ante feſtum natalis *Chriſti*. Cujus inſtitutionis rationem hinc petitam volunt, quod ſicut *Moſes* quadraginta dierum jejunio quaſi initiatus, tabulis legis a ſanctiſſimo Numine donaretur; ſic & Chriſtianos, ut pari cura & σκληραγωγίᾳ, quantum imitari licet, ad excipiendum τὸν Νομοδότην ſe componant, quam maxime oportere exiſtimant. Licet vero

a

a carnibus, butyro, & ovis penitus sit abstinendum, piscium tamen, olei, & vini liber usus est, ut plane mite & facile tolerandum habeatur hoc jejunium, si cum magna Quadragesima conferas.

Ἡ τρίτη νηςεία τῆς Θεοτόκου, tertium jejunium B. *Virginis*, genitricis Dei. Duabus septimanis absolvitur hoc jejunium, a primo nimirum *Augusti* ad ejusdem decimum quintum: quo die celebratur ἡ κοίμησις τῆς Θεομήτορος, uti supra ex Menologio recensuimus, seu *Dormitio Virginis*, hoc est, ut rem illam ex consequenti & explicatius solent interpretari, ἡ ἐκ τῶν γηΐνων εἰς οὐρανοὺς μετάςασις, ipsius e terra in cœlum translatio, seu ut *Latini* usitatius loquuntur, *Assumptio*. Ob honorem & reverentiam festi *transfigurationis Christi*, quod in hoc intervallo includitur, mediocris relaxatio solet indulgeri.

Ἡ τετάρτη νηςεία τῶν ἁγίων Ἀποςόλων, quartum jejunium sanctorum Apostolorum, nempe *Petri* & *Pauli*. Hujus jejunii tempus incertum est, & (q) magis minusve contrahitur pro majori aut minori Paschatis in anteriora anni incidentia. Ineunt hoc jejunium feria secunda immediate post festum omnium Sanctorum, quod ad eorundem Apostolorum festum pertingit, quorum memorias hoc prævio jejunio colunt. Quousque vero singulis annis duret, hic canon, uti fertur, ἀπαράβατος facili methodo ostendit. Quot dies a festo Paschatis ad Maii secundum numerantur, totidem jejunio Apostolorum deputabuntur. Exemplo res fiet evidentissima. Anno *Christi* M. DC. LXIX. Pascha incidebat in *Aprilis* undecimum; intervallum viginti duos dies complectitur, utroque nimirum ter-

 mino

(q) V. supra citatam Epistolam Balsamonis de jejuniis pag. 504. 510.

mino incluso; ideo idem erit numerus dierum jejunii, uti ex calculo liquebit.

Mos antiquissimus ἐν τετράδι & παρασκευῇ seu προσαββάτῳ feria quarta & sexta jejunandi adhuc strictim retinetur: hic enim per universam Ecclesiam Christianam olim obtinuit, partim ut religiosioribus *Judais*, qui bis hebdomadatim (S. *Luca* cap. XVIII. v. 12.) sibi ex præscripto & traditione seniorum jejunandum esse censuere, pares sint; partim, quod hos dies stationarios jejunio quasi sacrandi originem verius pandit, ut *Christi* proditi & crucifixi memoriam hac hebdomadaria celebritate commonefacti, pio quodam dolore prosequantur.

Eximuntur vero ab his semi-jejuniis αἱ τετράδες καὶ παρασκευαὶ trium celebrium festorum, h. e. τῦ δωδεκαημέρυ seu intervalli, quod festum natalium *Christi* & *Epiphaniorum* vigilias connectit; ne tanta celebritas summo cum gaudio a Christiano populo peragenda, jejunio, doloris utique indicio, interposito turbata minuatur, τῆς ἑβδομάδος διακαινησίμυ, quæ Paschale, & τῆς ἑβδομάδος τῦ ἁγίυ πνεύματος, quæ Pentecostale festum sequitur; pari quoque de causa; deinde, hebdomadum τῆς προσφωνησίμυ & τῆς Τυροφάγυ ante Quinquagesimam, ne cum *Armeniis* hæreticis, quos *Tetraditas* & *Jacobitas* nuncupant, qui solenne jejunium tunc agunt, sibi vel minimum convenire videantur, ἀνατρέποντες, ut habet Triodium, τὸ ἐκείνων δόγμα τῆς ζιάυτης αἱρέσεως.

In his jejuniis indicendis ac tanta cum religione celebrandis, juxta vetus Ecclesiæ Catholicæ institutum, hoc potissimum agit Ecclesia Orientalis, ut carne hac dura tractatione in servitutem redacta, mens ingenti pondere, quod illam ad terram usque degravabat, soluta cœlum liberius

berius petat, rebusque divinis melius vacet, exactisque per hosce rigidissimos pœnitentiæ actus comessationibus lasciviisque, cœlesti corporis & sanguinis *Jesu Christi* convivio majori cum pietatis incremento ac fructu reficiatur. His enim asperis exercitationibus initiandi sunt, antequam ad divinorum mysteriorum communicationem admittantur & epoptæ fiant.

Occurrunt subinde singulares feriæ, quæ jejunia dicantur, νηστεῖαι προεόρτιοι seu anteferiales vigiliæ; cujusmodi sunt

Epiphaniorum vigilia, ut de aquis postero die consecrandis a peccatorum carnisque labe & sordibus purgati defæcatius bibant. Ἡγιασμένον autem ὕδωρ bibunt avidissime. Morem hunc aquis benedicendi (quod Græci per τὸ ἁγιάζειν exprimunt) olim obtinuisse patet ex (r) Homilia S. *Chrysostomi* περὶ ἁγιασμοῦ τοῦ ὕδατος.

Vigilia *Pentecostes*, & feriæ secundæ septimanæ Pentecostalis, quo prævia hac purgatione γονυπετοῦντες seu flexis poplitibus precibus vacantes recipiendis Spiritus sancti afflatibus aptiores fiant.

Vigilia τῆς Μεταμορφώσεως sive *transfigurationis Christi.*

Vigilia festi *exaltationis* S. *Crucis*, cujus figuram jejuni osculantur.

Vigilia festi decollationis S. *Joannnis Baptistæ.*

Sabbato, nisi unico, magno nimirum sanctæ hebdomadis, jejunare adhuc nefas est. Alias isto die per integrum annum feriari non tantum libet, sed & ex veteri lege Ecclesiastica omnino oportet. (*f*) Ita enim sta-

(*r*) Tom. v. Homil. 75. pag. 524.

(*f*) Vide quoque Constitut. Apost. l. VI. c. 22. & l. VIII. c. 33. Concil. Laodicen. can. 16. Socratis Hist. Eccles. l. VI. c. 8.

ſtatuebat ſexageſimus ſextus Canon Apoſtolicus. Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύειν, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. *Si quis Clericus deprehendatur die Dominico jejunans, aut Sabbato, præter unum ſolum, deponatur: ſi vero Laicus, excommunicetur.* Quem poſtea firmarunt Aſſeſſores ſextæ Synodi canone quinquageſimo quinto, διορθώσασθαι τὸ σφάλμα τοῦ τῶν Λατίνων, ut *Zonaras* loquitur, ἐπιχειροῦντες, *hunc Latinorum errorem emendare conantes.* Hinc enim diſſidium illud nunquam ſatis lugendum inter Chriſtianos Orientales & Occidentales aliquatenus quoque crevit.

In hac triſti rerum ἀκαταστασίᾳ, qua tanquam in ſpeculo veteris Eccleſiæ ante *Conſtantini* tempora faciem plane reflexam facile intueri eſt, nullas ſacras moles divite ornatu, uti olim, ſuperbientes, baſilicas nullas, quas effuſiſſima Imperatorum pietas conſtruxerat, *Chriſtianis* hodie ſupereſſe exſpectabis. Occupata Urbe, eæ *Turcis* pridem ceſſerunt, relictis devictæ genti, (utpote quorum intererat, ne tota deleretur) in ſacros uſus Eccleſiolis, iiſque tenebricoſis & ſtructuræ minus elaboratæ, quas vel præ faſtu, ut ipſis parum congruas, reſpuere videbantur. Quanquam vero ex indulgentia legum ſacris hiſce ædibus impune intereſſe liceat, quod ſibi merito gratulentur, cum hetæriæ ſive συνθῆκαι, primis ſeculis plane vetitæ eſſent; habent tamen, quod vitio vertant queranturque, ſibi de novis fabricandis, iiſque, quas vel deprædantur flammæ, vel labefactat terræ motus, vel ipſa vetuſtas conficit, inſtaurandis penitus eſſe interdictum; cujus edicti hoc unicum videtur propoſitum, ut fatiſcentibus templis fatiſcat quoque ſenſim, nulla vi adhibita, Chriſtiana reli-

religio, quam facri cultus officia, ne extinguatur, fovent. Quantopere ergo curandum eſt *Græcis*, ne rimas agant, vitiumque, quod ruinam minetur, faciant parietes: quod ſi partem, quod ſæpe nulla prævertendum eſt cura, intercidere contigerit, ingenti pretio expugnanda eſt *Turcicorum* Judicum pervicacia, qui avaritiæ & iniquiſſimis poſtulatis religionem prætexunt, antequam de iis in integrum reſtituendis ſit cogitandum.

Harum viginti ſex hodie *Conſtantinopoli* exſtant; quarum nomina hic apponam.

Πατριαρχεῖον, *Patriarchium.*

Ἁγίου Νικολάου ἐκκλησία, Eccleſia S. *Nicolai*, non procul, ſi bene memini, a templo S. *Sophiæ.*

Ἁγίου Γεωργίου, Sancti *Georgii*, ad portam ψαμαθίαν.

Παναγίας Χρυσαλειφωτίσσης, B. *Virginis.*	in plateis	
Ἁγίου Νικολάου, ſancti *Nicolai.*	verſus *Pro-*	
Ἁγίου Κάρπου, S. *Carpi.*	*pontidem* ſitis.	

Ἁγίου Κωνσταντίνου, S. *Conſtantini* in platea *Caramania*, non procul a ſeptem Turribus.

Παναγίας, B. *Virginis*, in platea *Belgradenſi.*

Παναγίας, B. *Virginis*, in platea nova.

Eccleſia prope portam Tormentariam.

Ἁγίου Δημητρίου, ſancti *Demetrii*, in platea, quæ Σαρμασίκιον dicitur.

Ἁγίου Γεωργίου, ſancti *Georgii* portam verſus *Adrianopolitanam.*

Παναγίας τῆς κυρίας τοῦ οὐρανοῦ, B. *Virginis dominæ cæli*, in eadem regione.

Ἁγίου Δημητρίου, ſancti *Demetrii*, ad portam Lignariam.

Παναγίας, B. *Virginis*, ad portam Obliquam.

Παναγίας εἰς Ἀραμπατζῆ μεϊδὰν, B. *Virginis*, in *Foro Arabge* dicto.

Παναγίας, B. *Virginis* prope *Balini.*

Ἁγίου Νικολάου Ἀχειδιανῶν, sancti *Nicolai Achridianorum.*

Τὸ μετόχιον τοῦ ἁγίου τάφου, sacellum sancti Sepulchri.

Τῆς παναγίας τοῦ Μουγουλιοῦ, B. *Virginis*---

Ἁγίου Γεωργίου Ποτηρᾶς, S. *Georgii*- -

Ἁγίου Νικήτου, S. *Niceta*, prope ædes Principis *Walachiæ.*

Τῆς Παναγίας, B. *Virginis*, prope ædes Principis *Moldaviæ.*

Τῆς Παναγίας, B. *Virginis*, quæ ob distinctionem ἡ μικρὰ dicta, prope *Patriarchium.*

Ἁγίου Γεωργίου, S. *Georgii*, prope Φανάριον.

Ἁγίου Ἰωάννου, S. *Joannis*, μετόχιον Ἀλεξανδρείας, sive ædicula, ut puto, Patriarchæ *Alexandrini.*

Septem Ecclesiæ prope κονδοσκάλι in regionibus, quæ attingunt portam Arenariam, ante duodecennium horrendo incendio perierunt. Ex his quasdam instaurandi facultatem cum favore & gratia Caimacami seu Gubernatoris Urbis pene impetraturi essent, reclamantibus Imamis seu Turcicis Sacerdotibus, quibus audax istud facinus horrendum in modum displicuisset, spes istæ bonæ, quas in animis conceperant Christiani, in irritum plane cesserunt.

In *Galata* sex Ecclesiæ *Græcorum* numerantur.

Τῆς Παναγίας Καφατιανῆς, B. *Virginis*---

Τοῦ Χριστοῦ κρεμαστοῦ, *Christi pendentis.*

Ἁγίου Δημητρίου, S. *Demetrii.*

Ἁγίου

Ἁγίου Νικολάου, S. *Nicolai.*
Τοῦ Χριστοῦ, *Christi* ad *Pistaniam.*
Ἁγίου Ἰωάννου, S. *Joannis.*

In amplo illo carcere ad Occidentem, in quo Christiani ad triremes damnati, appellente ad portum classe, includuntur, exstat quoque Ecclesiola, in qua *Græcus* Sacerdos suæ communionis hominibus sacra facere interdum permittitur: ut Ecclesias in oppidis & villis prope *Constantinopolim*, inque utrisque ripis Bosporanis sitas jam non memorem.

Ex hoc indiculo facile compertum habebis, Basilicas, quarum *vetus notitia* & *Procopius* cæterique Historici meminere, hodie desiderari, utpote vel communi Urbis fato eversas, vixque e ruderibus, novis ædificiis in earundem solo exstructis, amplius dignoscendas, vel in *Moscheas* a barbaris Victoribus conversas, qui quasdam ad ornandam tum Urbem, tum religionem suam, in illa horrenda strage, quam fecerant, pulchritudine & magnificentia operis allecti, integras, (quatenus ipsorum superstitio & *Turcici* cultus consuetudo paterentur) restare voluere; effractis nimirum cancellis deformatisque Sanctorum imaginibus, quas calculi & tessellæ vitreæ auro tectæ admirando plane artificio composuerant, quod de Templis sanctæ *Sophiæ* & sanctorum Apostolorum speciatim in notitia mea *Constantinopoleos* annotatum habes.

Ecce jam præcipuum *Turcicæ* superstitionis sacrarium, ὁ μέγας τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου σοφίας νεὼς, μέγιστός τε καὶ λίαν εὐπρεπέστατος, καὶ λόγου δύναμιν ὑπερβαίνων, *Nicephoro* Hist. Ecc. lib. XVII. cap. XX. (hæc enim nominis ratio cæteris potior mihi videtur in honorem nempe *Christi* sapientiæ Patris) (t) μέγιστος ναὸς τῆς τοῦ

(t) *Chronic. Constant. p. 4.*

τοῦ Θεοῦ λόγου σοφίας, & rursus (*u*) ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ λόγου κτισθεῖσα ἁγία σοφία, ὁ τοῦ Θεοῦ περιώνυμος ναὸς, recentioribus *Græcis*; a quibus non abludit *Procopius* L. 1. cap 1. de ædificiis *Justiniani*, Σοφίαν καλοῦσιν οἱ Βυζάντιοι τὸν νεὼν ἐπικαιρειότατα τῷ Θεῷ τὴν ἐπωνυμίαν ἀπειργασμένοι. Cui instaurando tanto amore, studio tanto, quod pietas acuebat, toto, quem per septendecim annos suppeditarat *Ægyptus*, reditu in id operis effuso, incubuit *Justinianus* Imperator, quasi hinc majorem sibi gloriam, quam ex tot barbaris gentibus devictis, aut ex legum civilium innumeris in methodum facilem redactis constitutionibus sibi pariendam esse duxerit, & quasi illa præclarissima tum militiæ tum domi gesta plane sorderent nihilique haberentur, nisi hoc opus tanquam cæterorum apex & coronis accessisset Quo absoluto Imperatoria quidem cum pompa post solennes Deo Opt. Max. gratias hisce verbis actas, Δόξα τῷ Θεῷ, τῷ καταξιώσαντί με τελέσαι τὸ τοιοῦτο ἔργον, *Gloria Deo, qui me hac gratia dignatus est, ut tale opus consummarem*, præ ingenti gaudio quasi extra se abreptus, ritu triumphantis exclamasse (*x*) fertur, νενίκηκά σε Σολομών: *vici te Solomon.* Ad cisternam regiam statuam quoque (*y*) *Solomonis* in solio sedentis collocavit, κρατοῦντος τὴν σιαγόνα αὐτοῦ, καὶ ὁρῶντος τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ὅτι ἐνικήθη εἰς μῆκος καὶ κάλλος ὑπὲρ τοῦ παρ' αὐτοῦ κτισθέντων ναῶν Ἱερουσαλὴμ· *maxillam manu sustinentis, oculis ad* S. Sophiam *conversis*,

(*u*) *p.* 12. *De hujus vere admirandi & longe celeberrimi* Templi *laudibus videsis elegantissimam* Manuelis Chrysoloræ *ad* Joannem Cantacuzenum Imperatorem Constantinopolitanum *epistolam, qua veteris cum nova* Roma *instituit comparationem.* Vide etiam *Chonlatam.*

(*x*) Codin. de origin. Constant. *p.* 71. edit. Paris. 1655.

(*y*) *p.* 21. *in fine*.

versis, eo quod magnitudine & pulchritudine Templum Hierosolymitanum ab ipso conditum illa superaret: hoc emblemate nimirum innuens, *Solomonem*, si humano consortio iterum redditus, pulcherrimum hoc & magnificum Templum omnibusque numeris absolutum contemplaretur, se Judice victum dolore & melancholia plane confectum iri. Omisso S. *Sophiæ* titulo, (quem tamen pene incorruptum retinent *Turcæ*, parvo a lingua Græca deflexu, Ecclesiam hanc promiscue nuncupantes *Aia Sophia*) a Scriptoribus *Græcis* pro familiari apud omnes, dum de ea verba fecerint, usu nuncupatur *ἡ μεγάλη ἐκκλησία*, Ecclesia magna, & interdum *ἡ μεγάλη ἁγιωτάτη ἐκκλησία.*

Alterum illud Templum, *ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων*, Sanctorum Apostolorum, (z) ob *λείψανα* S. S. *Andreæ, Lucæ, & Timothei*, quæ illic reposita perhibentur, olim celebre, cum prius e lignea materia constaret, marmoreum & splendidissimi operis fecit (a) *Theodora Justiniani* Uxor, cujus exemplo, quod semper coram habuit, uti tanto marito dignam consortem decuit, ad illud moliendum urgebatur. Quod post captam Urbem *Græcis* primo concessum idem *Mohammedes* expugnator Urbis postea repetiit, utpote proprio nomine insigniendum, uti constantissima *Græcorum* traditione proditum reperio, non quasi, uti *Malaxus* in *Patriarchica Constantinopoleos* historia contendit, ob cædem hominis patratam, cum in regione deserta ædibusque destituta situm esset, metu illinc recessisset *Gennadius Scholarius Patriarcha*, quod a verisimili maxime abhorret.

Ambitum istum, quo *Patriarchæ* ædes includuntur,

(z) V. Cedrenum ad annum xxx. Justiniani.
(a) *Procop.* lib. 1. cap. 4. & *Codin. de orig. Constant.* p. 73.

tur, olim occupabat Sanctimonialium cænobium; prope adstat templum τῇ Θεοτόκῳ καὶ Παμμακαρίστῳ seu *sanctissimæ & beatissimæ Virgini* consecratum; quod ab isto tempore cessit in Patriarchium. Dejectu collis sinum *Galatensem* versus prope Φανάριον situm est, amplitudinis ordinariæ, nec structuræ inelegantis, magnifico ornatu destitutum, tum ad moliendam invidiam, tum ne *Turcis* præda fiat. Ingens vero ipsi hinc conciliatur honos, quod *Alexius Comnenus Imperator* illic sepultus jaceat, quod sacræ reliquiæ, quas vidi, sanctæ *Euphemiæ Martyris* aliorumque in loculamentis adhuc serventur; potissimum denique, quod inibi exstet nigri marmoris fragmentum, tres pollices latum, duos circiter pedes longum, quantum conjectando assequi poteram, quod æreis cancellis clathratis, ne quid vel a pia vel a sacrilega manu patiatur, muniunt. Integram *(b)* columnam, cujus hæc pars est, in *Pontii Pilati* Prætorio, ad quam *Christus* alligatus flagris cædebatur, stetisse ab universis adeo firmissime creditum est, ut rem vel in dubium vocare apud ipsos plane nefas sit. Hinc pulvisculi erasi ob morborum fugandorum vim a pie credula plebe magni emuntur. Hos versiculos in lamina illic insculptos reperi.

Νῶτον δέδωκας εἰς μάστιγας Παντάρχα,
Ὡς καὶ πρόσωπον εἰς ῥαπισμάτων ὕβριν,
Σὺν μαστίγωσιν προσφέρω σοι οἰκτίρμον,
Ἵν᾽ ἵλεώς μοι εἴης λατρεύοντί σοι,

Καὶ

(b) De hac columna S. Hieronymus Epist. ad Eustochium: *Ostendebatur illi* (i. e. Paulæ) *columna, Ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus.*

Καὶ μάγιγάς σε ἐξ ἐμῦ ἀποςήσεις,
Παναγιώτης Νικόσι@ ἐυχῖζαι.

Cum hac in regione, utpote editiori, satisque commoda, Moscheam olim condendam proposuisset *Selimus*, pene de hoc Patriarchio actum fuerat, nisi *Græci*, quos subitus hic casus ingeniosos ac cautos fecerat, cum Principibus *Bassis*, quibuscum illud consilium communicaverat Imperator, oblatis nummis subdole egissent, quorum suasu a proposito desciscens eam *Adrianopoli* curaverat exstruendam.

Templa *Græcorum* non sunt unius figuræ; quædam visuntur τρυλλωτὰ & κυκλοειδῆ, quæ in medio rotundata ingenti τρύλλῳ aut tholo exsurgunt; quædam ςαυρωτὰ, quorum partem alteram in longum productiorem altera instar crucis transversim secat; pleraque vero τετράγωνα καὶ δρομικὰ, seu figuræ quadratæ & oblongæ, qualem habet Patriarchium.

Quo sacri ritus in sequentibus memorandi melius intelligantur, singulas Templorum perfectorum partes (si qua enim desit, angustia loci aut quippiam incommodi in causa sunt) brevi quasi in tabella exhibebo.

Templum in tres partes pro triplici hominum, qui illic divini cultus causa conveniunt, ordine divisum intueri est, uti observat *Symeon Thessalonicensis* in tractatulo περὶ τοῦ ναοῦ, quo singulis suis in locis consistentibus omnis facessat confusio. Hi autem sunt.

(c) Οἱ ἱερεῖς *Sacerdotes* sive οἱ τελειωτικοὶ, quibus facultas competit, eorumque ministri.

Non omittam ipsius etiam conversationis hæreticæ descriptionem: quam futilis, quam terrena, quam humana

(c) Οἱ λαοὶ τῶν ἐυσεβῶν εἰς τριάδα διαιρέμενοι.

mana ſit ; ſine gravitate, ſine auctoritate, ſine diſciplina, ut fidei ſuæ congruens. Inprimis quis Catechumenus, quis Fidelis ; incertum eſt : pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant. Tertullian. de præſcriptionibus contra Hæreticos cap. XLI.

Οἱ πιστοὶ fideles, ſive (*d*) οἱ τέλειοι perfecti, qui ab omni noxa & cenſura immunes, communi, quod a baptiſmo & fide in *Chriſtum* habent, Deo ſerviendi jure in publico cœtu gaudent.

Οἱ ὄντες ἐν μετανοίᾳ, Pœnitentes, qui a Sacramentorum uſu ſecluſi pœnis ſpiritualibus ſubjacent. Quorum cenſu Catechumenos & malo ſpiritu abreptos obſeſſoſque olim repoſuit Antiquitas, utpote quibus plane interdictum erat Eccleſiam proprie ſic dictam ingredi, perfectiſque *Chriſtianis* ſeſe immiſcere. Pariter omne ſacrum templum, ut idem loquitur, τριαδικῶς θεωρεῖται, εἰς πρὸ τοῦ ναοῦ, καὶ τῷ ναῷ, καὶ τῷ βήματι, *tripliciter diviſum conſideratur, in locum ante Templum, Templum ipſum, & Sacrarium.*

Exporrecta, quæ muris circum circa cingitur, planitie occurrit primo (*e*) Ἔμβολος *Embolus*, πρόθυρον, προπύλαιον, ἢ προαύλιον τοῦ ναοῦ. Αὐλὴ interdum quoque nuncupatur ſive veſtibulum, ex utriſque portæ lateribus procurrens, fornice tectum ; inde τῆς Ἁψίδος nomen ; ſedilibus lateritiis ejuſdem longitudinis parieti affixis. Supra *Chriſti* aut B. *Virginis* Sanctorum-

(*d*) *Quid te a perfecto Chriſti ſervo ſeparat ? An alius eſt intinctis, Chriſtus, aliis Audientibus ?* Tertull. de pœnitentia ex editione Rigaltii. p. 144. cap. VI.

(*e*) Hic ſtabant οἱ προσκλαίοντες, quibus non permiſſum erat ingredi portas Eccleſiæ, quaſi pœnitentiæ candidati, populum fidelem, Eccleſiam ſacrorum officiorum cauſa ingredientem, lachrymis & gemitibus obſecrantes, ut Deum ipſis propitium reddere orando velint, & ut tandem ad eadem ſacra admittantur.

ctorumque, præsertim illius, (qui ideo dictus est Ἅγιος τῆς μονῆς ἢ ἐκκλησίας, *Monasterii aut Ecclesiæ Sanctus*) cujus tutelæ & patrocinio ædes sacra commendatur, imagines absque amabili colorum mistura, omni proportione insuper habita, rudi admodum penicillo depictæ conspiciuntur, ut polituram, quam dat ars pictoria, non minus quam reliquas ad ornatum cultumque vitæ humanæ elaboratas, *Græcis* hodie deesse, barbarie invecta, hinc constet.

Portam, quæ μεγάλη καὶ ἀργυρᾶ, h. e. *magna & argentea* dicitur, ingredienti non illico aperitur *Ecclesiæ* facies: obstat alia quasi porticus, Νάρθηξ. Intervallum hoc inde πρόναος quoque dictum, (quod licet τοῦ ναοῦ sive navi proxime sit contiguum, ab ipso tabulato, quod homine aliquantulum depressius est, & interdum muro secluditur) in ipso nimirum aditu, quo olim consistebant Pœnitentes, quibus ex Ecclesiæ disciplina ultra progrediendi gratia ante peractum pœnitentiæ tempus denegabatur, dicti Ἀκροώμενοι, id est, *Audientes*, qui proxime & magis introrsum stabant, juxta undecimum canonem Concilii *Nicæni*, qui sub *Tyrannide Licinii* lapsos tres annos ἐν Ἀκροωμένοις exigere jussit; h. e. ut explicat *Zonaras*, ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ τῶν θείων ἀκούειν γραφῶν, *extra Ecclesiam in Narthece ad sacras scripturas audiendas consistere:* & etiam *Catechumeni*, (uti paulo ante dictum erat, unde quandoque κατηχούμενα seu κατηχουμενεῖα nuncupatur) qui magis extrorsum versus propylæum, utpote nondum sacro baptismate initiati, collocabantur. Inter utrosque medii erant *Energumeni* & οἱ χειμαζόμενοι, nisi prorsus iidem sint, (f) ut quibusdam videtur, quos interdum confundi, inter-

(f) V. Aristinum in XVII. canonem Concil. Ancyrani.

interdum ab invicem diſtingui comperio. Hucuſque feretrum a ſandapilariis allatum deponitur, (neque enim in ſacratiora *Templi* deducendum eſt, niſi ſit cujuſpiam ſacrati hominis) donec ritibus funereis intus peractis, cadaver inde in cœmeterio mandatur ſepulturæ. A latere hujus conclave excurrit recipiendis mulieribus deſignatum: hinc in Templum per clathratos cancellos proſpectus eſt, quo fit, ut quicquid ſacrorum rituum illic peragitur conſpiciant, ipſæ interim inconſpectæ. Paulo intra *Narthecem* collocatur Κολυμβήθρα ſeu *Baptiſterium*, de quo poſtea in ſectione de ritibus *Baptiſmi*.

E *Narthece* per tres portas, quarum media, utpote amplior & longe præcipua, dicitur Πύλη ὡραία ſeu *Porta pulchra*, quæ quandoque, quod inter legendum caveri debet, cum Βασιλικῇ ſeu *Regia* confunditur, (pluraliter quoque effertur πύλαι ὡραῖαι) fit ingreſſus εἰς ναὸν ſive in templum. Lata area eſt pro modulo Eccleſiæ, & aperta, qua homines confertim ſtant adoraturi, niſi quod ςασίδια, ſeu *ſedilia*, paulo altiora, (duobus brachiis, quibus innituntur ea occupantes, ut propemodum ſtare videantur, ſinum ambientibus,) numero admodum pauca utrinque collocentur. In Patriarchio eminentior ſedes (θρόνος ἢ σύνθρονον) prope Bema excipit Patriarcham; cæteræ reliquis Metropolitis pro dignitate Epiſcopatuum, & Principibus *Moldaviæ* & *Walachiæ*, ſi adſint, vel ſi qui adſint apud ipſos eminentioris notæ, honoris cauſa deputantur.

In quadris extra magis ad murum ſubſidentibus ex adverſo ſtant Cantores, hoc eſt, intervallo iſto, quod inter ναὸν & βῆμα paulo ſuperius intercedit; illic extat ἀναλογεῖον ſive ſuggeſtum, ubi ſacra ſcriptura populo

pulo ab *Anagnostis* prælegitur; prope *Soleas*, de quo tot incaluere controvervesiæ, quas hic non tracto, qui, ut mihi videtur, inter gradum, quo ascenditur versus Bema, & ipsos cancellos, & ad quem populus accedit, sacram Eucharistiam percepturus, omnino collocandus est. Μεσόναον quandoque concurrentibus in punctum ad umbilici modum saxorum projecturis in rotundam figuram contrahitur; qua de causa media illa Templi pars elegantissime dicitur ὀμφαλός. In Ecclesiis grandioribus, quasi in meditullio πρὸ τῆς θύρας τοῦ βήματος, hoc est, portæ sanctæ oppositus erigitur *Ambo*, post quem olim florente juxta canonum rigorem disciplina stabant οἱ ὑποπίπτοντες sive *substrati*; cujus vero (sacris concionibus in desuetudinem plane abeuntibus) jam rarissimus est usus.

Inde tabulatum a fornice ad pavimentum pertingens totam Templi latitudinem occupat, picturis & quidem inauratis (ut in quibusdam Monasteriorum Templis vidi) ornatum: cui tres portæ insunt, quarum media Πύλη ἁγία καὶ βασιλικὴ, seu *Porta sancta & regia*, non nisi raro & quibusdam de causis aperienda, hoc est, (*g*) in solenni celebrium Vesperarum introitu, & Missæ tempore, quando Evangelii legendi causa exinde egreditur Diaconus, vel quando Sacerdos finita, qua circumgestantur Elementa jam jam consecranda, processione sacrarium ingreditur, ea consecraturus, vel denique quando Laici illuc accedunt, a Sacerdote ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου sive in media porta stante Eucharistiæ sacra symbola percepturi. Honoris quoque causa numero plurali effertur, αἱ ἅγιαι θύραι, sive τὰ ἅγια θυρεῖα. Extremæ sunt minores, quarum ad latus sinistrum

(*g*) *Philotheus Patriarcha*, C. P. in diataxi.

ſtrum verſus Boream altera, altera ad dextrum Auſtrum verſus; hac via Diaconis cæteriſque inferioris ſubſellii Miniſtris in Bema eundem eſt.

Quod intus eſt, dicitur ἅγιον Βῆμα, eo quod illuc gradibus aſcendatur; vel potius, quod ſit *Chriſti* ſanctiſſimum tribunal, ἐπηρμένον δὲ καὶ λαμπρότερον ὡς θρόνος Θεοῦ, *ſublime & cæteris ſplendidius, ut thronus Dei*; ſive θεῖον Ἄδυτον, utpote ſacratiſſima Templi pars, ad quam ſolis Sacerdotibus reliquiſque, qui Altari miniſtrant, patet aditus, Laicis omnino inacceſſa omni tempore, quo ſacrum conficitur: inde τοῦ Ἱερατείου nomen inditum, juxta XIX. canonem Concilii *Laodiceni*, μόνοις ἐξὸν εἶναι τοῖς ἱερατικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ κοινωνεῖν: quod optime, ut ſolet, & breviter admodum explicat *Ariſtinus*, μεταλαμβάνειν ἐντὸς τοῦ βήματος μόνους τοὺς ἱερατικούς. De quo S. *Ambroſius Mediolanenſis Theodoſium* Imperatorem, qui poſtquam munera obtuliſſet in Sacrario, divina myſteria percepturus, illic manſerat, pro Sacerdotali officio admonendum duxit. *Theodoritus* in Hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 18. Τὰ ἔνδον, ὦ Βασιλεῦ, μόνοις ἐστὶν ἱερεῦσι βατὰ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἄδυτά τε καὶ ἄψαυστα. ἔξιθι τοίνυν, καὶ τοῖς ἄλλοις κοινώνει τῆς στάσεως. ἁλουργὶς γὰρ Βασιλέας, οὐχ ἱερέας ποιεῖ. *Interiora loca, Imperator, ſolis Sacerdotibus patent, reliquis omnibus inacceſſa ſunt & intacta. Abſcede igitur, & una cum aliis conſiſte; nam purpura facit Imperatores, non Sacerdotes.* Omnem a ſe faſtum amoliens, id ex veteri more *Conſtantinopoli* licuiſſe, in facti excuſationem oſtendit Imperator, acri monito neutiquam exacerbatus, utpote cujus iram reverentia ſacri cultus repreſſiſſet. Antiquiſſimam hanc traditionem fatentur Patres Concilii ſexti in *Trullo* habiti canone LXIX. qui expreſſiſſime hac de cauſa videtur

detur conditus, μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἁπάντων ἐν λαϊκοῖς τελοῦντι ἔνδον ἱεροῦ εἰσιέναι θυσιαστηρίου, μηδαμῶς ἐπὶ τούτου τῆς βασιλικῆς εἰργομένης ἐξουσίας καὶ αὐθεντείας, ἡνίκα δ' ἂν βουληθείη προσάξαι δῶρα τῷ πλάσαντι, κατά τινα ἀρχαιοτάτην παράδοσιν· *Non liceat cuipiam ex Laicorum numero intra Sacrarium ingredi, ab eo tamen nequaquam prohibita poteſtate & authoritate Imperatoria, quando voluerit Creatori dona offerre, juxta quandam antiquiſſimam traditionem.*

Hoc olim adulationis cauſa & contra ordinationem Eccleſiaſticam indultum fuiſſe cum *Ambroſio* videretur, id ingenti, quo pollebat, zelo ſibi reformandum ille Vir ſanctiſſimus cenſuit. (*b*) *Sozomenus.* Ἔθος ἦν τοὺς Βασιλεῖς ἐν τῷ ἱερατείῳ ἐκκλησιάζειν κατ' ἐξοχὴν τῶν ὁρίων τοῦ λαοῦ κεχωρισμένους. κολακίας δὲ ἢ ἀταξίας εἶναι τοῦτο συνιδὼν, τόπον εἶναι Βασιλέως ἐν ἐκκλησίᾳ τέταχε, τὸν πρὸ τῶν δρυφάκτων τοῦ ἱερατείου. ὥστε τοῦ μὲν λαοῦ κρατοῦντα τὴν προεδρείαν ἔχειν. αὐτοῦ δὲ τοὺς ἱερέας προκαθῆσθαι· ταύτην δὲ ἀρίστην παράδοσιν ἐπῄνεσε Θεοδόσιος ὁ Βασιλεὺς, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ταῦτα ἐκράτυναν, καὶ ἐξ ἐκείνου νυνὶ φυλαττομένην ὁρῶμεν. *Moris erat, ut Imperatores intra conſepta altaris in Eccleſia conſiſterent, honoris cauſa a populi multitudine ſeparati. Quod ex aſſentatione vel ex diſciplinæ corruptione profectum eſſe* Ambroſius *animadvertens, locum Imperatori in Eccleſia aſſignavit ante cancellos altaris, ita ut Imperator quidem plebem, ipſum vero Imperatorem Sacerdotes in Eccleſia præcederent. Hanc egregiam ordinationem Imperator* Theodoſius *comprobavit, & ſucceſſores ejus poſtea confirmarunt, atque ex eo tempore in hunc uſque diem obſervari eam videmus.*

Secretum hoc Penetrale & Sanctuarium nuncupatur Ἱλαστήριον *propitiatorium*, & θυσιαστήριον; (in memoriam

E

(*b*) *Lib.* 7. *Cap.* 25.

riam expiatorii sacrificii mortis Christi Salvatoris, quod illic symbolice repræsentatur) quem sensum apud antiquissimos Scriptores hoc vocabulum obtinuisse, quatenus nempe sumitur pro superiori templi parte, qua Altare collocatur, e S. *Ignatio* mihi videtur recte concludendum. Ita ille sanctissimus Martyr in (*i*) Epistola ad *Ephesios*, μηδεὶς πλανάσθω, ἐὰν μήτις ᾖ ἔντος τοῦ θυσιαστηρίου, ὑστερεῖται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ. *Nemo erret; nisi quis intra Altare, vel potius Sacrarium, sit, privatur pane Dei*; & in (*k*) Epistola ad *Magnesianos*, πάντες οὖν ὡς εἰς ναὸν συντρέχετε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἓν θυσιαστήριον. *Omnes itaque velut in unum Templum Dei concurrite, velut ut ad unum Altare*, i. e. Sacrarium. Codex *Usserianus* habet πάντες ὡς εἷς εἰς ναὸν. Ad quem locum in annotationibus n. 42. observandum jubet eruditissimus & reverendissimus Archi-Præsul, ναὸν & θυσιαστήριον rem unam & eandem denotare; sed quod ipsius pace dixerim, omnino perperam, ut ex superioribus satis patet. Deinde e consueta formula & ex veteri versione *Latina* & ex contextura verborum constat, istud εἷς, ἐπίβλημα librarii cum sequenti particula εἰς confundentis, prorsus esse delendum, ac ὡς εἰς ἕνα ναὸν conjungendum. Licet alibi apud eundem sensu usitato pro Altari, quo offertur ἡ ἁγία καὶ ἀναίμακτος θυσία, forte occurrat; ut in illo insigni Epistolæ ad (*l*) *Philadelphienses* loco, σπουδάζετε οὖν μιᾷ εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι. μία γὰρ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἓν ποτήριον εἰς ἕνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἓν θυσιαστήριον, ὡς εἷς ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ διακόνοις τοῖς συνδούλοις μου, ἵνα ὃ ἐὰν πράσσητε, κατὰ Θεὸν πράσσητε.

(*i*) *Edit. Voss. Pag.* 20.
(*k*) *Pag.* 34.
(*l*) *Pag.* 40.

φράσητε. Operam igitur detis, ut una Eucharistia utamini. Una enim est caro Domini nostri Jesu Christi, & unus calix in unitatem sanguinis ipsius. Unum altare, sicut unus Episcopus cum Presbyterio & Diaconis conservis meis, ut, quod facitis, secundum Deum faciatis. Videant Eruditiores, annon citra omnem dubii suspicionem hinc evincendum sit, primis seculis unicum in templis Altare tantum exstitisse: quod alibi fusius declarabitur.

Adytum hoc perquam honorificis insigniunt appellationibus, quibus ingentem istam, qua versus venerandum illud mysterium illic peractum feruntur, reverentiam attestantur; cujusmodi sunt *ἅγια ἁγίων, καὶ καθέδρα καὶ τόπος θεοῦ καὶ ἀνάπαυσις, ἱλαστήριόν τε, καὶ τοῦ μεγάλου θύματος τὸ ἐργαστήριον, καὶ μνῆμα Χριστοῦ καὶ δόξης αὐτοῦ σκήνωμα. Sancta Sanctorum, cathedra & locus Dei, & requies, propitiatorium, & magni sacrificii officina, & monimentum Christi, & gloriæ ipsius Tabernaculum*, uti prælaudatus *Symeon* habet.

In hoc Bemate, seu sacro Tabernaculo tria ut plurimum extant Altaria, quæ dignitate & usu quam maxime differunt. Non enim in quovis horum a Sacerdotibus pro arbitrio & ut ipsis libet, conficitur Corpus *Christi*; id honoris soli altari medio cæteris ampliori, quod τὴν *ἁγίαν, ἱερὰν, θείαν, μυστικὴν*, (m) *καὶ ἐπουράνιον τράπεζαν*, seu *mensam sacram, divinam, mysticam, & cœlestem* vocant, peculiare est: hoc lapideum est & parieti quasi adscititio affigitur, Orientalem murum in extrema Ecclesiæ parte, ubi terminatur, versus, ita ut quoddam minus intervallum interjaceat. Illic, uti in loco maxime proprio, reponuntur Evangelia, & tanquam memoriale mortis

(m) Uti in Liturgia S. Jacobi.

Christi semper imminet crux.

Ad latus sinistrum Boream versus altare minus est Πρόθεσις dictum, eo quod sacra munera illic proponantur; (uti olim sub veteri lege, ὁ ἄρτος τῆς προθέσεως juxta versionem τῶν ὁ) cæteraque prævia fiunt, antequam Sacerdos, translatis inde symbolis ad medium Altare consecrandis, sacram λειτουργίαν celebrat. A sacrario interdum tabulato seclusum reperi.

Ad latus oppositum Australe est σκευοφυλακίου τράπεζα, sive librorum, vestium, quibus in sacris obeundis induti prodeunt, & vasorum, quorum in sacro conficiendo usus est, receptaculum. Locus iste sive conclave, (quandoque enim tabulato separatur) dicitur μιτατώειον seu μιτατώειον, & etiam διακονικὸν, ubi consistunt Diaconi, cæterique inferioris ordinis, Sacerdotibus in sacris ministraturi, & in rebus minoris momenti, puta cereis accendendis & aqua calefacienda ad sacros usus illic occupati. Hoc olim a *Scenophylacio*, quod extra Ecclesiam prope, ut videtur, positum erat, (inde παρεκκλήσιον dictum: quale hodie visitur prope templum S. *Sophiæ*, exteriori muro palatii jam inclusum: uti etiam juxta parietinas magnæ Ecclesiæ *Pergami*, uti præsens observavi,) distinguebatur, cum tot vasis cæterisque ad sacros usus, prout occasio tulerit, necessariis reponendis vix satis esset. Coram Altari uti & in gremio Ecclesiæ, plerumque interdiu accenduntur lampades. Collocantur in Ecclesia Patriarchali & Metropolitica in concha Bematis fere circumcirca sedes, quarum eminentior a tergo Alteris in ipso Bematis sinu dicitur ἅγιον ἢ ἱερὸν σύνθρονον sive *sacer thronus*, quem cætera subsellia in illo inferiori recessu circumambiunt: utpote quem Antistitum choro stipatus occupat Patriarcha aut Metropolita, vel inter

Sacer-

Sacerdotes aſſidens Epiſcopus: quo titulo ab illo ſedili, quod ille in Nao habet, diſtinguitur: unde (*n*) τὸ ἐνθρονίζεσθαι ἱερῷ συνθρόνῳ ſeu ἐνθρονισμὸς *Enthronizatio* in inaugurando Patriarcha vel Præſule inter ſolenniora recenſetur. Campanarum uſu civitatibus potiſſimum, quas *Turca* promiſcuè habitant, interdicto, ut oportunius ac debito tempore interſint, lignei inſtrumenti, σημάντρου, quod malleo pulſant, ſonitu ad ſacras ædes convocantur. Hujus tum crebrioribus fortioribuſque tum languidioribus magiſque intermiſſis ictibus, qui prope ſunt, a λαοσυνάκτη ſive ædituo, quantum temporis, antequam ſacra fieri occipiant, reliquum ſit, an tum inſtet, nec diutius expectandum, admoniti, ſatiſque id uſu edocti, vel pueri intelligunt. Sed de *Græcorum* templis hactenus.

Virorum Eccleſiaſticorum, quos τοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ Βήματος, eo quod ſolis ipſis Sanctuarium introeundi jus competere jam jam diximus, aut τοὺς ἐκ τῆς τάξεως ἱερατικῆς, utpote ſacra ordinatione rebus divinis adminiſtrandis addictos conſecratoſque aut τοὺς τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως Periphraſtice nuncupant, varii ſuperſunt ordines, quorum ſinguli tum officio tum dignitate diſtinguuntur, ut ἰσοτιμία, cui tantopere ſtudent Novatores, plane damnata, vetus regimen Eccleſiaſticum, licet ſplendore & pompa ſeculari deſtitutum, in Oriente adhucdum vigeat. Quo, Deo Opt. max. ita miſericorditer ordinante,

 con-

(*n*) V. Syropuli hiſtoriam Concilii Florentini p. 3. & Symeonem Theſſalonicenſem in Euchologio p. 223. Hinc ἐνθρονίζεσθαι καὶ ἀνάγεσθαι εἰς τὸν θρόνον idem eſt ac fieri Patriarcham aut Metropolitam, aut Præſulem; & κατάγεσθαι τοῦ θρόνου idem ac deponi & exauctorari. Inde ſedes præcipuarum urbium dictæ, θρόνοι, & quinque ſedes Patriarchales καθολικοὶ καὶ οἰκουμενικοὶ θρόνοι.

confusioni, quæ aliter gentem *Græcam* pridem involvisset, hactenus cautum est, ut Ecclesiæ, licet miserrime & horrendum in modum oppressæ, faciem, disciplina veteri relicta, hodie ubivis sit intueri. Horum statum brevi & sigillatim enarrabo, ἀπὸ τῆς τῶν θρόνων τάξεως Ἀρχιερατικῆς seu dignitate Patriarchali orsurus.

Quo Patriarcha *Constantinopolitanus* summam, quam obtinet, dignitatem magis decore tueatur, illudque tributum, quod fiscus Imperatorius quotannis rapit, additis quoque muneribus, quibus Principes Bassæ mulcentur, ut integra religione liberius gaudeant Christiani, solvat, non modico reditu opus habet: (is fortean ad quadraginta millia Thalerorum plus minus assurgit,) de quo corradendo variis modis consulitur. Junctis enim operis enitendum est, ut communem illam religionis, quam sustinet ac moderatur, rem strenue & feliciter agat tractetque. Ipsi ideo universi Metropolitæ, qui ipsius jurisdictioni subsunt, pecuniis data proportione numeratis, pro districtuum, quos regunt, amplitudine suppetias ferunt; illis vero pro Ecclesiarum numero Sacerdotes. Ad hunc sacrum censum pro more indictum colligendum a Patriarcha deputatur Ἔξαρχος sive *Legatus*: urgente vero necessitate ipse Patriarcha provincias & insulas circumit, ἐπισκεπτεύων τὰς ἐκκλησίας. *Constantinopoli*, quod de reliquis Metropoliticis sedibus pariter dicendum est, matrimonium nemini contrahendum est absque venia, quam pecunia facile procurat, impetrata. At ab Episcopis & Presbyteris ordinandis non leve, quod ad publicas rationes spectat, emolumentum percipitur. Quotquot etiam melioris conditionis sunt, morituri, tum pietatis tum benevo-

lentiæ affectu, legatis erogandis ſublevandæ Eccleſiæ inopiæ proſpiciunt. Subortis quoque litibus ad Patriarchæ tribunal recurritur, cujus deciſioni nemo audet refragari; ſingulis ad faciendum judicatum, pœna excommunicationis, quam morte pejus horrent, immorigeris intentata adactis. Siquis autem male pertinax favorabiliorem ſententiam expectaturus, litem coram Judice *Turcico* conteſtatur, omni cognitione Patriarchali inſuper habita, illico fit ἀκοινώνητος, neque ſic impune abibit, quin ficto crimine oneratum, profuſis largitionibus, quo temeritatis & impietatis noxam luat, ad triremes damnandum curabunt. Unde tum ex conſcientia tum ex metu a ſe ipſis in foro extraneo poſtulandis penitus abſtinetur, niſi id a quoquam fiat in futuræ, quam meditatur, Apoſtaſiæ præludium. Hunc ſacrorum Antiſtitem quotquot ſunt *Græcæ* communionis per totum Orientem venerantur Chriſtiani. Hunc quoque longis itineribus interdum adeunt cæteri Patriarchæ vel ipſorum deputati, illum conſulturi, quo communi conſilio res ad Eccleſiam ſpectaturæ felicius procurentur, juribus interim horum unicuique, quæ antiqui canones ſanxerant, integris manentibus.

Ita Patriarcha *Alexandrinus*, peculiarem in *Ægypto*, *Libya*, & *Arabia* exercet juriſdictionem. *Antiocheno* ſubſunt Eccleſiæ *Syriæ* & *Meſopotamiæ*, & Provinciarum, quæ extremos *Aſiæ* minoris fines attingunt, puta *Iſauriæ* & *Ciliciæ*. *Hieroſolymitani* diſtrictus *Paleſtina* & confiniis *Arabiæ* terminatur. Patriarchatus vero *Conſtantinopolitanus*, ut dignitate præcipuus eſt, ita per longiores terrarum tractus diffunditur; quippe omnes fere *Anatoliæ*, totius *Græciæ*, inſularum *Turcicæ* ditionis, quæ in *Ægæo* & *Jonio* mari ſparguntur, *Albaniæ*, *Dalmatiæ*, *Podoliæ* ſive minoris *Ruſſiæ*, *Wa-*

lachiæ, & *Moldaviæ* Ecclesias subjectas habet. Quod enim ad cæteras regiones, quæ ad Septentriones sitæ, versus montem *Hæmum*, *Danubio* finiuntur, spectat, sui juris sunt & αὐτοκεφαλίαν retinent, juxta veterum Conciliorum canones Imperatorumque constitutiones: puta Metropolita *Achridarum*, cui primam dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium pro amore, quo erga Patriam ferebatur, contulerat *(o)* gloriosissimus ille Imperator *Justinianus*: (Hic *Justinianam* primam cæterosque *Bulgariæ* tractus octodecim Episcoporum ope regit) & Metropolita (*p*) Πεκίου *Pecii*, civitatis *Serviæ*, cujus auctoritas in universam *Serviam* a sedecim Episcopis sub illo administratam exercetur. Quibus accensendi sunt *Georgiæ*, *Mengreliæ*, & *Cypri* Metropolitæ. In *Cypriana* autem provincia quatuor tantum Episcopi Suffraganei numerantur.

Isto jure, quod in sedem *Constantinopolitanam* synodi *Chalcedonensis* canone penultimo authoritas derivaverat, innixus, iisdem titulis, quibus olim, dignitatem ornatum & communitum it hodiernus Patriarcha: ita enim chartis inscribit, Ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, *Misericordia Dei Archiepiscopus Constantinopoleos novæ Romæ, & Oecumenicus Patriarcha.* Neque enim hac ex parte Pontifici *Romano* cedit, quasi easdem lites, quas de Oecumenici Patriarchæ titulo olim agitarunt Antecessores, *Joannes* & *Cyriacus*, adhuc movere in animo habuisset; πρoνομίαν & πρoεδρείαν (licet dudum pessum ierit ipsius pompa secularis) ob sedem

(*o*) *Authentic. Collat. 2. Tit. 6. Novel.* XI.
(*p*) Sive Πεσκίου. Ita scribitur ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει ad finem Codini. pag. 419.

ſedem Imperii, relicta veteri *Roma*, per tot annos illic ſitam, ambitioſa paupertate vindicaturus.

Diu eſt, ex quo nemo ad dignitatem Epiſcopalem evehatur, niſi qui cœlibem vitam profeſſus, regulas Sancti *Baſilii* voto obligatus ſequitur: inde quaſi gradatim thronum Patriarchicum aſcendit, qui hoc cum reliquis Epiſcopis commune habet, ut qui ipſi famulantur, officiaque domeſtica obeunt, ſacro diaconatus ordine initientur, quo dignitas ſanctior appareat, ſolis ſacratis hominibus & a ſeculo omnino avulſis ſtipata.

Ne ingenti negotiorum tum civilium, tum Eccleſiaſticorum mole obrutus fatiſceret, aut eorundem variis iiſque intricatis difficultatibus diſtractus, pro tribunali minus æquam proferret ſententiam Patriarcha, habet quaſi a latere perpetuos Comites & Aſſeſſores, duodecim e Primoribus gentis ſuæ, quos ἄρχοντας τῆς ἐκκλησίας nuncupant, iiſdem, quibus olim ante debellatum imperium, titulis ambitioſe ſuperbientes, quorum opera, conſilio, partitiſque inter illos pro diverſa officiorum ratione munus, res Græcorum adminiſtrat. Cujuſmodi vero ſint e Codino, qui hoc argumentum juſto volumine tractaverit, ſi tibi volupe eſt, facile diſces; neque enim, ut ea recenſeam, compendii ratio patitur.

Quiſquis Patriarcham qualicunque de cauſa adit, illum hiſce titulis quaſi debitis, παναγιώτατε καὶ μακαριώτατε, ſive ἡ ἁγιωσύνη καὶ ἡ μακαριότης σου, præfatis compellat, ne Græci hac ex parte Romanenſibus in colendo Pontifice cedere videantur.

Poſtquam ſanctiorem propagandæ & ornandæ religionis curam publicique commodi ſtudium privati affectus & inſanus iſte amor mundanæ gloriæ extruſiſſent, de dignitatibus Eccleſiaſticis prenſandis ingenti æmu-

 latione,

latione, quæ in lites ſanguineas interdum erumpens omnia commiſcuit, certatum erat: veſaniam hanc, quam conciverat ambitio, miſere luebat Eccleſia, inteſtinis his diſcordiis quam hoſtium atrociſſimorum rabie pejus habita. Armis hinc petitis pace profligata peſſum ibat religio, quam ſannis ludibriiſque fecerant obnoxiam: hinc Chriſtiani nominis oſoribus materia triumphorum abunde ſuppeditabatur. Nolo ad fidem huic lugubri argumento faciendam antiquorum ſeculorum Annales advocare: veteres querelæ conquieſcant, nec eſt quod lites diu ſopitas ulterius ſolicitem. Habeo, quod omnem indignationem facile exhauriat, niſi quod commiſeratione res longe dignior videatur. Totus horreo rem dicturus certiſſimam: *Græcos* in varias partes diſtractos, quam *Turcas*, quos adverſus ſe armant accenduntque, ſibi invicem eſſe longe infenſiores, remque Chriſtianam ab illorum diſcordiis ingraveſcentibus, quam ab horum rabie magis opprimi. Id mali hinc videtur potiſſimum accerſendum; dum enim in varias ſententias in eligendo Patriarcha itum eſt a Metropolitis, plures interdum ſedis *Conſtantinopolitanæ* coram Imperatore, ſine cujus auctoramento nemo dignitatem iſtam conſequitur, candidati comparent. Ad gratiam eorum, qui apud ipſum ſummo habentur honore, ineundam nummorum ſacculi porriguntur; nihil enim abſque his largitionibus illic impetrandum eſt; & cauſa licet æquiſſima cadit, qui eam ejuſmodi argumentis non muniendam curat. Quiſquamne ſupremi *Viziris* gratia ſuffultus, vi & malis artibus thronum occupat? dum iſte Ἐπιβάτης dignitatem male partam tuetur, illi male adminiſtratam vitio vertentes de iſto deponendo impendio laborant; ab utriſque æs alienum, quod a miſera plebe tandem ſolvendum eſt,

con-

contrahitur. Rem maxime propudiofam & dolendam & Chriftiano nomine eheu! quam indigniffimam! de novo Patriarcha fubftituendo quolibet fere triennio aut citius confulitur. Probe memini me fere ante fex annos *Conftantinopoli* datis literis Tibi fcripfiffe, plane verendum effe, tribus Patriarchis, qui in vivis erant, D.D.D. *Paifio*, *Dionyfio*, & *Parthenio* ifthoc tempore exactis, Reverendiffimum *Methodium Cretenfem* nuper Archiepifcopum *Heraclienfem* factum Patriarcham, in ifta dignitate fumma diu quoque non manfurum, quod *Græcorum* murmurationibus malifque erga ipfum animis edoctus facile quidem ominabar. Omen triftis eventus comprobavit. *Parthenius* enim vir irrequietæ mentis, quem amiffæ dignitatis infamia ufque exagitaverat, confuetis artibus adjutus, a *Vizirio* priftinæ fedi reftituitur, D. *Methodio* exauctorato, ac ipfi ob impactas fictas criminationes a Gubernatore Urbis *Conftantinopolitanæ*, in carcerem detrufo, qui tandem a novo Præfecto libertate donatus, ad excellentiffimi Legati noftri Regis ædes, certiffimum *Græcorum* Præfulum aliorumque magni nominis Chriftianorum afylum, confugit. Interea temporis Metropolitis nullatenus conveniebat cum *Parthenio*, quem fraudis poftulatum eunt, eo quod nummorum facculos, in primis Patriarchatus initiis Imperatoris ærario pro more debitos, quos dederant, fibi in proprios ufus detinuiffet: quod dum coram *Turcis* horum querelas, quo avaritiæ magis magifque fatisfiat, facilius admiffuris evictum dant, hac conditione vincunt, modo ab iifdem iftud malum nomen expungatur. Ille poft octo menfes deponitur, *Cyprum* in exilium relegatus, reverendiffimo *Dionyfio* Metropolita *Lariffæo*, quem commendatiffimum habuere, ad Ecclefiam *Græcam*

regendam substituto. Ipsorum mentibus inspiret Deus sobria ac pacifica consilia, ut omni partium studio tandem posthabito, quæ ad pacem faciant, hoc die severissimæ visitationis, antequam, quod absit, ex oculis se subducant, intueantur, suavique animorum consensu unitisque viribus rem Christianam felicissime procurent; monitum hoc cum id a sincerissimo, quo erga illos feror, affectu fluat, R.R. Metropolitas Episcoposque insula sacra longe dignissimos, quorumcunque in manus hæ chartæ inciderint, æqui consulturos spero obtestorque.

Frustra ex veteri Ecclesiastica notitia sedes Metropoliticæ Episcopalesque, quæ in Patriarchatu *Constantinopolitano* olim recensitæ erant, etiamnum quæruntur, cum diu fuerit ex quo earundem quamplurimæ terræmotibus, bello, horrendaque illa strage, quam *Turcica* barbaries invexerit, penitus delerentur. Quæ supersunt, solam titulo tenus retinent dignitatem; unde deficiente Christianorum numero e Metropolitis aliqui reperiuntur sine Episcopis Suffraganeis; aliqui, quorum jurisdictioni unus aut duo tantum subjaceant; paucis vero majori numero gaudentibus. Quod in hoc indiculo, quem *Constantinopoli* describendum curaveram, expressum habebis:

Κατάλογος τῶν Ἐπαρχιῶν ἤτοι Μητροπόλεων καὶ Ἐπισκοπῶν ὑποκειμένων τανῦν ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

Provinciarum seu Metropolium & Episcopatuum throno Constantinopolitano *hodie subjacentium Catalogus.*

Ἡ

Ἡ Καισάρεια *Cæsarea.*

Cæsariensis Metropolita (honoris causa habitus, Ὑπέρτιμος τῶν Ὑπερτίμων, καὶ Ἔξαρχος τῆς πάσης Ἀνατολῆς h. e. ut mihi videtur, Diocoeseos Ponticæ Exarchus) olim habebat sub se octo Episcopatus; hodie titulus tantum relinquitur, istis plane deficientibus.

Ἡ Ἔφεσος *Ephesus*, Metropolita habetur Ἔξαρχος πάσης Ἀσίας, *totius Asiæ*, forte, *Diocoeseos Asianæ* Exarchus.

Ἡ Ἡράκλεια *Heraclea.* Penes hujus Ἀρχιερέα seu Archiepiscopum (q) consecrandi Patriarcham jus usque manet. Ille Πρόεδρος τῶν Ὑπερτίμων, καὶ Ἔξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας dictus, habet sub se quinque Episcopos τῆς Καλλιπόλεως, Ῥαιδεστοῦ, Τυρολόης, Μέτρων, Μυριοφύτου, *Calliopoleos* in *Propontide*, *Rodesti*, urbis quoque maritimæ, *Tyriloes*, *Metrorum*, unius diei itinere a *Constantinopoli*, *Myriophyti*, in continente *Thraciæ* non procul a *Calliopoli.*

Ἡ Ἄγκυρα *Ancyra.*

Ἡ Κύζικος *Cyzicus.*

Ἡ Φιλαδελφία *Philadelphia.*

(r) Ὁ θρόνος Νικομήδειας *Nicomedia.*

Ἡ Νίκαια *Nicœa.*

Ἡ Χαλκηδὼν *Chalcedon*; hodie in ignobilem pagum degeneravit, in quo unicum templum exstat S. *Euphemiæ* martyri dicatum. In hac parvula provincia vix sexaginta Christianorum Ecclesiæ reperiuntur.

Ἡ Θεσσαλονίκη *Thessalonica.* Metropolita Thessaloni-

(q) V. Nicephorum Gregoram lib. VI. pag. 117. Iste honor huic sedi defertur, eo quod olim fuisset *Thracicæ Diocoeseos* Metropolis.

(r) Hic *Sardes* interseri debuerant, nisi dignitas ista Episcopalis penitus intercidisset.

lonicensis, qui ὁ πάσης Θετlαλίας dictus novem habet Episcopatus : Κίτρυς, Σερβείων, Καμπανίας, Πέτρας, Ἀρδαμερίυ, (f) Ἱερίσσου καὶ Ἁγιυόρυς ἤτοι Ἀθῶνος, Πλαντaμῶνος, Πολιανίνης, *Citri*, olim *Pydræ*, *Serviorum*, *Campaniæ*, *Petræ*, *Ardemerii*, *Hierissi & Sancti Montis*, sive *Athonis*, *Plantamonis*, *Polianinæ*.

Αἱ Ἀθῆναι *Athenæ:* sub hac metropoli continentur Episcopatus quatuor, Ταλαντίυ, Σκίρρυ, Σόλωνος, Μενδινίτζης, *Talantii*, *Scirri*, *Soloms*, *Mindinitzæ*.

Ἡ Πρῦσα *Prusa*. Habet sub se circiter XL. Ecclesias.

Ἡ Τραπεζῦς *Trapesus*.

Ἡ Φιλιππύπολις *Philippopolis*.

Ὁ Φιλίππων, καὶ Δράμας, *Philipporum* & *Dramæ*.

Αἱ Θῆβαι *Thebæ*.

Ἡ Μήθυμνα *Methymna*.

Ἡ Λακεδαιμονία *Lacedemonia*, habet sibi subjectos Episcopatus, Καρυυπόλεως, Ἀμυκλῶν, Βρεςένης, *Cariopoleos*, *Amyclarum*, *Brestenæ*.

Ἡ Λάρισσα *Larissa*, cujus Episcopatus sunt, Δημητριάδος, Ζητυνίυ, Σταγῶνος, Θαυμακῦ, Γαρδικίυ, Ῥαδοβιδίυ, Σκιάθυ, Λοιδορικίυ, Λιτζᾶς, καὶ Ἀγράφων. *Demetriadis*, *Zetunii*, *Stagonis*, *Thaumaci*, *Gardicii*, *Radobisdii*, *Sciathii*, *Loidoricii*, *Letzæ*, & *Agraphorum*.

Ἡ Ἀδριανύπολις *Adrianopolis*, cui solus subjacet Episcopatus Ἀγαθυπόλεως *Agathopoleos*.

Ἡ Σμύρνη *Smyrna*.

Ἡ Μιτυλήνη *Mitylene*.

Αἱ Σέρραι *Serræ*.

Ἡ Χριςιανύπολις, ἡ καὶ Ἀρκαδία, *Christianopolis*, quæ & *Arcadia*.

(f) Ἀπολλωνία ἡ νῦν Ἱέρισσος, ἡ πρὸς τῷ Ἀθώνι κειμένη. Notit. ad finem Codini p. 404.

Ἡ Ἀμάσεια *Amasia*, in *Cappadocia.*

Ἡ Νεοκαισάρεια *Neo-Cæsarea.*

Ἰκόνιον *Iconium.*

Ἡ Κόρινθος *Corinthus*, cui ſubjicitur unicus Epiſcopus, nimirum Δαμαλῶνος, *Damalonis.*

Ἡ Ῥόδος *Rhodus.* Huic olim ſubjecti *Samius* & *Parius Antiſtites.*

Αἱ νέαι Πάτραι, *Nova Patræ* in *Theſſalia.*

Αἶνος *Ænus.*

Ἡ Δρύστρα *Dryſtra.*

Τόρνοβος *Tornobus*, cujus Epiſcopatus ſunt, Λοφιτζοῦ, Τζερνόβου, Πρεσλάβης, *Lophitzi*, *Tzernobi*, *Preſilabæ.* Hujus Metropolita Ἔξαρχος τῆς Βουλγαρίας.

Ὁ Ἰωαννίνων ἔχει Ἐπισκόπους, τὸ Βοθροντοῦ, τὸ Βελλᾶς, τὸ Χειμάῤῥας, καὶ Δρυνουπόλεως, *Joanninorum* Metropolita regit Epiſcopos *Bothronti*, *Bellæ*, *Chimarræ*, & *Drynopoleos.* *Joannina* autem Urbs *Ætoliæ*, olim *Caſſiope* dicta.

Ὁ Εὐρίπου Ἐπισκοπὰς οὐκ ἔχει. *Euripi Metropolita eſt ſine ſuffraganeis: uti &*

Ὁ Ἄρτης *Artæ*; quæ eſt, ni fallor, Ambracia veterum in Epiro.

Ὁ Μονεμβασίας ἔχει Ἐπισκόπους, τὸ Ἕλους, τὸ Μαΐνης, τὸ Ῥέοντος, καὶ τὸ Ἀνδρούσης. Metropolita *Monembaſiæ* in *Peloponneſo*, quæ olim dicta *Epidaurus*, habet Epiſcopos, *Eleos*, *Maiinæ*, *Rheontis*, & *Andruſæ.*

Ὁ Ναυπλίου *Nauplii.*

Ὁ Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Ἀρχιεπίσκοπος, *Phanarii* & *Neochorii* Archiepiſcopus.

Ὁ Σοφίας Μητροπολίτης ἄνευ Ἐπισκοπῶν, *Sophiæ* Metropolita abſque Epiſcopatibus ſubjectis.

Ὁ Χίου, *Chii.*

Ὁ Παροναξίας, *Paronaxiæ.*

Ὁ

Ὁ Τζίας *Tzia*, quæ non procul a *Melo*.
Ὁ Σίφνου *Siphni*.
Ὁ Σάμου *Sami*.
Ὁ Καρπάθου *Carpathi*.
Ὁ Ἄνδρου *Andri*.
Ὁ Βάρνης *Varnæ*, prope *Danubium*.
Ὁ Κῶ *Cous*.
Ὁ Λευκάδος *Leucadis*.
Ὁ παλαιῶν Πατρῶν ἔχει Ἐπισκόπους, τ̃ Ὠλένης, τ̃ Μεθώνης, καὶ τ̃ Κορώνης, *Veterum Patrarum* Metropolita habet Epiſcopos *Olenæ*, *Methonæ*, & *Coronæ*.
Ὁ Προικοννήσου *Proconneſi*.
Ὁ Γάνου *Gani*.

Εἰσὶν ἐπὶ Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολῖται.
Adhuc ſunt Epiſcopi & Metropolitæ.

Ὁ Μηδείας *Mediæ*, ad oram Ponti *Euxini*.
Ὁ Σωζοπόλεως *Sozopoleos*.
Ὁ Προιλάβου *Prælabi*, ad Danubium.
Ὁ Καφᾶ *Caphæ*, non procul a *Boſphoro Cimmerio*, in *Tartaria Præcopienſi*.
Ὁ Γοτθείας *Gotthiæ*, ibidem.
Ὁ Βινδάνης *Bindanæ*, prope *Sophiam*.
Ὁ Διδυμοτείχου *Didymotichi*.
Ὁ Λιτίτζης *Lititzæ*.
Ὁ Βυζίης *Byſiæ*.
Ὁ Σελυβρίας *Selymbriæ*.
Ὁ Ζυχνῶν *Zychnarum*, in *Macedonia*.
Ὁ Νευροκόπου *Neurocopi*.
Ὁ Μελενίκου *Melenici*.
Ὁ Βεῤῥοίας *Berrhœæ*.
Ὁ Πωγογιανῆς *Pogogianæ*, in *Illyrico*.

Ὁ Χαλδαίας *Chaldææ.*
Ὁ Πισιδίας *Pisidiæ.*
Ὁ Ἴμβρυ *Imbri.*
Ὁ Μυρέων *Myræ.*
Ὁ Σαντορίνης *Santorinæ*, insulæ prope *Melum.*
Ὁ Αἰγίνης *Æginæ.*
Ὁ Οὐγγαροβλαχίας *Ungarovalachiæ.*

In *Moldavia* quatuor tantum Episcopi regimini Christianorum Ecclesiastico præsunt. Metropolita *Cretensis* cum tribus ipsi subjectis Episcopis sedem *Constantinopolitanam* agnovit: sed capta urbe οἴχεται, paucis admodum in insula olim Ἑκατομπόλει relictis.

Quidam ex his Episcopis ab omni Metropolitanorum, quibus olim erant subditi, jurisdictione eximuntur, fiuntque Αὐτοκέφαλοι, ac sui juris, neminemque præter Patriarcham habent aut agnoscunt superiorem. Inde distinctionis gratia appellantur *Archiepiscopi*; titulo *Metropolitarum* iis solis, quibus jam subsunt, aut saltem olim suberant, suffraganei, reservato. (*t*) Gabriel Philadelphiensis in opusculo de septem sacramentis: εἰσὶ δὲ καί τινες ἐπισκοπαὶ, αἵτινες ἐτιμήθησαν παρὰ τῶν πάλαι βασιλέων, τοῦ καλεῖσθαι Ἀρχιεπισκοπαὶ, εἰ καὶ ὑπ᾽ αὐτὰς ἐπισκοπὰς ἄλλας οὐκ ἔχουσι τοῦ ἀρχιεπισκοπεύεσθαι.

Cum in tanta omnium fere rerum penuria nulla opima Sacerdotia suppetant, inque rebus secularibus tractandis occupari per sacros ordines neutiquam liceat, sola sacri muneris obeundi conscientia dignitasque, uti par est, faciunt, ut quispiam istud ministerium ambiat. Hæc vero licet misera satis vitæ conditio ex longæ servitutis usu facile & sine querelis toleratur,

(*t*) pag. 39.

ut cum ipsis bene actum esse censeant, si reditus annuus ex populi largitionibus collectus quadraginta coronatorum summam conficiat. Deficientibus enim prædiis, vel ipsis cum plebe, cui in sacris ministrant, paciscendum est, vel pro Exequiis Missisque celebrandis cæterisque sacris, quas usus postulaverit, functionibus tot aspri pro more a singulis sunt numerandi.

Diebus festis a Sacerdotibus, ut ipsorum amicorumve in orationibus Liturgicis & sacrificiis expressa nominatione facta meminisse velint, oblatis muneribus aut pecuniis procurant Laici, quibus solennem eam commendationem apud Deum valituram sibique cessuram quam optime, pro pio animi affectu videtur persuasissimum. Non obstat matrimonium, quo minus quispiam, cætera & aliunde non inidoneus, ad Presbyteratum promoveatur, nec uxoratis aliqua fœminas abdicandi necessitas incumbit: at post susceptum Sacerdotium id cuiquam licere hodiernus Ecclesiæ *Græcæ* usus non permittit: tanta quoque severitate interdicuntur secundæ nuptiæ, ut ille quasi deleto iisdem charactere, quem sacer ordo impresserat, pro Laico habeatur. Hoc si fecerit, eo nomine confestim audit παρέγνομος. Ut professione & instituto vitæ, ita vestibus nigris a plebe distinguuntur, casula φαινολίῳ una cum pileo, quem, si Monachi quoque sint, tenue velum a tergo propendens tegit, induti: etiam in templis capite tecti, nisi quod, dum ad sacrum faciendum sese accingunt, ac subinde pro diversa officiorum ratione, id denudari oporteat. Gerunt quoque prolixiores ultra humerum capillos, *Turcis* id quidem permittentibus; cum reliquis omnibus, ritu *Turcarum*, quibus ut se hac ex parte similes præstent diu imperatum fuerit, caput radendum sit; quod cum

apud

apud quosdam exolesceret, e *Creta* redux *Vizirius* sibi reformandum esse duxit, edicto, ne quis *Christianorum* cæsariem alat promittatque, gravi pœna sancito; quasi hac vel in leviculis reculis indulgentia, quam tollendam curaverat, veritus esset nasutus homo, ne *Græcis* ad pristinos mores pristinamque fortitudinem paulatim esset revertendum. Cum in Sacerdotibus Ecclesiam constare (uti olim sententialiter statuebant Imperatores *Theodosius*, & *Valentinianus Augusti* lege vicesima in (*u*) appendice codicis *Theodosiani*, hoc nomine licet Episcopos præcipue innuentes, cum Presbyteri illic secundi Sacerdotes expresse nuncupentur) *Græcis* sit hodie usu quam maxime comprobatum, ordo Sacerdotalis, licet extrinsecus hic non fulgeat, utpote in se venerabilis, ingentem a populo Christiano reverentiam vendicat conciliatque. Neque enim Sacerdotes ordinarii debito hoc fraudantur honore, quorum unusquisque vulgari & promiscuo nomine Παπᾶς i. e. *Pater* appellatur, nec ab ipsorum manibus osculandis, iisque fronti apponendis (quibus indiciis major pro Orientalium more exhibetur reverentia) prout res & occasio tulerint, abstinetur.

Præter Diaconos, qui hoc ordine contenti, ad Sacerdotium nunquam promoventur, sunt quoque Subdiaconi, in rebus ad Altare sacrumque spectantibus Presbyteris ministrantes, & Anagnostæ sive lectores, qui juxta antiquissimum Ecclesiæ ritum Evangeliis coram populo legendis deputantur. Non simul & eodem tempore superioribus ordinibus quisquam deputandus est; mora unius diei aut bidui pluriumve, prout expedit, interposita: unde quoque si quempiam e Sacerdotibus ad dignitatem Patriarchalem designandum

(*u*) *Ex editione V. C. Jacobi Sirmondi Parisiis* 1631.

dum contigerit, quo institutum, quod obtinuit, talem e Metropolitarum numero substituendi rite servetur, totidem dies ipsi morandum est, donec intermediis titulis insigniatur.

Religiosus vitæ status, quem Monachi sequuntur, summis elogiis deprædicatur: inde ἡ κατὰ Θεὸν πολιτεία seu *secundum Deum vitæ instituendæ ratio*, βίος τέλειος καὶ ἰσάγγελος *vita perfecta & Angelicæ æqualis*, imo ἡ πολιτεία ἀγγελικὴ *Angelicæ vitæ institutum*, ἡ τελειοτάτη ζωὴ, ἐν ᾗ κατὰ μίμησιν ἡ τοῦ Κυρίου πολιτεία διαδείκνυται, *vita perfectissima, in qua conversatio Christi per imitationem exprimitur*, ἡ οὐρανομίμητος πολιτεία *vitæ institutum & ratio cœlestium æmula* passim audit. Ex his (neque enim de ordinis sancti *Antonii* Monachis, qui eodem manente instituto easdem, uti olim, sedes incolunt, puta in montibus *Sinæ*, & *Libani*, in arenosis *Libyæ* desertis versusque *Erythræi* maris litora dispersi, hic agitur) quotquot in *Græcia*, *Asia* minori, reliquisque regionibus, quæ Patriarchæ *Constantinopolitano* subjacent, hodie reperiuntur, sancti *Basilii Magni* regulas & institutiones voto obligati suscipiunt, generali nomine καλόγεροι, id est, *boni senes* nuncupantur: licet jam nulla habeatur ætatis ratio. Cujus penultima syllaba cum mollius efferatur, quidam hinc errore arrepto illos nomen istud ob susceptum Sacerdotium adeptos finxerunt, quasi vocabulis paulo immutatis καλοὶ ἱερεῖς esset substituendum. Conjecturam vero male fundatam ruere hinc oportet, quod horum pauci admodum, facta comparatione, ordine Sacerdotali fungantur. Hi ut plurimum simul, nisi quod aliqui plebis instituendæ gratia Parochiis præficiantur, in Monasteriis extra viam Regiam in locis impeditis Ἀποκόσμιοι, hoc est, *a seculo*

seclusi

seclusi victitant. Quorum vitæ morumque innocentia & σκληραγωγία, quam ultro subeunt, omnium fere gratiam benevolentiamque ipsis conciliarunt, ut erga ipsos quoque *Turcæ*, ingenio alias effero & crudeli, pene mitescant, quasi censuissent, nihil molestiæ istiusmodi hominibus inferri oportere, qui precibus rebusque sacris intenti, neutiquamque humanis negotiis se immiscentes, de nemine male mereri aut velint aut possint.

Quo tempore vota hæc vitæ religiosius juxta disciplinam Monachorum instituendæ suscipiunt, quasi jam Deo & Christo renati, veteribus relictis, nova subinde imponuntur nomina: cujus moris innumera occurrunt exempla apud Scriptores historiæ *Byzantinæ*. Unicum aut alterum memorabo, nec opus erit pluribus. (*x*) Imperator *Manuel Comnenus* habitu monachali induendus, *Matthias* dictus; & uxor ipsius *Maria*, facta monialis, *Xene*, non aliis nominibus in futurum dignoscendi: uti etiam (*y*) *Joannes Palæologus* seculo renuncians, nomen *Joasaphi* (*z*) sive *Josephi* assumpsit.

Monachorum tres status recensentur, habitu a se invicem & severioris disciplinæ exercitiis distincti, per quos tanquam tot gradus ad τελειότατον τῆς ἀσκήσεως βίον perveniendum est.

Qui primum se vitæ monasticæ devovent, Ἀρχάριοι seu *Incipientes* audiunt; vili veste, ῥάσῳ, in Novitiatus indicium, & pileo καμιλαυχίῳ, donati. Primo tondentur, antequam vota suscipiant, quæ reliquis quoque communia sunt; quisque enim in solenni

(*x*) Codinus de orig. Constant. pag. 80.
(*y*) pag. 82.
(*z*) V. Syropul. historiam Conc. Flor. p. 52.

ſponſione ſe obſtringit in hoc ſtatu Religioſo per integrum vitæ tempus permanſurum, cœlibem vitam victurum, & obedientiam τῷ προεστῶτι καὶ πάσῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἀδελφότητι *ſuperiori ſuiſque in Chriſto fratribus* eodem Monaſterio una ſecum viventibus præſtiturum: niſi quod ultro ſpondeant perfectiores ſe πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν τοῦ μονήρους βίου διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, *omnem afflictionem & anguſtiam vitæ monaſticæ propter regnum cœlorum* ſponte & libenter ſubituros.

Exacto Novitiatus tempore ad pallium, μανδύαν, induendum, quod τὸ μικρὸν σχῆμα dicitur, admittuntur; inde Μικρόσχημοι dicti.

Qui ad perfectiſſimum vitæ Monachalis ſtatum ſuſcipiendum poſt edita innocentiæ, morum, & ſeveriſſimæ pietatis ſpecimina promoventur, a peculiari habitu, quem τὸ ἅγιον καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα, *ſanctum & Angelicum habitum*, τὸ σχῆμα τὸ θεῖον, *habitum divinum* nuncupant, Μεγαλόσχημοι dicuntur; vere Ἀζιωτοὶ habiti, cæteris hoc inſigni titulo vix decorandis. Hic vero habitus, quem tot elogiis plane hyperbolicis extollunt, cæteris tantum ſuperaddit cucullum, de quo ſupra dictum erat, ἀνάλαβον ſive panniculum quadratum, intus pileis aſſutum; quandoque vero eundem gerunt in ſinu cordi ſub induſiis laneis prope adjacentem. Crucis figuram illic depingendam curant, ad cujus latera literæ hæ deſcribuntur. IC. XC. N. K. Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, hoc eſt, *Jeſus Chriſtus vincit*; quo ſacro inſigni ſe ab omni malo ſecuros opinantur. A ceremoniis vero recenſendis quibus in Monachis initiandis ſuſcipiendiſque utuntur, cum eæ e peculiaribus officiis in Euchologio deſcriptis facile petantur, nec operis ratio a me exigit, ut id præſtem, de induſtria ſuperſedebo.

Ho-

Horum præcipua ſedes eſt in editiſſimis montis *Athi* jugis, qui ideo a *Græcis*, veteri nomine relicto & indies magis magiſque obſoleſcente, ἅγιον ὄρος ſive *ſanctus mons* nuncupatur: (non Ἀγεῖον, ut quidam ineptulis conjectatiunculis innixi imperitiſſime commiſcuntur) uti quoque a *Turcis*, a quibus non minor honos, quod ad nomenclationem ſpectat, defertur, *Sheichler dag* ſive *Sacerdotum* ſeu *Religioſorum mons.* Hinc Monachi in hoc celebri *Græcæ* Eccleſiæ ſeminario educati paſſim audiunt Ἁγιορεῖται.

In animo plane ſtatueram locis his, tot Monachorum incolatu inſigniſſimis, interfuiſſe, tum ut ſeveriſſimam ſanctiſſimamque vitæ rationem ab ipſis præſens edoctus, ea, quæ ſola fama edidiceram, tandem experientia propria cognoſcerem, tum ut codices manuſcriptos, quorum ingentem copiam apud eoſdem adhuc deliteſcere a pluribus, qui id optima, ut mihi videbatur, fide conteſtati ſunt, facile mihi perſuaſum erat, ſedulo inveſtigarem, ut de iis exſcribendis; ſi qui rariores ex antiquiſſimis, qui orbem Chriſtianum hactenus ab inventa Typographia latuere, reperiendi eſſent, aliquatenus tranſigeretur. Neque enim quovis pretio hodie volunt redimendos, cum id excommunicationis pœna omnino ſit interdictum. Quod commendatitiis D. Patriarchæ literis communitus, non infeliciter quidem effectum dediſſe ſperabam. Non enim viarum difficultates aliaque incommoda, cum *Athos* iſte octodecim dierum itinere a *Conſtantinopoli* diſtet, quibuſcum mihi confligendum eſſet, morabar, ea omnia quanta quanta fuerint, σὺν Θεῷ ſacræ Antiquitatis inveſtigandæ ſtudio poſthabiturus. At, at, apparatu longe majori quam quod ipſe ſolus ſuppeditare potuiſſem, opus erat, nec id privato ſumptu ag-

gredi res meæ ſiverunt; qua de cauſa ab incœpto hoc, quod meditabar, plane coactus & dolens quidem deſtiti, unde de iis paucula quædam fide aliena dicturus ſum. Attamen non habeo quod dubitem, cum id a pluribus fide perquam dignis exhauſerim, illic viginti circa Monaſteria adhucdum ſupereſſe, quorum ampliora tercentum Monachos ſub præſidio & regimine unius Præfecti, quem Ἡγούμενον ἢ Ἀρχιμανδρίτην appellitant, ſimul victitantes capiunt. Ea, quo a Piratarum incurſibus, quibus e finibus tum *Strymonico* tum *Sigetico*, qui hodie appellatur *Golpho di monte ſancto*, facilis eſt in terram exſcenſio, ſecuriora fiant, communiuntur. Inter quæ recipiendis gentis *Ruſſicæ* Monachis, qui poſt aliquot annos ſub hac ſevera diſciplina exactos patriam repetunt, peculiare quoddam Monaſterium deſtinatur. Compertiſſimum habui, Monachos, qui ſtudiorum & pietatis excolendæ gratia illuc ſe conferunt, longe pluris per univerſam *Græciam minoremque Aſiam* haberi, utpote ſanctimoniæ fama & exiſtimatione celebriores; ex his quoque plures ad Epiſcopatus accitos, & ab his abditis receſſibus quaſi coactos, quo cæteris vitæ juxta legis Chriſtianæ normam emendatiſſimæ ac exactiſſimæ eſſent exemplo.

Idem omnium tum hic tum alibi degentium inſtitutum, eadem vita vere Aſcetica, ut vel priſtini ævi Monachis neutiquam cedere videantur. Nemini hic otio & deſidia torpeſcendum eſt; precibus μεσονυκτίοις cæteriſque ſacris officiis defuncti, quicquid ſupererit temporis in reliquis vitæ negotiis, quæ pro genio & indole ſortitur, exequendis unuſquiſque impendit. Nihil fere extra quæritur, quod propria induſtria elaborari poſſit. Id operis ſolis, qui ſunt extra ordinem Eccleſiaſticum, Monachis demandatur. Horum quidam

dam artium ruſticanarum gnari in vineis agelliſque, quos circumcirca habent, colendis occupantur; quidam pecuariorum munia obeunt; quidam artibus mechanicis intenti, veſtimentorum nendo & texendo materiam parant, & calceamenta & quicquid eſt fabrilium inſtrumentorum, quorum neceſſarius eſt uſus, conficiunt; quidam denique, ne nimius ſim, in illis Monaſteriis, quæ mare prope attingunt, lintribus ſcaphiſque fabricandis operam navant, quibus a litore piſcium capiendorum gratia ſolvuntur. Horum enim eſu vitam quam maxime ſuſtentant redduntque tolerabilem. Sacerdotes & Diaconi, quos ſacri ordinis ab his ſervilibus officiis exercendis eximunt, (quorum hos Ἱεροδιακόνους, illos Ἱερομονάχους vel Θύτας Μονάχους peculiariter nuncupant, ob ἀντιδιαστολὴν ſive diſtinctionem eorundem a Sacerdotibus aut Diaconis nullo voto obſtrictis, & nudo τῶν ἱερέων καὶ διακόνων titulo honeſtatis) horas ſubciſivas, ſi quæ ſuperſint ultra debitum præſcriptumque pietatis, quod incumbit, officium in legendis, conferendis, exſcribendiſque veteribus libris bene collocant. Cum vero ex ingenti hoc, qui impenditur, agricolationis labore vitæ ſubſidia non ſuppetant, (quali infortunio, ariſtis vitibuſque nimio fervore areſcentibus, arboribuſque ſideratis, ex aëris intemperie orto, interdum premuntur) eleemoſynas per varias regiones e diſcretioribus quidam mittuntur collecturi, licet id raro & non niſi urgente neceſſitate fiat. Qui ſeculi deliciis renunciant, eos de victu non admodum ſolicitos eſſe illud vitæ inſtitutum facile ſuadet. Ab omne genus carnibus piſcibuſque ἐναίμοις quam rigidiſſime abſtinetur. Vin Tu, Vir Clariſſime, horum cupedias noſſe? E piſcibus ἀναίμοις, olivis ſole induratis, fabis, cepis, reliquoque cibo facile

parabili constant, quibus si bis coctus panis addatur, laute sibi videntur convivari. Ter singulis septimanis, hoc est, feriis secunda, quarta, ac sexta, indictum solenne jejunium non absolvitur, nisi duabus tribusve post meridiem horis. Finitis vero vespertinis precibus singuli ad famem melius leniendam panis crustulo donantur, quod solo aquæ haustu digerendum est. Reliquis diebus piscibus lacticiniisque comedendis indulgetur, quo tempore languentem stomachum vino reficere permissum est. Jejunium magnæ Quadragesimæ, ut supra relatum erat, adeo religiose observant, ut aliqui semel biduo cibum sumere fas putent; aliqui per duos aut tres integros dies ab omni cibo & potu pene inedia confecti sibi temperandum esse velint.

Quædam Monasteria in insulis, quas chartæ Nauticæ *Rubrarum* nomine signant, a *Constantinopoli* sex leucarum intervallo distantibus, adhucdum visuntur. A se invicem angusto freto disterminantur hæc νησίδια, quorum quinque plane inculta instar rupium incolis destituuntur. *Pyrgos* sinum *Nicomediensem*, cui recta objacet, propius attingit. Insula, cui ab Urbe solventes primo occurrunt, Πρῶτ, sive Πρώτη a *Græcis* nuncupatur, *Turcice Kinali.* Unicum hic superest Monasterium. Insularum maxima *Prencipe* ambitu suo duodecim milliaria continet, in qua duos conventus habent οἱ Μονάζοντες. Unico tantum pago jam gaudet, altero igni everso. Prope adstat *Chalce, Turcis Heibili*, quam, dum illic adessem, priori fere dimidio minorem, unico quoque pago tribusque Monasteriis contentam reperi. Juxta μονὴν τῆς Παναγίας, quæ triginta Monachos alit, ad Austro-africum eminet D. *Bartoni*, qui regnante *Elisabetha* Regina *Tur-*

cicam

cicam legationem obierat, ſepulchrum; cujus memoriæ, ne exoleſceret, cum epigraphe conſultum eſſet, illam exſcribere mihi placuit; quam, Viri de *Anglis* (utpote cujus prudentiæ commercium illud, quod noſtrates hodie exercent, refertur acceptum) optime meriti famæ ipſe quoque litaturus, hic pauculis erroribus, quos admiſit imperitus ſculptor, emendatis, licet forte ἀσκόπως & præter rem, hic apponam. *Edvardo Barton, illuſtriſſimo ſereniſſimæ Anglorum Reginæ Oratori, Viro præſtantiſſimo, qui poſt reditum a bello* Ungarico, *quo cum invicto* Turcarum *Imperatore profectus fuerat, diem obiit.*

Pietatis ergo.

Ætatis An. XXXV, *ſalutis vero anno* 1597. XVIII. *Calend.* Januarii.

Cum vero hæ inſulæ in mari piſcoſo ſitæ ſint, arte piſcatoria victum & numulos quæritant Chriſtiani; hac ex parte felices, quod nullibi apud ipſos reperiantur *Turcæ*, ut priſtina ſacrorum libertate hic frui videantur. A quibus quoque inviſendis abſtinent, niſi quando tributi colligendi cauſa eas coacti petant: his enim, cum mare ventis vel paulo commotum maxime horreant, non adeo bene convenit, ut ad captandas auræ marinæ inſularumve delicias eouſque exſpatiari aut velint aut audeant.

Aliud Monaſterium magnæ quoque exiſtimationis apud *Conſtantinopolitanos* reliquoſque circumcirca Chriſtianos prope *Boſporicum* litus ſitum, ad locum μαῦρο-μόλο, id eſt, *nigram molem* vulgari *Græca* lingua dictum, inviſere placuit. Cum ante quinquaginta annos & quod

quod excurrit vepreto implicitus, huc illuc oberrans, *Kalogerus* quidam, qui e vicino viculo *Bojuk-dere* huc se contulerat, Ἁγίαζμα seu *aquæ lustralis fontem* figuramque B. *Virginis*, ut videbatur, insculptam casu reperisset, *Græci* his indiciis, quæ traditionem apud ipsos ab antiquo obtinentem firmarant, Templum olim hic stetisse, satis convicti, Monasterium sinuoso hoc ad ima montis loco, quem vepres oppleverant, condendum impetrata tandem venia curant. Fundus autem iste in peculium & possessionem *Turcicorum* Sacerdotum, qui in Regali Imperatoris *Bajazidis* Moschea sacra procurant, dudum cessit, quibus annuus triginta thalerorum reditus erogatur. Ad conciliandam *Hortulanorum* Præfecti, cujus jurisdictio per *Bosporum* quaquaversum extenditur, gratiam, quo ab omni molestia securius vivatur, singulis mensibus peractis, munera stata proportione, puta decem okæ ceræ (quarum unaquæque duo pondo *Anglicana* fere cum tredecim unciis continet) hœdi, oves & istiusmodi apparatus in familiæ usus *Constantinopolim* deferuntur. Quo templum hoc τῇ Παναγίᾳ consecratum sit venerabilius, semel per annum Patriarcha Sacerdotum comitatu stipatus id adit sacra facturus. Non vero abit indonatus; quingentis enim aspris hæc repetita benedictio constat. Concurrit quoque ingens Christianorum multitudo, festo τῆς κοιμήσεως B. *Virginis*, a quibus non minima religionis pars in encœniis celebrandis collocari videtur: his enim temporibus illos, dum sacra fiunt, pietati quam maxime intentos, inque liberalitatem effusissimos, pene ultra quam rei domesticæ angustia patitur, ubilibet intueri est. Hic tunc temporis, cum alendorum numerus sit alias incertus, triginta quinque *Kalogeros*, quorum septem

Sacer-

Sacerdotes erant, ſimul victitaſſe, ab ore reverendi ac pii Viri, D. *Macarii Hegumeni*, ſive *Archimandritæ* præſens excepi, a quo hæc hiſtoriola mihi communicabatur. Cum ante quindecim annos præterpropter hodiernus Imperator, dum verſus oſtium *Ponti* iret venatum, exercitationis cauſa, quam pro irrequieta indole uſque impendio perſequitur, huc, quo feræ curſus duxerat, prope adeſſet, communi Monachorum conſilio de ipſo conveniendo deliberatur. Tandem ex ipſis unus prodibat audaculus, qui præmiſſa pro more gentis reverentia ceraſa & caſeum ipſi obtulit. Munus Imperatori longo itinere ſub æſtivo ſole feſſo & inedia pene laboranti gratiſſimum & perquam benevole acceptum. Quippe non diu moratus, Monachum blanda voce compellat, interrogatque, num velit fieri *Muſulmannus*, illum aliqua dignitate, ut fas eſt conjectari, quaſi vicis hoc modo rependendæ gratia impertiturus: cui ille, blanditiis Imperatoriis per gratiam *Chriſti* non expugnabilis, oculis in terram defixis, nihil reſpondere auſus, ſe fidem *Chriſtianam* ejurare nolle, ſilentio, ſed ultra omnem vim verborum & efficacius quidem, teſtatus eſt. Nec diſplicuit Imperatori ipſius conſtantia, quin vicinos agros in uſum Monachorum addici, & triginta aureos Sheriphios illis quoque confeſtim numerari valedicturus juſſerit.

Reperiuntur quoque fœminæ, quæ religioſum habitum induuunt, μοναςρίαι, ἀσκητρίαι, καλογρίαι ſive καλόγεραι nuncupatæ; e quibus virgines paucæ admodum numero ſunt, ſi cum vetulis viduiſque conferantur, quas vel criminum admiſſorum conſcientia, vel provectior ætas, vel pauperies ad votum hoc ſuſcipiendum cogunt: inde ipſis de victu & veſtitu ſatis proviſum eſt; harum enim cæteros miſereſcit, ac dum

aut

aut in templis mundandis occupantur, aut ægrotis præsto adsunt, pro ratione officii ipsorum necessitatibus ministraturæ, quippiam lucelli percipiunt.

In locis impeditissimis perpauci *Anachoretæ* seorsim ab omni humano consortio vitam arboreo fœtu reliquoque, quem terra sponte progignit, apparatu fortissime tolerant; de quibus lautitiis si bis singulis diebus festis epulentur, id iis solennius celebrandis, quo a cæteris hac indulgentia distinguantur, solummodo fit: sed cum ejusmodi Religiosos prope nosse mihi non contigerit, penitus tacere malo, quam ea, quæ veritatem supergressa videbuntur, fide aliena loqui.

Septem hodiernis *Græcis* Μυςήεια seu *Sacramenta* sunt, quæ hoc ordine recensentur.

Τὸ Βάπτισμα *Baptisma.*
Τὸ Μύρον τȣ͂ Χρίσματ☉ *Unguentum Chrismatis.*
Ἡ Εὐχαρισία *Eucharistia.*
Ἡ Μετάνοια *Pœnitentia.*
Ἡ Ἱερωσύνη *Sacer Ordo.*
Ὁ Γάμ☉ *Matrimonium.*
Τὸ Εὐχέλαιον *Extrema unctio.*

Hic vero septenarius Mysteriorum numerus, ut id ὡς ἐν παρόδῳ adnotem, in quo definiendo, uti olim superiori seculo, ita hoc nostro, (rem Christianam male multatum iri, si quippiam ex hoc censu decessisset, perperam & ultra omnem justam rationem veriti) ad obstinationem usque perseverant *Græci*, per mille annos *Græcæ* Ecclesiæ plane erat incognitus, quem tandem ad faciendam *Latinis* gratiam, vel saltem mala eorundem imitatione certatim arripuerunt. Meminisse

nisse vero oportet, ex hisce (*a*) duo tantum, nimirum *Baptismum* & *Cœnam Domini*, tanquam ad salutem necessaria, quæ vim & obligationem ab ipsa Christi Salvatoris institutione derivant & mutuantur, ab ipsis admitti, reliquis in inferiori gradu relictis, utpote quorum usum Ecclesia partim ex scripturis, partim ex traditionibus a temporibus Apostolorum deductis, commendaverit. Neminem enim nisi literarum sacrarum penitus expertem, latere potest, voces hasce Μυστήριον & *Sacramentum*, quemlibet sacrum ritum in religionis negotio adhibitum, promiscue olim denotasse, qui ultra exteriorem istam, quæ in oculos incurrebat, actionem quippiam arcanum & spirituale innuebat: quo sensu S. Paulus *nuptias*, quas, utpote mundi natalibus fere coævas, non invexerat disciplinæ Christianæ ratio, *grande Mysterium* nuncupat; quoniam intimi inter Christum & Ecclesiam nexus typus est: & S. Augustinus lotionem pedum a Christo peractum, ob indicium humilitatis a Discipulis, quibus hoc vili officio inserviisset, promptius & facilius addiscendæ hoc præclaro *Sacramenti* titulo insignivit: quod de multis aliis religiosis ritibus passim observare est; ita ut numerus eorundem, cum sit plane incertus & ex arbitrio pendens, neutiquam a Veteribus determinaretur: quem sequiora secula postea levibus de causis & non sine puerilibus ad septem dona spiritus sancti, septem virtutes, quarum tres Theologicos, quatuor morales, *septem columnas, quibus sapientiæ domus suffulcitur*. Proverb. cap. IX. *septem buccinas*, Josuæ cap. VI.

(*a*) V. Responſ. 2. Patriarchæ Jeremiæ ad Theologos Wirtembergenses. p. 240. .... τὰ κυριώτερα τῶν μυστηρίων τὸ βάπτισμα καὶ ἡ κοινωνία ἡ θεία ἐστὶν, καὶ ὧν διχασθῆναι ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρέδωκεν ἡ ἐκκλησία, τὰ λοιπὰ φημὶ, ἄχρι τῶν ἑπτά.

vi. *ſeptem lucernas.* Zachar. cap. iv. *ſeptem ſtellas.* Apoc. cap. i. alluſionibus (cujuſmodi in rebus operam & ingenium pro more ludit Gabriel Philadelphienſis) affigentes, hiſce myſteriis peculiariter & ſtrictim applicuere. Sed ad orbitam, quam tranſiliiſſe videor, redeo, de ſingulis *myſteriis* pauca pro ratione inſtituti dicturus.

Licet nullus poſt partum dies, quo infantes ſacro Baptiſmatis ritu expiantur, ex canone ſit præſtitutus, raro tamen ultra octavum vel decimum aut morari aut antevertere ſolent, niſi propediem ſecuturæ mortis timor, ne ἀβάπτιστοι, ἀτέλεστοι, ἀσφράγιστοι, καὶ ἀμύητοι nondumque lavacri regenerationis compotes ex hac vita emigrent, hoc Chriſtianæ charitatis officium citius urgeat. Tantam enim neceſſitatem Sacramenti hujus, quo in Chriſtianorum numerum tranſeuntes hæreditatis in cœlis adeundæ jus ſibi acquirunt, e præcepto *Chriſti*, S. *Joan.* iii. v. 5. oriri credunt, ut de infantibus ἀβαπτίστοις vix bene quidem ominari aut norint aut velint. Ideo hoc in caſu, at ſolo quidem, (neque aliter omnino fas erit) ſi ingens neutiquamque fictum moriendi periculum immineat, ſeculari perſonæ, (*b*) qualiſcunque ſit ſexus, cui intervenire contigerit, moribundum infantem tingere permiſſum eſt. Ita praxin hanc, quæ ubivis obtinet, populo commendatam & legitimam reddit nupera (*c*) confeſſio Catechetica in uſum plebis lingua *Græca* vulgari edita, καὶ τὸ διατεταγμένον βάπτισμα δὲν πρέπει, νὰ γίνεται ἀπὸ ἄλλον τινὰ παρὰ ἀπὸ τὸν νόμιμον ἱερέα, μὰ εἰς καιρόν τινος ἀνάγκης ἐμπορεῖ νὰ κάμη τὸ μυστήριον τοῦτο καὶ κοσμι-

(*b*) V. Jeremiæ Patriarchæ CP. prim. reſponſ. ad Theologos Wirtembergenſes. p. 77.
(*c*) *Pag.* 118.

κοσμικὸν πρόσωπον ἀνδρὸς ἢ γυναικός. Ordinatum illud baptiſma neutiquam decet, ut a quoquam alio quam a legitimo Sacerdote fiat; ſed tempore neceſſitatis conceditur, ut Sacramentum hoc adminiſtret quavis ſecularis perſona, modo vir, modo fœmina.

Aliter, modo ſinit valetudo, infans ſacris Baptiſmi ritibus initiandus ad templum ſiſtitur, cujus in veſtibulo paulo intimius Narthecem verſus extat Βαπτιςήριον, Φωτιςήριον, ὁ λυτὴρ *Lavacrum* ſive κολυμβήθρα, (hoc enim nomen a *Piſcina* S. *Joan.* c. v. quæ mirificam ſanandorum morborum vim habuit, vel ab altera S. *Joan.* cap. IX. 7. antiquitus inditum hodie retinetur) vas amplum cubitaliſque profunditatis.

Aqua luſtralis a Sacerdotibus ingenti ceremoniarum apparatu in *Theophaniorum* feſto prius benedicitur; (fit autem hujus aquæ benedictæ poſt Miſſam finitam conſecratio, quam appellant μέγαν Ἁγιασμὸν) at cum tantam aquarum copiam, quanta his uſibus ſufficiat, per integrum annum conſervare vix liceat, & ſi modo ſuperſint, putredini ſint obnoxiæ, ſingulis menſibus, citiuſve, ſi occaſio poſtulaverit, nova conſecratur. Ne vero frigus tenellum infantuli corpuſculum nimium atrociter convellat lædatque, injectis floſculis ſuaveolentibus aquam plerumque fervefaciunt, cui inſufflatæ & cruce ſignatæ ſacrum oleum, quo totum ungitur corpus, ſuperaffundens, ambabuſque manibus illum erecto corpore & ad Orientem converſo tenens Sacerdos myſticum ritum peragit hac formula: Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν. *Baptizatur Servus Dei N. in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.* Sive, ſi ſit al-

terius sexus, Βαπτίζεται ἡ δούλη τοῦ, &c. *Baptizatur serva*, &c. Ita enim semper passive enunciatur, per modum declarationis indicative, Βαπτίζεται, non βαπτιζέσθω ἢ βαπτίζω σε, *Baptizetur N. aut Baptizo te*: quod duplici de causa contendit D.*Gabriel*, *(d)* in συνταγματίῳ περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν μυστηρίων, tum quia, licet *Christus* Sacramentum hoc instituens active pronunciaverit, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς, passive legitur apud S.*Marcum* cap. XVI. 16. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, tum modestiæ & humilitatis causa: τοῦτο ἐπιφωνοῦμεν, ταπεινοφρονεῖν ἐπὶ πάντα μεμαθηκότες: βαπτίζεται γὰρ φαμὲν ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, συναπακούεται τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἢ δι' ἐμοῦ. *Hoc modo enunciamus, qui in omni re de nobis ipsis humiliter sentire didicimus. Dicimus enim, Baptizatur servus Dei, subintelligitur autem, a me vel per me*: quod ex S. *Chrysostomi* in *Act.* cap. XI. 16. expositione evincendum ipsi videtur. Sed cum utraque formula idem plane & citra omnem controversiam denotet, se iniquiores quam par est *Græcanicæ* Ecclesiæ & animo plane infenso esse produnt, qui intemperanti invectiva hoc de nomine quoque illam vellicant: nec recte quidem formulam istam, quam sequuntur, ratiunculis e S. Scriptura aut aliunde corrasis eunt vindicatum *Græci* Scriptores, quæ ab Ecclesiæ instituto, quod abunde sufficit, suam derivat originem & authoritatem. De posterioribus verbis εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, apud universos *Græcos* convenit, illa ad hujus Sacramenti essentiam adeo necessario spectare & requiri, ut nisi distinctim & ex integro proferantur, quidvis aliud fieri, puta ludicrum imitamentum aut hæreticum profanumve

(d) Venetiis. A. C. 1600. p. 24. 2.

ve abusum *Baptismatis*, potius quam *Baptisma* autument.

Dum recitantur nomina Personarum sanctissimæ & individuæ *Triadis*, infantem ἑκάστῃ προσρήσει κατάγει καὶ ἀνάγει *unaquaque prolatione* (cui amen accinit ἀνάδοχος, seu σύντεκνος, *Patrimus* seu *Pater spiritualis*, infantem e lavacro suscepturus, qui unicus est) in lavacro *immergit* & exinde *deducit* Sacerdos. h. e. ter, cujus τρίτης καταδύσεως sive *trinæ immersionis* ritum a primævorum seculorum praxi deductum, ac vel ab (*e*) *Apostolis* vel ab *Apostolicis* Viris, optima quidem ratione institutum esse, opportunius, cum de ipsius mysterio disserendum fuerit, quod hujus narratiunculæ instituto non convenit, monstrabitur.

A quo veteri ritu, quo totum corpus subtus aquas salutares depressum abluitur, calidioribus illis terræ plagis, quibus soles fortius vigent, ipsis non religio est pro re nata interdum recedere, aquam tribus vicibus ad complendum mysticum ritum superinfudisse contentis; sive vero hoc sive isthoc ritu fungantur, eundem effectum manere νεοφώτιστον credunt, nempe (*f*) ἀναίρεσιν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος h. e. *ablationem peccati originalis* ἀπὸ προπάτορος τοῦ ἀνθρωπείου γένους sive ab *Adamo* humani generis Progenitore traducti, & εἶναι ἀναμφίβολον σφραγίδα τῆς σωτηρίας τῆς αἰωνίου, *esse indubitatum sigillum vitæ æternæ*.

Infantibus duobus vel pluribus Baptismi gratiam simul suscepturis, pro eorundem numero toties exhausto Baptisterio renovatur aqua, (neque enim eadem

 bis

(*e*) Quinquagesimus canon Apostolicus jubet τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελεῖν: h. e. ut illic explicatur, τρεῖς δηλαδὴ καταδύσεις ἐν ἑνὶ βαπτίσματι.

(*f*) Ὁμολογ. ὀρθοδοξ. p. 117. 119.

bis uti licet) quam ob consecrationem prius factam; sacrumque, cui inserviebat, usum non temere ubivis ab humo exsugendam projiciunt, sed in θαλασσίδιον ἢ χωνεῖον, sive spatium sub Altari excavatum effundendam curant. Quod de aqua quoque, qua Sacerdos inter celebrandum manus abluit, vel alio modo utitur, dicendum est.

Deinde interposita prece statim ac sine mora ad unguendum Neophytum suis involucris jam indutum progreditur Sacerdos. *Chrismatio* enim a Baptismate inseparabilis est, & ejus appendix & quasi complementum habetur; juxta canonem XLVIII. Synodi *Laodicenæ*, qui τῷ ἐπουρανίῳ χρίεσθαι μύρῳ τοὺς φωτιζομένους *illuminatos cœlesti chrismate inungi* jubet. Id enim, ut explicat *Matthæus Blastares* e *Balsamone* & *Zonara*, quos vocabulis retentis prope ubivis exscribit, ταῖς εὐχαῖς καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἁγιαζόμενον τοὺς χριομένους ἁγιάζει, καὶ μετόχους τῆς ἐπουρανίου τοῦ Χριστοῦ βασιλείας καθίστησιν, εἰ μὴ τὸ τοῦ βίου ἠμελημένον καὶ ἡ τῶν ἔργων φαυλότης ἡμᾶς ταύτης ἀλλοτριώσειεν, *precibus & Spiritus Sancti invocatione sanctificatum inunctos sanctificat, & regni cœlestis Christi participes facit, nisi vitæ impœnitentia operumque improbitas nos ab eo alienos reddat.* (g)

Hoc unico ritu Sacramentum *Confirmationis* apud *Græcos* constat; inde μύρον ἢ χρίσμα *unguentum* sive *chrisma* vel junctim τὸ μύρον τοῦ χρίσματος, *unguentum chrismatis* & σφραγὶς ἢ ἐπισφραγισμός seu *signaculum* & *obsignatio* peculiariter dictum.

Cum vero recens Baptizatos (τελουμένους) chrismate oblinere, citra omnem adultorum obsignationem, nulla quoque manuum impositione omnino intercedente

(g) Vide etiam Jeremiæ 1. respons. p. 63.

dente, *Græcis* ante plura secula in usu fuerit ac etiamnum hodie sit, qui a Chrismatis æque ac Baptismi iteratione prorsus abhorrent, exemplo veterum *Christianorum*, quos sequuntur, satis securi, ne dicam pervicaces, hinc cavillandi causam Zelotæ quidam *Latinis* ritibus addictissimi arripuere, *Græcis* non amplius superesse *confirmationem*. Hinc atrocia convitia alterutrinque sibi invicem impacta, quasi mala fide ageretur: hinc, dum *Chrismationem Sacerdotalem* illicitam & alieni juris usurpationem criminati sunt illi, nova schismatis augendi materies his suppetiit, quod satis patet ex Encyclica Epistola *Photii*, Patriarchæ *Constantinopolitani*, in causa *Bulgarorum*, quem male ac admodum inscite comminiscuntur aliqui, hanc consuetudinem quasi ingenio ipsius prius introductam, tandem ingenti, qua pollebat, authoritate apud *Græcos* stabiliisse.

Inter peragendam hanc obsignationem, quæ fit *εἰς τὰ διωρισμένα μέλη* sive in *definitis membris*, puta fronte, oculis, naribus, ore, auribus, pectore, manibus, pedibusque Sacerdos hæc verba recitat, *σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, Ἀμήν. Sigillum doni Spiritus Sancti, Amen:* cujus formulæ, ratio hoc modo assignatur in ὁμολογίᾳ. (*h*) Καθὼς πάλαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκατάβηκεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἐν εἴδει πυρὸς, καὶ ἔχυσεν εἰς αὐτοὺς τὰ χαρίσματά του, τέτοιας λογῆς καὶ τώρα, ὅταν ὁ Ἱερεὺς χρίει τὸν βαπτιζόμενον μὲ τὸ ἅγιον μύρον, χύνουνται ἐπάνω εἰς αὐτὸν τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος. *Sicut olim Spiritus Sanctus descendit in Apostolos specie ignis, & in ipsos dona ipsius effudit, tali modo jam, quando baptizatum oleo sacro inungit Sacerdos, desuper in illum effunduntur Spiritus Sancti dona.*

Sacrum hoc oleum conficiendi solis *Patriarchis* com-

(*h*) pag. 120.

petit facultas; ita D. *Gabriel.* (*i*) μύρον---δὶ ἐλαίου παρὰ τοῦ νομίμου Ἀρχιερέως κατασκευασμένου--*unguentum--ex oleo a legitimo Patriarcha confecto*, quod planius *Graeco-Barbare* exprimitur, (*k*) πρῶτον ζητεῖται νὰ γίνεται ἀπὸ τὸν ἀνωτάτω Ἐπίσκοπον τὸ μύρον τοῦτο, *primo requiritur, ut hoc Chrisma fiat a summo Episcopo:* ὁ Ἀρχιερεὺς - (*l*) τὸ ἅγιον μύρον μονώτατος ἐπιτελεῖ. Cujus tamen usus & administratio reliquis Episcopis & inferioris ordinis Sacerdotibus, ut supra dictum erat, promiscue conceditur. Conficitur autem ingenti cura & exquisito rerum, quæ illud componunt, apparatu, feria quinta sanctæ septimanæ. Reponitur statim, in sacros usus postea distribuendum, in phialis sive vasculis vitreis, βυκίοις, quæ communissime appellantur Ἀλάβαστρα, allusione ad historiam de S. *Maria Magdalena*, S. *Marci* cap. XIV. facta. Ad vim hujusce ritus firmandam referunt *Græci* verba S. *Pauli* 2 Cor. I. 21, 22. Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς, θεός. Ὁ δὲ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Sed quod ad istam materialem, quæ ungendo versatur, partem spectat, apud illos illius usus non protenditur ultra tempora Pseudo-Dionysii Areopagitæ; neque enim quenquam illo antiquiorem in subsidium vocant.

Cum dixerint *Chrismationem* iterari neutiquam licere, hic unicus casus a generali isto effato excipiendus est: hoc enim ritu Hæreticos & Apostatas, quos errorum ac abnegatæ fidei tandem pœnitet, in Ecclesiæ gremium recipiunt, quasi gratia Spiritus Sancti in sancta

(*i*) p. 26. b. & p. 28. a. juxta VI. canonem Concil. Carthaginensis.
(*k*) p. 121.
(*l*) Synod. Bethlemit. p. 247.

cta ac vera fide iterum firmandos. (*m*) τοῦτο τὸ μυστήριον δὲν δίδοται δεύτερον παρὰ εἰς ἐκείνους, ὁποῦ θέλουσιν ἐπιστρέψειν ἀπὸ τὴν ἄρνησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, *hoc ſacramentum ſecunda vice non confertur, niſi in illos, qui ab abnegatione nominis Chriſti ſunt reverſuri*: quod omnino eſt ad mentem *Patrum Conſtantinopolitanorum* Canone 7. qui illic quoque formulam iſtam, qua inter ſignandum utuntur, decreto Synodali præſcripſerunt.

Antequam ceremonias & ritus, quibus in auguſtiſſimo & ſacratiſſimo Euchariſtiæ ſacramento utuntur *Græci*, quaſi coram & explicatius repræſentem, pauca de libris Liturgicis, quorum ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ ſeu ἐν τῷ τῆς Ἱερουργίας μυστηρίῳ, ſeu ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ſive ἐν τῷ Ἱερουργεῖν τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ (hæc enim nomina coincidunt) neceſſarius eſt uſus, in anteceſſum prælibanda ſunt. Vocem autem λειτουργία, cum de orationibus cæteriſque ſacris promiſcue dici ſoleat, ad hanc rem ſanctiſſimam peculiariter denotandam hodie reſtrictam habes, exemplo *Græcorum*, qui honoris & diſcriminis cauſa τὴν ἁγίαν, ἱερὰν, καὶ θείαν λειτουργίαν nuncupant, & pro more hodierno Sacerdotem, ab hac præcipua muneris illius parte, tum λειτουργοῦ, tum τελεσιουργοῦ & τελεστικοῦ, h. e. uti præclare explicat *Symeon* Metropolita *Theſſalonicenſis* ἐν τῇ ἐξηγήσει εἰς τὴν λειτουργίαν, ὡς χάριν ἔχοντος μόνον τελεστικὴν εἰς τὰς τελετὰς, *utpote qui ſolam initiativam gratiam habet in ſacris myſteriis*, titulo inſigniunt. Hæ τελεταὶ uſitatius cum epitheto αἱ ἱεραὶ τελεταὶ ſive conjunctim ἱεροτελεστεῖαι audiunt.

Libri autem Liturgici tres tantum ſunt, (neque enim iſte, qui S. *Jacobi* nomen præ ſe fert, utpote

(*m*) ὁμολογ p. 122.

ὑποβολιμαῖος, in ſacro conficiendo legitur, multo minus cæteri, qui S. S. S. Petri, Marci & Matthæi nomina & titulos mentiuntur, a ſanctiſſimis Viris *Baſilio*, *Chryſoſtomo*, & *Gregorio*, qui ὁ Διαλόγος dicitur, juxta communem *Græcorum* traditionem, (etſi fortaſſe τῶν προηγιασμένων λειτουργία *Germano* Patriarchæ *Conſtantinopolitano* rectius meliuſque ſit adſcribenda,) quorum memoriam honore quam maximo proſequuntur *Græci*, olim compoſiti. Hos vero per male feriatorum ingenia, quo ſub veterum ſeculorum pietatis prætextu inanis iſta, quam inveniebant, ſuperſtitio melius commodiuſque ſtabiliretur, non illæſos integroſque ſupereſſe, evictiſſimum dant tum variæ interpolationes, quæ novitatem ſapiunt, tum ingens illa codicum MSS. varietas, ut plane diverſi haberentur, niſi quod in quibuſdam ſolennioribus precibus conveniſſent. Vitandæ confuſionis gratia cautum ſtatutumque eſt, ut in iis legendis certus ordo, cujus ſunt retinentiſſimi, a ſingulis Sacerdotibus, quorum arbitrio neutiquam id relinquendum volunt hoc vel illo, prout ipſis lubet, uti, ſervetur, ut iiſdem feriis ubique ſit eadem cultus formula juxta hanc regulam.

Decies tantum vertente anno legitur S. *Baſilii* Liturgia, ſingulis nimirum magnæ Quadrageſimæ Dominicis, hoc eſt, quinquies, incipiendo a Quadrageſima uſque ad Dominicam Palmarum e priori cenſu eximendam, (*n*) quo die Liturgia *Chryſoſtomiana* celebratur; deinde bis in ſancta hebdomade, feria quinta & Sabbato, ἐν ταῖς παραμοναῖς ſeu vigiliis Natalium *Chriſti* & *Epiphaniorum*, & Januarii primo, qui S. *Baſilio* ſacer eſt, ut in Calendario ſupra memoratum fuit.

Reli-

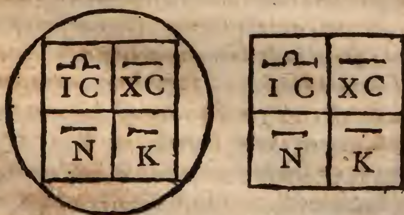
(*n*) V. Jeremiæ Patr. 1. reſp. p. 103.

Reliquis Dominicis ac festis S. *Joannis Chrysostomi* Liturgiæ altera contractioris constantissimus est usus.

Ἐν νηστίμοις ἡμέραις seu diebus jejunii magnæ Quadragesimæ, potissimum feriis quarta & sexta, exceptis tamen Sabbatis, Dominicis & festo Εὐαγγελισμοῦ, habetur ἡ τῶν προηγιασμένων τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης τεσσαρακοστῆς λειτουργία seu *mysteriorum ante consecratorum Liturgia*. Sed de his *Præsanctificatis* postea suo in loco dicendum erit.

Missarum solennia, quibus ante lucem celebrandis penitus interdictum est, hoc modo in genere fiunt.

Sacerdos & Diaconi, οἱ ὑπηρέται τοῦ μυστηρίου, στολαῖς οἰκείαις, i. e. vestimentis utrisque peculiaribus, absque quibus sacrum facere non licet, induti, antequam munera a Christiano populo oblata altari Protheseos inferenda curent, quanta tum animæ tum corporis puritate sanctissimum illud ministerium, quod instat, aggredi oporteat subindicantes; manus solenniter & palam quidem lavant; hac autem oblatione (προσκομιδῇ seu προσαγωγῇ) dona a communi usu separantur. Panis consecrandus, cujus vertex sigillo figuræ vel circularis vel quadrangulæ hunc in modum insignitus,

& cultro his usibus designato, quem τὴν ἁγίαν λογχὴν seu *sanctam lanceam* nuncupant, hac illac infixus in

varias particulas ſcinditur, vinumque, cui paululum calidæ aquæ admiſcetur, ritibus, quos ex Liturgiis & Euchologiis tranſcribere, tibique hic in conſpectum dare animus non eſt, ante adhibitis, tandem ſolenni hac oratione, quam τὴν εὐχὴν τῆς προθέσεως appellant, benedicuntur. Ambo autem juncta ſimul μίαν προσφορὰν ſeu unam oblationem conſtituunt.

Ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον τὴν τροφὴν τοῦ παντὸς κόσμου, τὸν κύριον καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξαποστείλας σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν, εὐλογοῦντα καὶ ἁγιάζοντα ἡμᾶς, αὐτὸς εὐλόγησον τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον: μνημόνευσον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος τῶν προσενεγκάντων, καὶ δι' οὓς προσήγαγον, καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων. ἐκφώνως, ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. i. e. *Deus, Deus noſter, qui cœleſtem panem univerſi mundi alimentum, Dominum noſtrum & Deum Jeſum Chriſtum emiſiſti Salvatorem & Redemptorem, nobis benedicentem & ſanctificantem, ipſe benedicas huic propoſitioni, eamque ſuſcipias in ſupercœleſte tuum altare. Memineris, bone & benigne Deus, eorum, qui obtulerunt, illorumque, pro quibus obtulerunt, & nos in divinorum tuorum myſteriorum celebratione innoxios conſerves:* tum elata voce recitat, *quia ſanctificatum eſt, & glorificatum eſt honoratiſſimnm & magnificum nomen tuum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.*

Finita hac benedicendi formula illico fiunt δῶρα τίμια καὶ θεῖα, uti loquitur *Gabriel Severus* Metropolita *Philadelphienſis* in Apologia pro Eccleſia Orientali, i. e. *dona veneranda & divina.* Qua vero de cauſa hanc

hanc ſacratiſſimam & elementis nudis, utpote nondum conſecratis, longe ſuperiorem ſortiantur appellationem, e ceremoniis hunc apparatum jam jam ſecuturis clarius patebit.

De elementis conſecrandis proxime & ſine mora agitur: Diaconus a Sacerdote Evangeliorum codicem acceptum manu præ ſe ferens elevanſque, quo populo det conſpectiorem, Miniſtris λυχνοφόροις ante ambulantibus, e porta boreali exit, quem ſequitur Sacerdos ſacrum facturus, ac area Templi brevi peragrata ingreditur Bema, in medio altari illum depoſiturus: inde circuitus iſte τῆς πρώτης καὶ μικρᾶς εἰσόδου ſive *primi & minoris ingreſſus* nomen habet.

Poſt, hymnus, qui incipit, δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν τῷ Χριστῷ· σῶζον ἡμᾶς υἱὸς θεοῦ, &c. *Venite adoremus, & coram Chriſto procidamus. Salva nos Fili Dei, &c.* & hymnus alter τρισάγιος dictus, Ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλεήσον ἡμᾶς. δόξα Πατρὶ καὶ, &c. *Sanctus Deus, ſanctus Fortis, ſanctus Immortalis, miſerere noſtri. Gloria Patri &, &c.* a choro canuntur, quibus finitis τὸ προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου h. e. *lectionem Epiſtolæ* & *Evangelii* abſolvunt Diaconi. Hucuſque olim ex veteri conſuetudine Catechumenis intereſſe licuit, quos peculiari oratione dimiſerunt, exclamante poſtea Diacono, Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε, οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε· μή τις τῶν κατηχουμένων, ὅσοι πιστοὶ, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. *Quotcunque Catechumeni eſtis, diſcedite, Catechumeni, diſcedite: quotcunque Catechumeni eſtis, diſcedite. Ne quis Catechumenorum maneat. Quicunque fideles*, manete; *etiam atque etiam in pace Dominum precemur.* Precibus a Sacerdote apud ſe & ſecreto

creto fusis, hymnum Cherubicum postea canunt Psaltæ, h.e. *ἐν εἰσόδῳ μεγάλῃ* in *ingressu majori*, qui sic se habet.

Omnibus rite præparatis, sacrisque muneribus ab altari *Prothesios* tandem sublatis, egreditur iterum e porta Boreali Sacerdos, sacrum calicem coopertum manu tenens, sacro satellitio stipatus, hoc est, Diaconis reliquisque ministris, (λυχνοφόροις ante ambulantibus) quo majori cum pompa procedatur, sacram Altaris supellectilem, lanceam, spongiam, qua abstergantur discus calixque, ac ejusmodi sacri ritus instrumenta, puta cruces deauratas, thuribula, cereos accensos, & tintinnabula circumferentibus. Discus vero, in quo panis benedictus reponitur consecrandus, ne cujusquam oculis sit obnoxius pateatque, velamine obtectus, non manu ad pectus protensa, sed capitis vertici admotus, a Diacono circumgestatur. Lento gradu itur in *ναὸν*, quem circumeunt; quo tempore hymnum Cherubicum modulantur Cantores: Populus interim ingenti cum reverentia & cultu præeuntes excipit, capitibus inclinatis, flexisque poplitibus, interdumque in pavimentum adorandi causa pronus cadit, fimbria stolæ sacerdotalis ori applicita. Nullibi solenniora quam in hoc sacro actu mentis devotæ signa exhibent *Græci*, signaculo crucis sese continuo munientes, durante pompa, & dicentes pro se, *μνήσθητί μου Κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*, *memento mei*, *Domine*, *in regno tuo*; Sacerdotibus & Diaconis inter eundum pro populo intercedentibus, *πάντων ἡμῶν μνησθείη κύριος ὁ θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.* *Nostri omnium memor sit Deus in regno ipsius*, *semper*, *& nunc*, *& in secula seculorum.* Inde *ἁγίαν πύλην* seu sacram portam ingressi, in medio Altari,

tari, quod recta objacet, ubi sacrum peragendum est, (neque enim alibi fas est) venerabile illud gestamen deponunt: hæc processio τῆς δευτέρας καὶ μεγάλης εἰσόδου τῆς ἁγίας συνάξεως sive *secundi & majoris introitus sacræ synaxeos* nomine insignitur, ad distinctionem minoris paulo supra memorati.

Non te celabo, hanc adorationem, προσκύνησιν, a *Græcis* pro more solenni præstitam, mihi, dum Missis eorundem celebrandis interessem, quam maxime displicuisse, utpote plane indebitam, neque εὐλόγως aut ἀπροκειματίστως factam; quod contendit *Gabriel Severus*, hoc potissimum argumento, quod dona post benedictonem sint ὕλη ἐνδεχομένη καὶ ἀναγκαία καὶ ὡρισμένη πρὸς τὸ γενέσθαι κυρίως σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, *materia idonea, & necessaria, & determinata, ut fiat proprie Corpus & Sanguis Christi:* uti ante illum *Symeon Thessalonicensis* ἐν τῇ ἐξηγήσει εἰς τὴν λειτουργίαν: Προσπίπτοντες δὲ πάντες τοῖς ἱερεῦσιν οἱ πιστοὶ δικαίως, τὸ μὲν τὰς εὐχὰς αὐτῶν ἐξαιτούμενοι, καὶ μνησθῆναι τούτων ἐν τῇ ἱερουργίᾳ δεόμενοι. τὸ δὲ τιμῶντες τὰ θεῖα δῶρα. Εἰ γὰρ καὶ μήπω ἱερουργήθη, ἀλλ' ἐν τῇ προθέσει ἀνετέθησαν τῷ θεῷ, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκεῖσε εὐχὴν ἀνέφερε τῷ θεῷ καὶ προσδέξασθαι ταῦτα εἶπεν εἰς τὸ ἄνω θυσιαστήριον· εἰ μὲν καὶ μήπω τετελεσμένα, ἀλλὰ πρὸς τὸ τελεσθῆναι ἡτοιμασμένα εἰσὶ, καὶ ἀνάθημα θεῷ, καὶ ἀντίτυπα δεσποτικοῦ σώματός τε καὶ αἵματος. *Procumbunt autem in genua fideles ante Sacerdotes, & merito quidem; partim illorum preces & sui in Eucharistiæ celebratione memoriam petentes: partim divina dona venerantes. Quanquam enim nondum consecrata sint, in altari tamen Propositionis Deo dicata fuere: & Sacerdos illic orationem Deo obtulit, & in sublime Altare ea accipi precatus est. Quamvis igitur consecratione nondum perfecta sint, verum ut consecrentur, dispo-*

dispoſita fuere, & Deo dicata & typi Dominici corporis & ſanguinis ſunt.

Quod quam nihili ſit & puerile ac nugatorium κρυσφύγετον, ne extra breviculæ enarrationis, quam ſuſcepi, limites, ſi iſtud convulſum irem, viderer abreptus, tibi relinquo perpendendum. Quod magis mirabere, poſtquam habueris perſpectum, illos poſt Elementorum conſecrationem, de reverentia præſtanda, quaſi prior actio eam penitus exhauſiſſet, parum ſolicitos, vix quippiam honoris venerationiſque ſignum, vel minimum ſaltem, quantum oculis obſervare potui, Symbolis expoſitis oſtenſiſque exhibere. Sed de his poſtea fuſius agam, rem nude & breviſſime in præſenti explicuiſſe contentus.

Sacris vaſis ſuper ſanctam Menſam depoſitis, hanc orationem recitat Sacerdos μυστικῶς ſive *ſecreto*, quam ex Miſſa *Chryſoſtomiana* exſcribo, cæteris precibus, Antiphonis, & ritibus, puta adorandi altare verſus, ſuffitum adolendi, ac ſimilibus, quos ſubinde variant, hic, uti ſupra, per totum hujus officii Liturgici contextum, plane prætermiſſis; quæ præcipui ſunt momenti, & ea quidem ex libris Euchologicis, collecturus.

Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν, καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενέγκειν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν, καὶ ἐπισκηνῶσαι τὸ πνεῦμα τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου· hoc eſt. *Domine Deus*

omni-

omnipotens, qui solus sanctus es, qui suscipis sacrificium laudis ab iis, qui te toto corde invocant, suscipe etiam nostram, qui peccatores sumus, orationem, & adhuc sancto Tuo Altari, & nos idoneos effice, qui Tibi dona & spiritualia sacrificia pro nostris peccatis & populi erratis offeramus; & dignare, ut coram te gratiam inveniamus, & ut nostrum sacrificium Tibi sit gratum, & bonus ille tua gratiæ Spiritus in nobis habitet, & in his propositis donis, & in universo tuo populo.

Interim dum hæc peraguntur, Bematis sacræ fores occlusæ vel (*o*) velo obductæ omnem secuturæ consecrationis aspectum populo adimunt, quid intus agat Sacerdos, penitus ignaro; cum nihil oculis obvium, nihil expositum habeat, nisi quod certo credat illum partibus ipsius, pro ratione officii, quod ordo Sacerdotalis exigit, secundum canonem bene & rite clam defuncturum. Nemini enim illic sacro faciendo interesse licet, præterquam huic ministerio deputatis. Recitato symbolo *Constantinopolitano*, laudumque Antiphonis, dum sanctissimum consecrandi munus exequitur Sacerdos, juxta præscriptam precum, quæ; cum ex officio Eucharistiæ facile petendæ sint, hic omittuntur. Formulam, medio Bematis ostio consistens, elevat, vultu ad populum converso, panem, quem in quatuor partes fractum divisumque in modum crucis componit, particula ejus in calicem, cui infunditur aqua fervens, immissa. Tandem participatione tremen-

(*o*) Βηλόθυρον dicitur, *januæ adyti velum*: quandoque scribitur *βημόθυρον*: sed male. Βῆλον enim in sequioribus *Græciæ* seculis pro velo, ponitur: antiquitus *ἀμφίθυρον*, & pluraliter *ἀμφίθυρα*, & etiam *καταπέτασμα*. Hoc vero postremum vocabulum quandoque etiam significat, Altaris, quo circumtegitur, instratum, in cujus quatuor extremitatibus Evangelistarum nomina opere Phrygionico intexuntur.

tremendorum divinorumque Mysteriorum facta, aperitur porta sancta, cui adstat Diaconus, sacrum calicem populo ostensurus; deinde post communionem populi finitam, sumpto disco cito se a porta proripit versus Prothesin.

Formula communicandi ita se habet: Μεταδίδοταί σοι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον καὶ ἄχραντον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. *Communicatur tibi venerandum, sanctum, & illibatum corpus Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, in remissionem peccatorum, & in vitam æternam.* Identidem traditurus calicem Diacono, verba hæc pronunciat Sacerdos: Μεταλαμβάνεταί σοι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον αἷμα τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· *Communicatur tibi pretiosus & sanctus sanguis Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi in remissionem peccatorum, & in vitam æternam.* Hic tamen verborum tenor in perpetuo usu non est. Variatur enim interdum in hunc modum, Μεταδίδωμί σοι τὸ τίμιον, & Μεταλαμβάνεις τὸ τίμιον, *impertior* tibi, ---& *communicas.*

Extra Basilicam portam Bematis populo ad hæc supercœlestia mysteria percipienda admisso, h. e. ad ipsam soleam, & hac formula, μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πίστεως (& ut alii codices habent, καὶ ἀγάπης) προσέλθετε, *cum timore Dei & fide & charitate accedite*, a Diacono invitato, consecrati panis particulam, unam aut plures, quas μαργαρίτας sive *uniones* appellant, vino imbutas, utpote e calice eductas, cochleari (τῇ λαβίδι) exhibet Diaconus. Soli enim Clerici elementa seorsim percipiunt. Pene erecti stant, nisi quod percepturi sacrosancta symbola, caput & genua inclinent. Quo pacto sub utraque specie simul communicat populus.

(p) Ita

(p) Ita (q) enim ſtatuitur ἐν ὁμολογίᾳ: Ἡ δὲ κοινωνία τοῦ μυστηρίου τούτου πρέπει, νὰ γίνεται καὶ κατὰ τὰ δύο εἴδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τόσον ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς· ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς κοσμικούς· ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δὴν ἐκβάζωντας κἂν ἕνα οὕτω προσέταξε λέγων, Ἀμὴν ἀμὴν-διάτι καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι κατὰ τὸν τρόπον ὅπου τὸ ἐπαραλάβασιν ἀπὸ τὸν Χριστὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐπαραδίδα εἰς κοινωνίαν κοσμικῶντε καὶ ἱερομένων, καὶ εἰς τὰ δύο εἴδη, καθὼς γράφει πρὸς Κορινθίους ὁ Παῦλος ὁ Ἀπόστολος. *Communicationem hujus Sacramenti ſub duabus panis & vini ſpeciebus tam a Religioſis quam a Secularibus celebrari convenit: quandoquidem Chriſtus neminem expreſſim deſignans ita ordinavit, dicens, Sancti Joannis cap. VI. v. 53. Amen, amen dico vobis, niſi ederitis carnem Filii, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qua de cauſa etiam ſancti Apoſtoli pariter quod a Chriſto acceperint; id de hominum Secularium & Religioſorum ſub utraque ſpecie communione tradidere, ut ſcribit ad Corinthios* 1. *Epiſt. cap.* XI. *v.* 23. D. *Paulus, dicens, Quod enim accepi a Domino.*

Tandem pane benedicto, qui ideo Ἁγίασμα & θεῖος ἄρτος dicitur, & Εὐλογία, & communiſſime Ἀντίδωρον, utpote, ut *Symeon Theſſalonicenſis* loquitur, ἀντὶ τῶν δώρων τῶν φρικτῶν δηλαδὴ μυστηρίων τοῖς μὴ μεταχοῦσι τούτων παρεχόμενον, *loco tremendorum donorum, Sacramentorum videlicet, iis qui non communicarunt, diſtributus:* (cujus ſola media pars ſigillo circumſcripta, ideo dicta σφραγὶς, conſecratur,) inter Laicos diſtributo, quem ad morbos fugandos efficacem cre-

 dunt,

(p) *Pag.* 125.

(q) Vide etiam Patriarcham Jeremiam. pag. 129. Φάτε οὖν, ὅτι μεταλαμβάνειν δεῖ καὶ τῶν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν, καὶ καλῶς λέγετε. οὕτω γὰρ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν, ἐκ τῶν φρικτῶν μεταλαμβάνοντες μυστηρίων.

dunt, & ægrotantibus amicis impertiunt, sacrum ritum solenni cum benedictione concludit Sacerdos.

Si de consecrationis momento, quo juxta *Græcos* Symbola in corpus & sanguinem *Christi* transeunt ac immutantur, quæras, id tibi persuasissimum esse volo, illos sanctorum Patrum authoritate & exemplo fretos, prolatis licet verbis, quæ Latini appellant *consecratoria*, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστι τὸ σῶμα, *accipite, comedite, hoc est corpus meum*, divinum illud mysterium nondum peractum consummatumque opinari. Cum enim S. *Joannis Damasceni* hac in re sententiam secuti, hanc μεταβολὴν Spiritus sancti in dona proposita illapsu ac adventu fieri credant, non nisi post benedictionem ac preces, quibus divina Spiritus sancti gratia explicite imploratur, factam volunt. Progreditur ideo Sacerdos inter consecrandum, Deum his verbis invocans: κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα: *immitte Spiritum tuum sanctum super nos, & super hæc proposita dona:* Et interjecta morula, ter facto crucis signaculo, ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. *Effice quidem hunc panem pretiosum corpus Christi tui:* τὸ δὲ ἐν ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, *& quod est in hoc calice, pretiosum sanguinem Christi tui.* Tum manu elata & superincumbente, utrisque benedicens ait, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, *immutans Spiritu tuo sancto:* ita in Liturgia *Chrysostomiana*, quæ hodie in usu est, legitur. Nec cujuspiam momenti videbitur, si ultima verba, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, in antiquis Mss. exemplaribus, quod contendunt aliqui, non reperiantur, cum non nisi Spiritus sancti interventu preces, quas nemo, pervicacis licet ingenii, interpolatas vel de novo insertas cavillabitur,

Sacra-

Sacramentum confectum iri satis superque demonstrent. Quid etiam e contextu aliarum Liturgiarum evidentissime constat; in quibus illa quoque verba occurrunt. Ita (ut a reliquis citandis in præsenti penitus abstineam) in nupero libello toties laudato *Græca* Ecclesiæ nomine edito, qui inscribitur Ὀρθόδοξος ὁμολογία τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, dogma hoc statuitur; (r) illam conversionem fieri διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὗ τὴν ἐπίκλησιν κάμει τὴν ὥραν ἐκείνην, διατελειωνὼς τὸ μυστήριον τοῦτο ἐπευχόμενος καὶ λέγων, κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου: τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. Μετὰ γὰρ τὰ ῥήματα ταῦτα, ἡ μετουσίωσις παρευθὺς γίνεται: *per operationem Spiritus sancti, quem invocat illo tempore Sacerdos, perficiens hoc mysterium, orans & dicens, immitte Spiritum tuum sanctum*, ut supra. *Post enim hæc verba illico fit* μετουσίωσις. Cujusmodi vero sit hæc Conversio juxta hodiernum *Græcorum* sensum, paucis proxime inquirendum est.

Si ullibi in Liturgiis, quibus in Sacro conficiendo utuntur, exstitisset quippiam, quod dogmati *Transsubstantiationis*, qua naturalis elementorum substantia, solis accidentibus relictis, in totum annihilari fingitur, vel minimum faveret, de vexatissima hac lite componenda, qua de *Græcæ* Ecclesiæ consensu utrinque tanta cum acritate dudum certatum fuerit, bene quidem esset augurandum. Frustra enim & mala prorsus fide ad hunc sensum eliciendum torquentur, quæ occurrunt, verba de elementis in corpus & sanguinem *Christi* post consecrationem immutandis, cum id Christia-

 norum

(r) pag. 123.

norum nemo, cui sanum caput & sana fides, vel in dubium unquam vocaverit. Cuinam vero id de Græcis quasi idem cum *Latinis* olim sentientibus persuadebitur, qui meminerit symbola consecrata eodem tempore, quo ipsummet corpus & sanguis Christi dicuntur, *τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ* ab illis pariter appellari? quod omnem vel leviculam suspicionem penitus amolitur, quasi in fidem *Romanensium* hac de re olim transiissent. Nihil illic περὶ τῆς μετουσιώσεως reperiendum est. Vox illa novitatem sapit, veteribus Patribus incognita, ac in Liturgiis Symbolisve nunquam hactenus admissa, utpote a privatis Doctoribus una cum novo dogmate introducta, cum de modo hujus admirandæ conversionis nihil sibi statuendum esse per tot secula duxerit Ecclesia Orientalis. Cui effingendæ *Gabriel* iste, quem supra memoravi, primus, vel saltem inter primos, versatile applicuit ingenium. Sed cum *Venetiis* diu egerit, eundem Scholasticorum placitis ac commentis abreptum, ne dicam *Romanensium* fraudibus, licet alias acerrimum rituum *Græcanicorum* defensorem, circumventum, novo vocabulo illud statuisse, quod *Jeremias* Patriarcha *Constantinopolitanus*, a quo Metropolita consecrabatur, plane nesciverat, nemo mirabitur. Longe modestius veriusque *Græca* Ecclesiæ hac in re fidem explicavit reverendissimus Ἀρχιερεὺς *(f)* in responso ad Theologos *Germanos*: δοξάζει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ὅτι μετὰ τὸν ἁγιασμὸν ὁ μὲν ἄρτος μεταβάλλεται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος εἰς αὐτὸ τὸ αἷμα διὰ πνεύματος ἁγίου. *Statuit Ecclesia Catholica, post consecrationem mutari quidem panem in ipsum corpus Christi, vinum vero in ipsum sanguinem per Spiri-*

tum

(f) pag. 86.

tum sanctum. Nondum ipsi in mentem venerat istud dogma hujus novi vocabuli interjectu definiisse. Nec ab illo tempore multos *Gabriel* iste habuit imitatores, qui eadem loquendi licentia usi fuerint, dum de istoc dogmate, quod Scholasticis terminis incrustatum facilius amplexandum proposuerat, dissereretur. A qua etiam καινοφωνίᾳ religiose abstinuisse videntur duæ Synodi *Constantinopolitanæ* adversus *Cyrillum Lucarim* habitæ; altera sub *Cyrillo Berrhœensi*, sub *Parthenio* altera, quarum utraque ex elementis per Sacerdotis benedictionem & Spiritus sancti adventum verum corpus & sanguinem Christi fieri statuens, nihil ultra definit, nulla interim μετουσιώσεως mentione facta. Licet postea nomen ipsum nulla publica authoritate ante firmatum, remque sub illo nomine contentam, Patrum suorum fide hac professione quasi ejurata arripuerint. (*t*) Ita enim statuunt ἐν ὁμολογίᾳ: Ἡ μετουσίωσις παρευθὺς γίνεται καὶ ἀλλάσσει ὁ ἄρτος εἰς τὸ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ ἀληθινὸν αἷμα: ἀπομένονται μόνον τὰ εἴδη ὁποῦ φαίνονται, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν θείαν οἰκονομίαν. *Illico fit* μετουσίωσις, *& mutatur panis in verum Christi corpus, & vinum in verum sanguinem. Solæ manent species, quæ apparent, & hoc secundum divinam dispensationem.*

Quorum ope, *Cyrillo Lucari* exauctorato, alter *Berrhœensis* solium Patriarchale ascenderit, cum ex istorum temporum, quibus *Græcorum* fortunæ per discordias aliunde fotas maximo in periculo versarentur, narratiunculis hinc inde alterutrinque sparsis sit compertissimum, nemini id mirum videri debet, si eorundem gratiam aucupari & ulterius mereri hujusmodi declarationibus sua interesse Patriarcha iste cæte-

 rique

(*t*) pag. 123.

rique Metropolitæ νεωτερίζοντες & plane Λατινόφρονας putaverint. De reconcilianda *Græcia*, cum vis aperta male successerit, consilio & fraudibus agitur, dum *Græci* post studiorum curriculum *Romæ* aut alibi in *Italia* confectum simulata communione patrios repetentes lares, ad præcipuas dignitates Ecclesiasticas promoventur, in hoc unum subdole intenti, ut sub zeli & pietatis prætextu a Schismatis, quod objiciunt, scandalo ac reatu hac unione proposita contribules liberent. Quod admodum strenue agunt, ingenii, eloquentiæ, ac doctrinæ viribus instructissimi, quorum artibus quicquid novi intercesserit videtur maxime referendum.

Interim sibi gratulentur Zelotæ, *Græcos* hodiernos in hujus dogmatis fide ipsis convenire: triumphos hosce non invidebimus, quos de *Græcia* delusa ac victa talibus armis reportaverint. Verum enim vero quam adhuc apud ipsos incoctum sit, hoc argumento facile evincendum erit, quod Scholasticorum subtilitatibus nondum assueti, si quando horrendis e Scriptura sacra eque Philosophia petitis inter disputandum urgeantur consequentiis, plane attoniti, nihil habeant, quo se tueantur, præter hoc unicum, τοῦτ' ἐστι μέγα μυστήριον, *illud est magnum mysterium.* Esto magnum, esto venerandum, quod ultro fatemur, inque æternum fatebimur: at quam melius paci Christianorum consuleretur, si in definiendo *præsentiæ modo* non eousque audaciæ fuisset processum?

Cætera, quæ ad hanc materiam Eucharisticam spectant, in cumulum absque ordine & quasi συμφύρδην conjiciam.

Græci, qui a majorum vestigiis latum quidem unguem hac in re sibi discedendum esse nefas ducunt,

in

in Sacramento Euchariſtiæ pane fermentato adhucdum utuntur: quod tanta cum acritate tuentur ac faciunt, quaſi Chriſtianis Azymorum uſu *Chriſtus*, hoc myſterium inſtituturus, clare ac penitus interdixiſſet. Ita enim Inſtitutionis verba interpretantur, *Chriſtum* panem dixiſſe *corpus* ſuum, non vero *Azymum*, quaſi nullus abſque fermento verus panis conficeretur. Hinc, dum aſſertum velint, Chriſtum ſolo pane fermentato in Euchariſtiæ celebratione uſum fuiſſe, belle fingunt, illum Luna decima tertia Paſcha celebraſſe, conſuetum tempus uno die maturius anticipantem, quo nullus erat Azymorum uſus: cui opinioni ſtabiliendæ e Græcis Scriptoribus (*u*) quidam eo ſtultitiæ, ne dicam inſaniæ, devenerunt, ut vel ipſius panis, quem in ultima cœna conſecraverat Chriſtus, particulam, inter ſacras reliquias, in ſacello palatii Imperatoris Conſtantinopoli repoſitas, exſtitiſſe, quo tempore Urbs erat a Latinis expugnata, præfracte & impudenter aſſeruerint. Ita in ὁμολογίᾳ ſtatuitur, πρέπει νὰ προσέχῃ νὰ εἶναι ἡ πρεπουμένη ὕλη ἤγουν ἄρτος σίτινος ἔνζυμος, ὅσον δυνατὸν, καθαρός. *Oportet cavere, ut ſit materia conveniens, hoc eſt, panis e frumento, fermentatus, quantum fieri poteſt, purus.* Quod dum intemperanti zelo, ne dicam ἀλόγως, urgent, quaſi ab Eccleſia *Latina* ejuſmodi defectu in re plane levi & ἀδιαφόρῳ extraque Sacramenti eſſentiam flagitioſiſſime peccetur, (hinc enim contumelioſum iſtud *Azymitarum* nomen impactum) Schiſma magis magiſque ingraveſcere ſuperioribus ſeculis, longe antequam Imperium *Græcorum* deleretur, cœperat. Quo prætextu ambitioſi Antiſtites utriuſque ſedis, quorum intererat diſſidia foveri, ne alterutri ceſſiſſe viderentur, in ſe invicem, tanquam ſive

(*u*) V. Allat. de libris Eccleſiaſt. Græcorum. pag. 220.

Christi sive Ecclesiæ institutorum prævaricatores, immodeste nimis debacchati sunt.

Cum panem, qui consecrandus est, requirant καθαρὸν, illud non tam ad granorum expurgationem quam ad modum conficiendi videtur referendum, ut ii, quorum opera in isto pane pinsendo & subigendo utuntur, sint in puritate constituti. Ideo hoc quicquid est officii istiusmodi hominibus ab hesterna venere liberis, aut Καλογρίαις ἢ Παπαδίαις, hoc est, *vetulis Monachis* & *Sacerdotum uxoribus*, modo sint mundæ, quas præ vitæ instituto cæteris fœminis sanctiores arbitrantur, ut plurimum curant demandandum.

Unicam tantum Missam eodem die ad idem altare celebrare licet. Altare medium, quod supra monui, ἡ ἁγία τράπεζα, his usibus sanctissimis inservit: quod unicum quoque olim in singulis Ecclesiis fuisse, tum ex earum fabricæ dispositione, tum ex usu, cui deputabatur, cum venerabile hoc Sacramentum semel tantum peractum seculis primævis neutiquam illo mane esset repetendum, constat. Neque enim agnovit antiquitas Templorum latera altaribus oppleta: ut nos abunde docet *Paulinus Tyriorum* Episcopus in oratione Panegyrica, quam ἐπὶ τῇ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῇ sive *de Ecclesiarum ædificatione* habuit apud *Eusebium* historiæ Ecclesiasticæ lib. X. cap. quarto.

Singulis diebus Festis & Dominicis Christiano populo, ut debito tempore intersit, pietatis ergo concurrente, pro more solenni ex officio sacrum peragit Sacerdos: aliis quoque temporibus, si quis exequiis amicorum celebrandis intentus, aut incolumitati itineris sacris his auspiciis consulens, aliasve postulaverit, pauculis nummulis facile conductus, id præstiturus.

Quan-

Quandoque ad campos extra urbem & oppida sacri faciendi causa proceditur, ubi olim Ecclesiam stetisse, vel ruinarum magnitudo ostentat, vel si nulla rudera supersint, traditio vetus constantissima praxi ab Urbe capta ad hodiernum usque diem, uti ferunt, firmata suadet. Loco editiori prope Ἁγίασμα seu *fontem sacrum*, (neque enim sacris operari locis ἀκαθιερώτοις absque Antimensio fas putant) ponitur Ἀντιμίνσιον. Ἀντιμίνσια seu Ἀντιμήνσια (i. e. ad literam, *vice mensarum*. A lingua enim Latina istud vocabulum Græco-barbarum omnino videtur arcessendum) sunt (*x*) panni quidam consecrati, quibus vice Altarium utuntur in locis non consecratis. Interea temporis dum sacris operatur Sacerdos, projecto illo quod objacet altari spatio, extenso corpore; at facie Altare versus directa, humi decumbunt ægri, qui febribus intermittentibus, (*y*) aliisque morbis laborant & conflictantur, pia fide sibi spondentes, se Sacramenti hujus, quod celebratur, merito, ac ministrantis inter sacrificandum precibus pristinæ sanitati ac viribus tandem redditum iri.

Laicis quater singulis annis hæc φρικτὰ καὶ ἄχραντα καὶ ζωοποιὰ μυστήρια, *tremenda & ab omni labe pura & vivifica mysteria* percipere consuetudine Ecclesiastica id exigente incumbit, quorum nemo, nisi ingens premat necessitas, cui pietas pariter ac reliqua omnia cedere subinde cogitur, in celebribus tum beatissimorum *Christi* Salvatoris Natalium tum Paschatis Ἀναστασίμοις festis, ab hoc sacro munere, cui rite & majori quidem cum fructu defungendo institutæ jejunandi

(*x*) *De horum consecratione* v. τάξιν *in Euchologio mensa vicaria.*

(*y*) Πάντα ἁγίασον εἰς τὸ γενέσθαι τοῖς προσιοῦσι τοῦτο τὸ τελειωθὲν θυσιαστήριον παντὸς νοσήματος· *ita in quodam Officio consecrationis Antimen.* Euch. *p.* 652.

vices inſerviunt, abeſt. Neque enim jejuniorum inſtituendorum aut melior ratio aut eorundem obſervandorum ſanctior uſus excogitari poteſt, quam ut rem ſanctiſſimam mente ſanctiſſima quiſque præſtet. Quod utinam, millies millies illud ardentiſſimis votis opto precorque, quotquot Chriſtiani ſunt (neque enim diverſæ Chriſtianorum ſectæ in hac re omnibus neceſſaria, omnibus pari jure debita ac communi, a ſe invicem ſejungi debent) quod tanti myſterii dignitas poſtulat, quam maxime ſerio advertant: γένοιτο, γένοιτο, Κύριε Θεὸς, Κύριε Ἰησοῦ, ὦ πανάγιον Πνεῦμα.

Tempore antelucano ſacris operari vetitum eſt. Poſt μεσονύκτιον in feſtorum vigiliis protrahuntur preces reliquumque officium, uſque dum illuxerit aurora; neque ſe ſtatim ad operandum accingit Sacerdos, ſed tertiam diei horam præſtolatur, quod myſterio, juxta ipſos, non caret, cum eadem hora miniſtraturus, *Deum* oret ὁ θύτης, Κύριε, ὁ τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς Ἀποστόλοις καταπέμψας, τοῦτο ἀγαθὲ μὴ ἀντανέλῃς ἀφ᾽ ἡμῶν. *Domine, qui ſanctiſſimum Spiritum hora tertia in Apoſtolos immiſiſti, hunc, O bone, ne auferas a nobis.* Hinc inter alias criminationes *Latinis* (z) vitio vertunt *Græci*, quod ἐκ πρωΐας λειτουργοῦσι, καὶ οὐ κατὰ τὴν νενομισμένην τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου πνεύματος ὥραν, *a ſummo mane miſſam celebrent, & non legitima conſuetaque deſcenſus Spiritus ſancti hora.* Niſi quod feſto Paſchatis pietas ipſorum in celebrandis ſacris ſolis exortum prævenire ſoleat, exemplo B. *Mariæ Magdalenæ* aliarumque ſanctiſſimarum mulierum μυροφόρων, quæ τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ſeu ut S. *Lucas* habet, ὄρθρου βαθέως, hoc eſt, *primo & ſummo mane* diei

(z) Vide αἰτιάματα τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας in monument. Græcæ Eccleſ. tom. 3. p. 497.

diei Resurrectionis ad monumentum, quo *Christum* tumulaverant, accesserunt.

Tempore magnæ Quadragesimæ præter in *Sabbatis*, *Dominicis*, & festo *Annunciationis*, post meridiem celebratur Eucharistia.

Mos apud illos invaluit, in se quam maxime laudabilis, quod antequam sacra hæc mysteria sint percepturi, rogata invicem venia sibi, si quicquam deliquerint, in mutuam gratiam redeant. Diaconus a Sacerdote consecrante, qui non nisi omnibus conciliatus altare accedit, eam postulat: Sacerdos, capite tum ad dextram tum ad sinistram leni motu converso, idem innuit, ut ab adstante populo, si quempiam offenderit, sibi quoque condonaretur. E Laicis vero unusquisque, clara voce, cæteris audientibus, hæc verba pronunciat, *συγχωρέσετε χριστιανοὶ*, cui unanimi consensu respondetur, *ὁ θεὸς συγχωρέσῃ σου.*

Nemo nisi jejunus communicat: omnium enim mentibus insidet hæc opinio, rem fore indignissimam & omni gula pejorem, si quispiam prægustata vel minima cibi aut vini particula id attentaverit, ut pia hæc obstinatio obstupescenda videatur, qua naturæ infirmitatibus, quibuscum subinde colluctantur, sæpenumero superiores evadunt.

Sacerdos vel Diaconus in porta Basilica Sacrarii populum ad participandum alta voce invitat, *μετὰ φόβου, πίστεως, καὶ ἀγάπης προσέλθετε*, *cum timore Dei, fide, & charitate accedite*: uti supra dictum erat. Quotquot Elementa sacra percepturi accedunt, licet genibus non flexis, inclinato corpore reverentiam & adorationem testantur. Quo tempore hunc fidei actum exercere docentur singuli, *πιστεύω καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον*

ἁμαρ-

ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτος εἰμὶ ἐγώ: Credo & confiteor te esse Jesum Christum, filium Dei vivi, qui venisti in mundum ad salvandum peccatores, quorum ego sum primus. Qualem formulam, modo reperienda esset in antiquissimis Liturgiæ *Chrysostomianæ* exemplaribus, quod vix quisquam præstabit, frustra urgent Μετουσιώσεως Patroni & Assertores; cum id ad *Christum* in cœlis, quem sacra illa elementa vere & realiter non repræsentant tantum sed exhibent, plane sit referendum.

Pro quarto Ecclesiæ mandato habetur, *(a) τὰ ἐξομολογούμεθα τὰς ἁμαρτίας μας τέσσαρες φοραῖς τὸν χρόνον ἔμπροσθεν τοῦ Ἱερέως, τοῦ νομίμως καὶ ὀρθοδόξως κεχειροτονημένου, confiteri peccata quater per annum coram Sacerdote, rite & legitime ordinato.* Tempore præsertim Quadragesimali hæc ἐξομολόγησις τοῖς ἁπλουστέροις sive *simplicioribus*, qui hujus salutaris peccatorum remedii alias negligentiores essent, injungitur, antequam sacræ Synaxi intersint. Non hic adeo rigidam, anxiam, aut nimis particularem a pœnitentibus confessionem exigunt *οἱ πνευματικοὶ* sive *spirituales*, (ita enim Confessarios nuncupant) ut inde subductis omissisque præ labili memoria aut pudoris gratia peccatis, vel saltem eorundem circumstantiis, se difficiles in absolvendo præbeant.

Sacerdos quidem *μέλλων τὴν θείαν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν, ὀφείλει εἶναι προηγουμένως ἐξομολογημένος, divinum mysterium confecturus, primo confiteri debet*, ut in ipso initio præscribit διάταξις illa Liturgiæ, quæ *Chrysostomi* nomen præ se fert. Vereor tamen disciplinam hanc Ecclesiasticam collapsam hac ex parte desiderari posse, eamque Religiosis aut plebi, nisi fortasse

(a) Ὁμολογ. 109.

tasse in gravioribus peccatis, quæ vastant conscientiam, non adeo curæ esse, ut confessionem ante susceptum Sacramentum in necessariis reponendam censeat, cum toties intermittatur. Quod personarum crimen est, nec hac de re cum quoquam litem movemus, modo juxta antiquos canones debito modo fiat, nulliusque conscientiæ injiciantur scrupuli, quasi totius Eucharistiæ periturus esset fructus, nisi intima mentis consciæ arcana, omnibus vel minutissimis circumstantiis vestita, Pœnitentiario idem revelaverit.

Pueri licet tenellæ ætatulæ, puta biennes, imo recens nati, modo sacro lavacro prius imbuti fuerint, (*b*) sacræ communioni admoventur, quasi dictum illud beatissimi Salvatoris, apud S. *Joannem* cap. VI. v. 53. *nisi comederitis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis*, hanc rem proprie spectasset, eandemque omnibus, tam infantibus quam adultis, sacra Elementa ore percipiendi, ubi ea administrari fas erat, imposuisset necessitatem. Quod si quis de male intellecta *Christi* mente ipsos eat criminatum, praxinque hanc non tantum non necessariam esse, sed ne decere quidem, cum infantes, quibus fides & intellectus adhuc in semine, horum mysteriorum prorsus sint incapaces, objiciat, ad antiquissima Ecclesiæ secula, quibus pene universim inter fidei quasi articulos recensitum erat hoc dogma, provocabunt.

Quo omni tempore pietati & necessitatibus ægrotantium, qui hoc sacro & cœlesti viatico muniendi sunt, melius provideatur, feria quinta sanctæ hebdomadis panis his usibus inserviturus ac destinandus consecratur, quem in margaritas comminutum, ac e calice, vel e cochleari, (postquam inferiori sua parte sacro

(*b*) V. Jeremiæ Patr. resp. 1. pag. 63. 85.

isto liquore fuerit intinctus) eductum, atque postea acerra ignis disco supposita exsiccatum, in pyxide (materiæ sive ligneæ sive argenteæ pro ditiori aut pauperiori Ecclesiæ, in qua sacrum fit, statu) includunt reservantque. (c) Pyxis autem hæc, τὸ Ἀρτοφόριον, sacculo bombycino ab omni situ, illuvie, ac injuria sacrum hoc depositum defendendi causa circumtecta, pone Altare superiori Bematis parte Episcopi, si in ista urbe vel oppido sedem ille habeat, throno imminet, parieti appensa. Illic lampadem accensam, interdum plures, honoris gratia, intueri est. Quandocunque occasio tulerit, particulas extractas in ædes infirmorum, singulas singulis tradendas, pompa quali quali deferunt Sacerdotes, qui panem hunc præsanctificatum non nude aut sine quapiam mistura exhibent, sed vino communi prius curant intingendum, hac duplici, ut videtur, causa, tum ut isto vehiculo, quo in stomachum rectius & facilius descendat, utantur, tum ut congeneres consecrati vini particulæ prius haustæ præ nimio calore & tractu temporis nimium quam siccatæ ac sopitæ hoc modo excitentur.

Si hac occasione arrepta hujus antiqui moris originem indagaturus, a recto tramite, cui insistendum esset, paulo deflectam, me a pietate tua veniam haud ægre consecuturum spero.

Ab ipsa prima *Christi* institutione quotquot *Christo* nomina dederunt, sacræ Synaxi sedulo & continuo incubuere; quotidie passionis, quam hæc sacrosancta Symbola adeo diserte præ se ferunt repræsentantque, memoriam repetiere, hoc spirituali pabulo sese reficientes; quod, ne reliqua testimonia aliunde proferenda in præsenti hic immisceam, colligendum videtur

ex

(c) Pyxis, ciborium minus, πυξίον, μυξόμηλον. pro πυξόμηλον. Forte: neque enim illud plane mihi constat.

ex *Actorum* capite 11. v. 42. Tanta erat Christianorum fides, tantus zelus, pietas tanta, ut ne per biduum sibi abstinendum esse censuerint. Hoc ex intensissimo erga *Christum* amore factum est, qui instituit, & institutionem in omne seculum, usquedum venerit in nubibus mundum judicaturus, conservandam mandavit. Non sibi licere a sacro Altari abesse, prout libitum erat, ad morem nostri putarunt, quasi hoc de Eucharistia suscipienda præceptum parem obligandi vim ac cætera non habuisset. De usu & beneficio ejus longe aliter sensere omnes vere Christiani. Experti quantum divinæ grætiæ ipsis exinde affluxerit, quantos progressus in exercitiis Spiritualibus hujus ope fecerint, quam cœlesti gaudio post susceptionem mentes perfunderentur, quantum denique in fide Christiana, quam amplexi fuerint, retinenda, adversus omnia hujus vitæ mala, adversus mortem roborarentur, frequentes accurrebant. Vitam gravissimis periculis certo exponi, ac professionem Christiani nominis morte, & quidem cruenta, crudeli vivicomburio, laniena & crucibus ubique multatam esse vident, sed sine horrore, sed læti. Plane incertum erat, utrum in posterum diem vivendum esset nec ne, cum in ipsos adeo sæviretur. *Jesum* ideo quotidie in Elementis sacrosanctis contemplantur, ipsius quasi in effigie coram ipsis crucifixi mors oculis quotidie obversatur: hinc novæ vires quidlibet audendi pro *Christo* suppeditantur; hinc de novo ardet & in flammam erumpit zelus. Hanc pietatem & zelum iterum gliscentibus persecutionibus fovebat Ecclesia, quando numerus Christianorum per *Romanum* imperium ampliaretur. Nihil erat a Raptorum manu & violentia tutum, rari Sacerdotes, crimen habebatur capitale & morte luendum edictis Imperato-

peratorum convenire, licet in ſacros cœtus. Quid ergo in hac triſti rerum perplexitate agendum erat? mori non recuſabant pro *Chriſto*, modo *Chriſtum* in Elementis ſacratiſſimis prius receperint. Hinc ipſis permiſſum erat, quantum quiſque ſibi vellet, ex pane conſecrato auferre, & apud ſe reſervare, ut ſi modo coram Judice Ethnico ſiſteretur, ſi a Tribunali ad patibulum & crucem traheretur quiſpiam, haberet quo mentem ſuam in ipſo mortis agone firmaret & ſolaretur. Quod poſtea indultum quoque fuit Eremitis, qui relictis urbibus ſeſe inter denſas ſylvarum arbores, aut in cryptis ſubterraneis procul e conſpectn & conſortio hominum occuluerant, *Deo* ſoli vacantes. Non enim cum ipſorum vitæ inſtituto, quod ſectabantur, conveniebat in urbes frequenter redire. Eorum plerique ad ſacros ordines neutiquam admiſſi, Sacramentum conficere non potuerunt: quo tamen carere & privari nimis durum, nimium triſte & dolendum videbatur, quod futurum eſſet unicum tam diræ ſolitudinis remedium & ſolamen. Ad ipſos ergo vel miſſus panis conſecratus, vel inter ſuſcipiendum, ſi forte urbem repeterent, ejuſdem ablata maſſa in hos pios uſus in ſeceſſus ſui levamen repoſita. Huc origo panem conſecratum reſervandi referenda mihi videtur, paulo ante nimirum tertium a *Chriſto nato*, uti conjectari fas eſt, ſeculum, nec iſtorum temporum pietatem & zelum damnamus. Sed cum in malos uſus panem conſecratum a quibuſdam reſervari tandem compertum fuerit, interdictum eſt a concilio *Cæſaraugustæ*, in provincia *Tarraconenſi* habito anno CCCLXXXI. canone tertio, *ne quis eum ſecum auferret*. Ut plurimum vero ſacer panis reſervatus a Sacerdotibus cuſtodiebatur in uſum ægrotantium, quo

citius

citius & opportunius ipsorum necessitatibus ac piis desideriis subveniretur: quod ex epistola *Dionysii Alexandrini* Episcopi ad *Fabium Antiochiæ* Antistitem de *Serapione* clarissime liquet. Ille grassante sub *Decio* persecutione, præ animi infirmitate lapsus, morbo, qui mortem intentavit, tandem correptus, plane animi anxius erat, & de accersendo Presbytero, a quo absolveretur, quam maxime solicitus: Ἔδραμεν ὁ παῖς ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον, νὺξ δὲ ἦν· κἀκεῖνος ἠσθένει, ἀφίκεσθαι μὲν οὖν οὐκ ἐδυνήθη, ἐντολῆς δὲ ὑπ᾽ ἐμοῦ δεδομένης τοὺς ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ καὶ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίκεσθαι, ἵν᾽ εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται, βραχὺ τῆς εὐχαριστίας ἀπέδωκεν τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξαι κελεύσας καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι. *Puer ad Presbyterum cucurrit, jam nox erat. Presbyter autem ægrotabat; sed quoniam in mandatis dederam, ut morituris, si peterent, & maxime si antea suppliciter postulassent, venia indulgeretur, quo bonæ spei pleni ex hac vita migrarent, exiguam Eucharistiæ partem* (τὴν μερίδα τῶν ἁγιασμάτων, ut S. *Basilius* in Liturgia sacram hostiam cuicunque distribuendam appellat) *puero tradidit, jubens, ut (d) in aqua intinctam seni in os instillaret:* apud *Eusebium*, historiæ Ecclesiasticæ lib. VI. cap. XLIV. Præ ingenti erga hanc *Christi* institutionem reverentia sensisse videntur, in mortis articulo Eucharistiæ participationem omnino necessariam fore; ideo tanta cum cura & diligentia cautum est, ne ipsa destituerentur. Sane quisquis æternam salutem consecutus est, ipsum meritis mortis *Christi* consecutum firmissime credimus, nec ejusdem

(*d*) Ita nimirum interpretando addit *Valesius*, cum in textu nulla sit aquæ mentio: ἀποβρέξαι κελεύσας. Quidni ergo buccellam in vino, sacro quidem, in Sacerdotis ipsius ædibus etiam servato, tingendam dixerimus?

Symbola frequenter ſatis tractare quiſquam poteſt, modo cum debita mentis reverentia tantis Myſteriis perquam digniſſima accedat. Non tamen aſtringi debet ſalus æterna ad externam Communionem, quando illa felix opportunitas non datur. Voluntatem & deſiderium cordis pro ſacrificio accipit miſericors *Deus*, nec plus deferendum ſigno, quam gratiæ internæ, niſi perfecto Chriſti ſacrificio, quod in cruce obtulit, detrahere velimus. Sed jamdudum ceſſaſſe vetus ratio illam reſervandi mihi quidem videtur, cum in orbe Chriſtiano, & etiam apud *Græcos*, ubicunque Eccleſiarum privilegio fruuntur, cuiquam jam liceat omni fere tempore Communioni intereſſe, & Sacerdotes præſto ſint moribundis aſſiſtere. Nec opus eſt longa rerum ambage, quo id fiat, ſi quis in extremis id vehementer cupiat, præcipue ſi hoc animadverſum habeamus, Euchariſtiam, modo ipſius eſſentialia ſpectemus, citius peragi, quam panem conſecratum ex ciborio tolli poſſe.

Poſtquam Sacerdos ad Protheſin ſtans ceremoniis benedicendi panis, (cujus σφραγίδα ſive ſupremam partem ſignaculo impreſſam in patina collocat, poſtea in corpus Chriſti conſecrandam) defunctus fuerit, eodem, quo ſupra oſtenſum erat, modo ad benedicendum particulis (μερίσι) vel ex eodem pane vel ex aliis, (quos ideo προσφορὰς dictos, Miſſarum celebrandarum tempore offerre ſolet populus) deſumptis ſeſe proxime accingit, ille ſecundam Oblatam manu accipiens dicit, εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ὑπερευλογημένης ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἧς ταῖς πρεσβείαις πρόσδεξαι Κύριε τὴν θυσίαν ταύτην, εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον. *In honorem & memoriam ſuper omnes benedictæ, glorioſæ Dominæ noſtræ*

stræ Deiparæ & semper Virginis Mariæ, *cujus intercessionibus suscipe, Domine, sacrificium hoc in supercæleste tuum Altare.* Hæc ad dextrum prioris latus apponitur. Novem vero alias in honorem & memoriam S. *Joannis Baptistæ*, SS. Apostolorum, quorundam Orientalium celeberrimorum Antistitum, S. *Stephani* primi Martyris, aliorumque, quos expressim nominat διάταξις, & præsertim *Sancti* illius, cujus memoriæ dies iste festus consecratur, & denique pro universo ordine Hierarchico, pro benefactoribus & amicis, omnibusque viventibus, & in omnium defunctorum, qui in *Christo* sub spe vitæ æternæ obdormierunt, memoriam, & peccatorum remissionem. Omnes has particulas ad Altare majus, in quo solo fit Eucharistiæ consecratio, deferendas curat Sacerdos una cum pane consecrando, quem circumstant ac pene attingunt. *Symeon Thessalonicensis*, ἡ μερὶς ἡ ὑπέρ τινος ἐγγὺς τοῦ θείου ἄρτου κειμένη, ἐν τῷ ἐκεῖνον ἱερουργηθῆναι καὶ σῶμα γενέσθαι Χριστοῦ, εὐθὺς ἁγιασμοῦ αὐτὴ μετέχει, εἰσκομισθεῖσα δὲ καὶ τῷ ποτηρίῳ, ἑνοῦται τῷ αἵματι· *Particula, quæ pro aliquo vivente offertur*, (quod de reliquis dicendum est) *juxta sanctum panem apposita, quando ille panis consecratur & corpus Christi fit, illico & ipsa sanctificationis fit particeps, in calicem vero missa sanguini unitur.* Hinc cuivis eruditæ Antiquitatis studioso apparebit manifestum, hodiernam hac in re *Græcorum* praxin ab antiquissimo Christianorum secundæ centuriæ ritu (quem imitari videbuntur, licet quam plurimis præ ingenio innovandi cupidissimo ceremoniis auctum) non parum dissidere. Cum enim apud eosdem invaluerit opinio superstitionis admodum ferax, defunctorum animas, abditissimis quibúsdam receptaculis subtus terram prope ipsius centrum, divinæ præ-

ſentiæ adhuc exſortes nondumque compotes reponi, *diem judicii* (ut elegantiſſime loquitur *Tertullianus*) *expectantes in candida*, ex amicis & propinquis ſuperſtites, quos hæc ſolicitudo tetigit, primo non niſi annua die oblationes attulere, laborantibus animabus refrigerium quoddam adpoſtulantes, nec diſtinctas quidem, in horum vel harum memoriam & honorem, nec tanquam ἱλαςικὰς ſive expiatorias: utpote quo charitas & honos, quibus erga ſanctiſſimæ recordationis Apoſtolos ac Martyres vita functos ferebantur, ſolenniori pompa elucefcerent, illorum meminiſſe *Deum*, dum ſacrum fecerint, ſolummodo precati ſunt.

Oblatæ hæ, ut loquitur (*e*) D. *Gabriel*, μεθεκτικῶς τοῦ ἁγιασμοῦ μεταλαμβάνουσιν *participative ſanctitatem accipiunt*, quatenus nempe benedicuntur eodem modo, quo panis in corpus Domini in offertorio majori conſecrandus; & quam maxime cavendum eſt Sacerdoti, ut idem monet, ἵνα μὴ ἀντὶ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου τὴν μερίδα κοινωνήσωσι μεταδῶσιν, *ne pro corpore Chriſti*, h. e. pro particula conſecrata, *unam ex his oblatis communicaturis exhibeat*. Fruſtra ergo ſunt, (*f*) qui pro *Oblatarum* numero totidem Hoſtias ſingulis Miſſis offerri opinantur; licet enim in patina reponantur, ἑνώμεναι τῷ σώματι τοῦ Κυρίου καὶ αἵματι *corpori & ſanguini Domini unitæ*, nullam aliam habentes conſecrationem, ejuſdem prorſum cenſus cum reliquo pane benedicto ſunt.

Finitis Miſſis ſolennioribus, quas diebus feſtis celebrant, incipit (*g*) κολύβων προσφορὰ ſive *Colyborum* *obla-*

(*e*) *In tractatulo* περὶ μερίδων.

(*f*) *Inter quos Arcudius* lib. 3. cap. 10. *&c.* C. *Bona de rebus Liturg.* l. 2. c. 1. *pag.* 311.

(*g*) Hujus ritus originem a temporibus Juliani Παραβάτου deductam, ejuſque inſtituendi rationem vide apud Nicephorum Calliſt. Eccleſ. hiſt. lib. 10. cap. 12.

oblatio. *Colyba* autem ſunt leguminum & potiſſimum tritici grana decocta, quibus in ſatura immiſcentur uvæ paſſæ, nuces, amygdalæ, aliaque καρυκέυματα ſive condimenta. Lance accepta templum luſtrat Sacerdos, unicuique, tam pueris ac mulieribus quam viris, hujus miſcellæ portiunculam diſtributurus, quam omnes ab ipſo, oſculata vel manu vel veſte in reverentiæ ſignum, gratanter & avide quidem accipiunt. Quo ritu ſe communem generalemque mortuorum Reſurrectionem, cujus hoc Symbolum eſt, credere teſtantur, occaſione, ut peculiari opuſculo περὶ τῶν κολύβων oſtendit D. *Gabriel*, ſumpta e verbis Chriſti, S. *Joannis* c. XII. v. 24. *Amen, amen, dico vobis, niſi granum frumenti ceciderit in terram & mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi vero mortuum fuerit, multum fructum adfert:* & S. *Pauli*, 1 Epiſtola ad *Corinth.* cap. XV. v. 36, 37, 38. *Deſipiens, quod tu ſeris, non viviſcit niſi mortuum fuerit: & quod ſeris, non corpus oriturum ſeris, ſed nudum granum, ſi caſus tulerit, tritici, aut alicujus ex reliquis ſeminibus. Sed Deus ei dat corpus ut voluit, & ſingulis ſeminibus ſuum corpus.*

Nullibi autem aut ad oculum clarius aut ad fidem veriſimilius repræſentari videtur futuræ Reſurrectionis myſterium, quam per ſtupendam illam granorum frumenti, quæ quaſi evaneſcentia in terræ ſulcis ſepeliuntur, in ſpicas reſuſcitationem. Τὰ καρυκεύματα colybis commixta, cum D. *Gabriel*, ineptulus myſteriorum in quovis ritu indagator, varias tum animæ tum corporis virtutum, quibus ſancti & probi homines in terris ſeſe ornarunt, iiſdem quoque in cœlis ornandi, ſpecies denotare fingat, more ſuo, hoc eſt, nugaciter & imperitiſſime facit, qui levem & nullius

prorſus judicii, ubi cujuſpiam momenti res argumentorum pondere, vel ſi modo incertæ ac dubiæ fidei aut originis, conjecturis tractanda eſt, fere ubique ſeſe prodit. Quanto melius dixiſſet fructus iſtos ſive ornatus cauſa, ſive potius condimentorum vice τοῦ σίτῳ ἑψητοῦ (uti *κόλυβα* præciſe, nulla alia re addita, interpretatur *Suidas*) ſuperaddi, ut palato hoc edulium gratius acceptiuſque fiat. Conſtat vero ſequioribus ſeculis plurimum ſuperſtitionis his ritibus admixtum fuiſſe, colybaque feſtis diebus Sanctorum & in fide obdormientium in aliorumque pie eorundem honorem & memoriam offerri, & interdum ſuper ſepulchra in cœmeteriis abſumi ſolere.

Toto tempore Quadrageſimali, quod pœnitentiæ ſolennius agendæ dicavit Eccleſia Catholica, præterquam Sabbato, Dominica, & feſto *ἁγίου Εὐαγγελισμοῦ* ſive ſacræ *Annunciationis* B. *Mariæ* virginis, ſacrum facere neque per canonas neque per conſuetudines ullatenus licet. Qua de cauſa iſti dies profeſti quadrageſimæ dicuntur Ἀλειτούργητοι. At ne ſolenne & maxime verendum *Chriſti* inſtitutum, quod Eccleſiæ Chriſtianæ ad exorandum hujus incruenti ſacrificii oblatione & merito Deum quotidie celebrari intererit, hac intermiſſione negligi videatur, tum jejuniorum Quadrageſimalium ſeveritati, tum Euchariſtiæ celebrationi frequentandæ providendum hoc modo antiquitus videbatur, ut intermedio illo tempore fieret τῶν προηγιασμένων λειτουργία, hoc eſt, *Præſanctificatorum* Miſſa. Ita hodie pro veteri inſtituto tertia poſt meridiem hora, qua jejunium ſolvitur, veſpertinarum precum tempore, licet quandoque quaſi relaxata ſeveriori diſciplina illud tempus citra nefas cenſeant antevertendum, Elementa ante conſecrata exhibent ſumuntque

Sa-

Sacerdotes, ita ut ſola conſecratione excepta ritibuſque præviis, prioris ſit quaſi imago & repetita celebratio. Quali autem precum laudumque forma hic ipſis utendum ſit, ne vani novarum rerum affectatores quippiam ſibi arrogent, præſcribit ἡ Ἀκολουθία ſive Officium huic miſſæ deputatum, in libris Euchologicis reperiendum. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

Sub τῆς Ἱερωσύνης ſive *Ordinis ſacri & Eccleſiaſtici* titulo, licet grandius quippiam ſonare videtur, comprehenduntur inferiora miniſteria, διακονίαι, ἢ ὑπηρεσίαι, quæ quoquo modo ad Eccleſiam reſque ſacras ſpectant. Hujus ſeptem ſunt τάξεις ſive ordines.

Θυρωρὸς *Æditnus*, ſive λαμπαδάριος, ad quem accenſarum lampadum, dum peragitur Miſſa, aut alíorſum, ac portas aperiendi & claudendi cura ſpectat; ſed hujus vix aliqua ratio habetur.

Ἀναγνώστης, *Lector*, qui Evangeliorum aliorumque ſacrorum librorum periochas populo legit, licet hoc quicquid eſt officii interdum ex Ambone peragat Diaconus. *Balſamon* in quartum canonem Synodi *Trullanæ*, τὸ τάγμα τῶν Ἀναγνωστῶν, οὐ διὰ τὸ ψάλλειν αὐτοὺς ἐτυπώθη, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀναγινώσκειν ἐπ' ἄμβωνος τὰς θείας γραφὰς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου· ἐξ οὗ καὶ Ἀναγνῶσται καλοῦνται. *Lectorum ordo inſtitutus eſt, non ut ipſi cantarent, ſed ut divinas Scripturas in Ambone legerent poſt abſolutum officium matutinum: unde etiam Lectores appellantur.*

Ψάλτης, *Cantor*, Ὑμνωδὸς ſive Μελωδὸς, cujus eſt προπάρεια & κανόνας ſive hymnos canere, inde illi κανονικοὶ audiunt, & eorundem præcentor κανονάρχης *Canonarcha*; horum ſingulos verſus dum ille aut quiſpiam alius, interdum puer, ad alterutram Chori partem hac illac ſeſe conferens, alta voce recitat, hi pro

ingenio ſuo modulantur. Exulantibus autem cæteris humanioribus artibus, quas pax & molle otium alunt, quibuſque maxime delectari ſolet ingenua libertas, in iſta miſerrima ac dura, quam ſerviunt, ſervitute non eſt quod expectes, ſolam muſicam ſupereſſe, quæ hic plane inſuavis eſt, & abſque omni arte.

Ὑποδιάκονος, *Subdiaconus*, qui ſacrorum vaſorum veſtimentorumque cuſtos eſt, & in Bemate Altaribus miniſtrans, quicquid facto opus ſit in ſacri faciendi apparatu pro ratione officii peragit. Tantis enim ceremoniis agitur, ne dicam oneratur, res illa maxime ſacra, ut horum opera vix commode deſiderari queat.

De tribus reliquis ſuperioribus ordinibus dicere omnino ſupervacaneum eſt. Tantum hoc de officio Sacerdotali monendum duco, illud, juxta ipſos, *tribus conſtare partibus*, (*h*) ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει τοῦ λύειν τὰς ἀνθρώπων ἁμαρτίας *in facultate ſolvendi hominum peccata*, τοῦ διδάσκειν *docendi & inſtruendi populum*, καὶ τοῦ λειτουργεῖν καὶ προσφέρειν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν πρὸς τὸν θεὸν, & *ſacrum faciendi & offerendi incruentum ſacrificium ad Deum.*

In

(*h*) Sacerdotium in facultate hoc ſacro ordine collata hæc tria officia exercendi conſiſtere certiſſimum eſt, juxta nimirum ipſos Græcos, & ad mentem quoque Antiſtitum, aliorumque, qui iſtam ὁμολογίαν in uſum popularium ſuorum lingua Græca vulgari compoſuerunt: licet in loco, quem in editione 1678. citare, hæc verba tantum occurrant: εἰς τὴν οἰκονομίαν τούτην δύο πράγματα περιέχονται: omiſſa nimirum neceſſaria ſacerdotalis muneris Euchariſtiam celebrandi parte: quod omnino ſupponi debet: nec id, ut adderetur, neceſſarium forte judicarunt; cum prius dixiſſent in initio explicationis hujus myſterii, pag. 123. Πρῶτον τοῦτο τὸ μυστήριον οὐδένας ἄλλος ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ εἰς ὁποίαν χρείαν καὶ ἂν τύχῃ παρὰ νὰ εἶναι Ἱερεὺς νόμιμος: *Primo, quo nemo niſi ſacerdos legitime conſtitutus & ordinatus myſterium hoc conficere poſſit.*

In his vero Ordinibus, potissimum superioribus, conferendis serio & rigide cavetur, ut quotquot ad Ecclesiasticum sive ministerium sive dignitatem promovendi sint, *(i)* ἔχωσιν ὅλα τῶν τὰ μέλη γερά, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τοῦτο, *cuncta membra illæsa habeant, ut quod sui est, præstent.*

Quod ad reliquas ordinandorum qualitates ordinationumque ritus attinet, cum ea res longiorem accuratioremque requirat dissertationem, quam quæ huic compendio impendi possit, & plane sit præter institutum, mallem Te, si id tanti esse æstimes, ad libros Euchologicos & Archieraticos cæteraque *Græcorum* Ordinalia ablegare, quam in iis exinde exscribendis tempora tua diutius morari; hoc unicum ultra dixisse contentus, omnes ordines, etiam infimos, fieri per impositionem manuum Episcopi, ut ἱερωσύνη & χειροτονία apud quosdam Scriptores idem interdum plane sint, terminis utpote conversis confusisque.

Apud *Græcos* tum necessitas tum existimatio & honos sacerdotii hinc maxime constat, quod si quis criminum admissorum conscientia gravatus, quietem medelamque animæ laborantis & sauciæ consequi velit, adeundus sit Sacerdos.

Pœnitentiam vero istam, quæ absolutionis gratiam post se trahit, necessario antecedit *(k)* ἡ διὰ στόματος ἐξομολόγησις πάντων τῶν ἁμαρτημάτων καθ' ἕκαστον, non scripto peragenda, sed *oris confessio omnium & singulorum peccatorum*, cujus instituti rigor quomodo emolliendus sit, supra ostensum erat.

Non cuivis Sacerdoti licet Πνευματικὸν sive Confessarium agere, sed discretioribus ætatis provectioris,

 qui-

(i) Ὁμολογ. pag. 130.
(k) Ὁμολ. pag. 132.

quibus illa facultas ab Episcopo, cui subjacent, demandatur: quos Spirituales Patres tantopere colunt, ut τὸ κανόναν (sic enim *Græco-barbare* dici solet, quia juxta præscriptum antiquorum canonum infligitur,) sive ἐπιτίμιον, hoc est, quicquid in pœnam inque indicium pœnitentiæ injungitur præstandum, omni cum sedulitate præstare satagant. Pœna in pecuniarias mulctas, (utinam non fraudibus & avaritia Sacerdotum) sæpe sæpius commutatur, quæ in isto rerum afflictissimo statu animum magis fortean angunt quam cilicium & rigidiora, quibus statis temporibus assuefiunt, jejunia, dum non nisi anxio labore corraduntur nummuli, quibus debito huic spirituali satisfiat: qua ἱκανοποιήσει, (quam (*l*) D. *Gabriel* per ἔμπρακτον πλήρωσιν καὶ τελείωσιν τοῦ κανόνος sive *actualem impletionem & consummationem pœnitentiæ & sententiæ ex canone præscriptæ* explicat) facta vel saltem fieri indicta, τὸν ἐξομολογούμενον sive Pœnitentem ita absolvit Sacerdos; (*m*) ἡ χάρις τοῦ παναγίου πνεύματος διὰ τῆς ἐμῆς ταπεινότητος ἔχει σε συγκεχωρημένον καὶ λελυμένον, *gratia sanctissimi Spiritus per meam humilitatem*, id est, mediante meo ministerio, *te condonatum & absolutum habet.*

Variatur autem absolutionis formula, quæ Pœnitentiarii arbitrio & discretioni relinqui videtur, cum res una eademque sit diversis loquendi modis exprimenda. Talis occurrit apud (*n*) *Christophorum Angelum*, scriptorem non omnino in explicandis *Græcæ* Ecclesiæ ritibus contemnendum, Κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Χριστὸς τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ, εἰπών, ὅσα ἂν λύσητε

(*l*) *Pag.* 42. *a.*
(*m*) *Pag.* 44. *a.*
(*n*) *Cap.* 22.

λύσετε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔςαι λελυμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκαν οἱ Ἀπόςολοι τοῖς ἐπισκόποις, καὶ καθ' ἣν ἐξουσίαν ἔλαβον ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου μου, ἔσῃ συγκεχωρημένος ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀμὴν, καὶ μετὰ τῶν δικαίων ἡ μερίς σου. *Juxta potestatem, quam Christus dedit Apostolis, dicens, quacunque solveritis in terra, erunt quoque soluta in cœlo, & juxta potestatem, quam Apostoli dederunt Episcopis; & juxta potestatem, quam ab Episcopo meo ipse accepi, eris venia donatus a Patre & Filio & Spiritu sancto, Amen: & cum justis portio tua.* In precibus condonatoriis, quas exhibet Euchologium, ἐπὶ μετανοούντων καὶ ἐξομολογουμένων *super pœnitentes & confessos* a Sacerdote recitandis, ita habetur, αὐτὸς δέσποτα ἄνες, ἄφες, συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας, *ipse Domine, relaxa, dimitte, & condona peccata:* τοὺς δούλους σου λόγῳ λυθῆναι εὐδόκησον *servos tuos verbo absolvi benevolus dignare*; item, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς συγχώρησον, *ut bonus & misericors Deus condona:* alias, αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ κύριος Ἰησοῦς Χριςὸς συγχωρήσαι σοι πάντα, ὅσα νῦν ἐνώπιον αὐτοῦ τῇ ἐμῇ ἐλαχιςότητι ὡμολογήσω καὶ ὧν ἀπελάθου, *Ipse Salvator noster & Dominus Jesus Christus condonet tibi omnia, quæ nunc coram ipso mea tenuitati confessus es, & quorum oblitus es:* alias, Αὐτὸς δέσποτα συγχώρησον καὶ τὸν δοῦλόν σου, ὃ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις οἷς ἔπραξε πλημμελήμασι δι' ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου καὶ εὐτελοῦς, καὶ διαλλάγηθι καὶ ἕνωσον αὐτὸν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ: *Ipse domine condona servo tuo propria, quæ commisit peccata, per me indignum & humilem, & ipsi reconciliatus esto, & sanctæ Ecclesiæ illum adjunge*; alias, αὐτὸς ὁ θεὸς συγχωρήσῃ σοι δι' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, *ipse Deus per me peccatorem condonet tibi.* Et quandoque brevissime lingua vernacula ἄς εἶσαι συγχωρεμένος, *sis condonatus.*

E

E quibus ut ut variantibus formulis perſpectiſſimum eſt, ſententiam abſolutionis a Sacerdote, qui hujus ſacri ritus ſolus miniſter eſt, non in ipſius propria perſona, multò minus *judicialiter*, ſed *deprecative* tantum proferri: unde formulam iſtam, ἡ ταπεινότης μου ἔχει σε συγκεχωρημένον, *humilitas mea te habet abſolutum*, hoc eſt, *ego te abſolvo*; ut & illam planius expreſſam, ἀπολύω σε ἀπὸ πασῶν ἁμαρτιῶν σου, ὅσας ἐξωμολογήσω ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ἀναξιότητος: *abſolvo te ab omnibus peccatis, quæ confeſſus es coram Deo & mea indignitate*; & illam, Ἐγὼ συγχωρῶ σοι πάσας τὰς ἁμαρτίας σου --- *Ego condono omnia tua peccata*, plane novitiam e Latinorum, quos imitari in plurimis amant, forma prorſus irrepſiſſe a vero nullatenus abludit. Non parum (ut id hic obiter addam) Chriſtianæ religioni apud illos uſque firmandæ conducit Eccleſiæ in cenſuris infligendis authoritas, quam venerandam, ſacram, & divinam habent. Harum enim metu a gravioribus peccatis, quæ Chriſtiano nomini ſcandalum pariunt, admittendis, quos virtutis & modeſtiæ amor vix alias retinuiſſet, aque Tribunalibus *Turcarum* adeundis plane arcentur. Pœnam enim graviſſimæ Excommunicationis, qua ſe ad Gehennam abſque omni remedio, ſi moriantur Ἀσυγχώρητοι, damnari credunt, ipſo facto incurrit, quiſquis ad *Turcicam*, uti loquuntur, rejecta ſententia Patriarchali, provocat *juſtitiam*, quod nemo audet, niſi qui Apoſtaſiam deſperabundus animo meditatur: quod etiam in ſuperioribus oſtendi. Tantum valet in gentem querulam & litibus deditiſſimam authoritatis Eccleſiaſticæ reverentia.

Hanc vero de excommunicatis opinationem *Græcorum* mentibus inſediſſe comperi, quod ſi quiſpiam diris hiſce devotus, ante redintegratam communionem, repen-

repentino casu, aut mente obstinata & pacis Ecclesiasticæ contemptrice, moriatur, ejusdem corpus naturali suo statu per decem aut duodecim menses illæsum in sepulchro superesse, nisi quod totum nigrescat, & obdurata cute in modum tympani, Dæmonis occupantis afflatu intumescat. Inde infelix iste ἀδιάλυτος nuncupatur Τυμπανιαῖος: simili errore abrepti, manes, (quos βουρκολάκας sive βουλκολάκκας, a fætore, qualis e limo in fossa putrescente emitti solet, appellant) noctu præsertim, tam in plateis quam in cœmeteriis subinde huc illuc cursitantes, interdum ædium januas pulsare, interdum obvios quosque propriis nominibus appellare fingunt. Ex hac vana & inani imaginatione oritur superstitiosus metus, ut cuipiam illos in tenebris, sive ad fenestras ædium, sive foris ambulantes alloquenti respondere nefas esse ducant, donec voce repetita constet, se non cum lemure, quem tantopere horrent, verba habituros. Si re inexplorata hoc fieret, quasi certissimum imminentis mortis esset indicium, emota mente contremiscunt & exanimantur, mœrore, qui ex melancholia, nulla arte, consilio nullo amolienda exsurgit, inde contracto. Frustra illis persuadebitur, phasmata hæc e puerili metu & læso cerebro figuras ejusmodi accepisse, aut corpora excommunicatorum eandem communem sortem cum cæteris, ab ista ferali sententia immunibus habere. Fabellas enim pro veris historiis statim importune obtrudunt, quasi res esset exploratissima, & effossis tumulis ita se habuisse ingenti cum confidentia asseverant. Ex iis vero neminem, diligenti examine sæpe habito, reperi, qui se ejusmodi horrendis spectaculis interfuisse dixerit. Nec de credula & imperita plebe loquor: ipsi Sacerdotes, non quasi ex vafritie hanc

opi-

opinionem in illorum mentibus alerent, ut ob reverentiam censuris Ecclesiasticis debitam, honos sacerdotii maneat integer, eadem mentis infirmitate laborantes, idem commentum prona mente amplectuntur. Terrore hoc incusso (*o*) decreta, quo firmiora magisque rata habeantur, hac sanctione munire solent Episcopi, quemlibet secus facientem, quam quod jusserint, eo ipso nomine a Deo separandum, maledictum fore, aque sacrorum communione arcendum, & denique μετὰ θάνατον ἄλυτον, h. e. *corpus ejus post mortem in cineres non solutum iri.*

Familiari quoque apud omnes sermone increbrescit, quod ad hanc fidem firmandam non parum facit, excommunicatorum cadavera, laxata, qua alligati fuerant, sententia, mox pati dissolutionem. Qua de causa, amici pro amore, quo erga defunctos, qui tristi hoc subeunt infortunium, feruntur, τὸ ἀφέσιμον sive *indulgentiam* solent impetrare, quam ad sepulchrum, (*p*) fusis ejusdem argumenti precibus, legit sacerdos, ut corpus a mali spiritus, quo intumuit, insessu liberatum, tandem subsidat, inque cineres resolvatur.

Desponsatio clandestina, ἡ κρυφία μνηστεία, *Græcis* omnino interdicitur; ideo adbibitis testibus, quo confirmatior solenniorque reddatur, fit a Sacerdote.

Ille, postquam in sacrario manens, personis matrimonialem contractum (*μνῆστρον*) inituris, capitibus prius cruce signatis, ad sacras fores extra stantibus cereos accensos in utriusque manus tradiderit, una cum ipsis

(*o*) Vide historiam Patriarcharum Constantinopolitanorum a Manuele Malaxo descriptam in Turco-Græcia. p. 133. vide etiam pag. 27. 28. 281. 314. ibidem; & Christophorum Angelum in Enchiridio.

(*p*) Vide *εὐχὰς συγχωρητικὰς* in Euchologio. p. 684. &c.

ipsis εἰς ναὸν revertitur. Illic finitis tandem precibus, duobusque annulis, quorum alter aureus, argenteus alter supra altari antea quasi dedicationis & consecrationis gratia deponebantur, jam productis, illum viro, hunc fœminæ donat, hanc verborum formulam ter repetens: Ἀῤῥαβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ τήνδε, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *Desponsat servus Dei N. servam Dei N. in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.* Quam quoque formulam mutatis mutandis ad mulierem conversus iterum ter repetit. Ἀῤῥαβωνίζεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ, ἡ δεῖνα, τῷ δούλῳ τοῦ Θεοῦ, τῷδε, &c. *Desponsat serva Dei N. servum Dei.* Dextris digitis immittuntur annuli, qui a Paranympho inde detracti vicissim commutantur, tum ne fœmina de inferiori ipsius sorte, quam vilior annuli materia subinferre videatur, nimium doleat, tum ut hoc pacto firmetur, jus possessionemque rerum, quas habent vel sunt habituri, utrisque simul in communi cedere.

Post sponsalia statim ad nuptias, modo velint sponsus & sponsa, proceditur, quos secreto fieri omnino illicitum est: μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων· ὁ γὰρ τοῦτο κατατολμήσας ἐργάζεσθαι, σωφρονιζέσθω τιμωρούμενος· δηλονότι καὶ τοῦ ἱερέως, ὡς τοῖς ἀπρεπέσιν ἑαυτὸν ἐμβάλλοντος, τὰς ἀξίας εὐθύνας εἰσπραττομένου, κατὰ τὴν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κανόνων διάταξιν. (q) *Nemo clam matrimonium contrahat, sed coram pluribus id fiat. Qui enim id agere ausus sit, pœnam subeat; etiam ipse Sacerdos, qui rebus indecoris sese ingesserit, pœnas quoque pro merito luat, secundum Ecclesia-*

(q) *Harmenopulus apud Gabrielem Philadelph. p. 55. a.*

clesiasticorum canonum ordinationem.

Coronarum in nuptiis celebrandis adhuc constantissimus est usus, quarum symbola, ne dicam complementum, habentur; unde στεφάνωμα pro nuptiis frequentissime occurrit, & στέφεσθαι & στεφανοῦσθαι idem ac γαμεῖσθαι. Coronæ autem ex oleaginis ramusculis constant, quos setæ candidæ purpureis intextæ circumdant. Altera viri caput tegens, Sacerdos pronunciat, στέφεται δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ὁ δεῖνα τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ, τήνδε, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. *Coronatur, hoc est, in uxorem ducit servus Dei N. servam Dei N. in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*; altera fœminam coronat, eadem formula, mutatis mutandis, utens, στέφεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ τοῦ δεῖνα, &c. hoc est, *serva Dei coronatur*, id est, *nubit*, &c. Dextris manibus ad invicem implexis ambos benedictione ter impertit, dicens, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξῃ καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς. *Domine Deus noster, gloria & honore corona eos.* Denique commue poculum ab utrisque delibandum, tum in lætitiæ & concordiæ signum, tum in mutui convictus earundemque rerum possessionis arrham porrigit.

Ad augendam nuptiarum solennitatem, communem, quam victuri sunt, vitam τῇ sacra communione auspicantur sponsus & sponsa: ille quatuordecim, illa tredecim annis semper major; neque enim immaturior ætas per canonas matrimonio apta est. Τῶν κρατούντων sive *quorum in potestate sunt*, sive sint Parentes, sive Domini, sive Tutores, consensum adeo necessarium hac ex parte judicant, ut citra ipsum, matrimonium illicitum & quasi πορνεία habeatur: qualem quoque censuram vibrant adversus λαθρογαμήσαντας sive *clandestinis nuptiis copulatos.*

Non

Non multum favent secundis nuptiis, primorum seculorum rigorem nimis presse & præter æquum secuti. Quod vero ad *τειγαμίαν* spectat, tanquam canonibus Ecclesiasticis omnino vetitam, ejusmodi nuptiis implicitos immodici luxus & *ἀκολασίας* accusant. Si ultra in matrimoniis contrahendis progrediantur, illos, ut detestandi sceleris reos consciosque, damnant. Contra hanc uxorum vicissitudinem, quam ad conflandum odium & invidiam perperam & injuste *(r)* *πολυγαμίαν* nuncupant, quasi Deo exosam, cujus Providentiæ, si uxorem unam & alteram morte tolli contigerit, juxta ipsos, affectibus, quibus non ultra indulgeri debet, domitis, mos gerendus est, & hominibus ratione præditis indignam; nulla interim aut ætatis aut temperamenti, aut funestorum casuum, qui crebram orbitatem subinde inducunt, ratione habita, congestis acribus convitiis declamitant.

(s) Inter alia matrimonii contrahendi *ἐμποδίσματα*, impedimenta, censetur *ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πνευματικὴ συγγένεια*, *spiritualis cognatio e baptismate oriunda*, ut exempli causa, qui quempiam e sacro lavacro suscipit, ipse & filius ipsius ab ejusdem matre & filia arceantur: *(t)* item, qui duas sorores hac spirituali cognatione conjunctas ducit, item qui eundem patrem lustricum habent, *παλικάρι* & *κορασίδα*, hoc est, *juvenis* & *puella* inde fiunt, ut loquuntur, *ἀδελ-*

(r) Photius Epist. 1. ad Michaëlem, Principem Bulgariæ, pag. 39. Πολυγαμία δὲ (quæ hic loci opponitur τῇ μονογαμίᾳ, ut illa τῇ ἀγαμίᾳ) ὑπέραισχρον καὶ μιαρὸν, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ἀκολασίας καὶ ἀκαθαρσίας.

(s) *V.* Βασιλικῶν *lib.* 28. *tit.* 5. *cap.* 17. Vide etiam *tit.* 3. *cap.* 16.

(t) *V. determinationem metropolitæ Corinthii* Joasaphi *apud Crus. in Turco Græc. lib.* 4. p. 324. 330. & 339.

φοὶ πνευματικοὶ, hoc eſt, *ſpiritualem quandam affinitatem contrahunt*, ut ab iſtiuſmodi nuptiis tanquam inceſtuoſis quammaxime abhorreant.

Cum ſtatuant (*u*) τοῦ γάμου ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτῶν εἰς κάθα κίνδυνον δὲν ἐξαφίνωνται ὁ ἕνας τὸ ἄλλον, *neminem cujuſcunque periculi prætextu per totum vitæ terminum ab alicujus matrimonio dimittendum*, idemque eſſe τὴν συγκλήρωσιν πάσης ζωῆς ἀχώριστον, *totius vitæ inſeparabile conſortium*; neſcio utrum magis mirer an doleam tot repudiis leviuſculis quidem de cauſis, ἐκτὸς τῆς πορνείας, *extra caſum adulterii*, indultum eſſe, quaſi vinculum iſtud, quod alias fatentur ἄρρηκτον, pro vaga cujuſpiam libidine & arbitrio adeo facile ſolvi potuiſſet. Huic malo reverendorum Antiſtitum pietatem tandem aliquando occurſuram ſpero, quos tantum abeſt, ut levitatis aut avaritiæ incuſem, ut genti in vindictam, ubi odium, aut in novos amores, ubi faſtidium irrepſerit, effuſiſſimæ & quam maxime effræni non aliter ſatisfieri poſſe credam, niſi hac iniqua indulgentia.

Oleum ſacrum conficere Sacerdotibus licet, a quibus cavendum eſt maxime, ut ſit καθαρὸν χωρὶς τινὸς ἀρτύματος, *purum abſque omni condimento & miſtura*. Hoc licet ægri in extremis laborantes potiſſimum unguntur, ab aliis extra periculum mortis longe poſitis, vel doloris leniendi vel ægritudinis leviuſculæ ſanandæ cauſa, vel in ſpirituale gaudium munimenve adverſus infenſiſſimum, quocum confligendum erit, animarum hoſtem, modo id expetant, (& expetunt id quidem ſæpiſſime,) ungendis non abſtinent.

Hunc ſacrum ritum ſoli adminiſtrant Sacerdotes, (*x*) πρί-

(*u*) Ὁμολογ. p. 135.

(x) *πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ γίνεται τὸ μυστήριον τοῦτο ἀπὸ ἱερεῖς μὲ τὰ ἀκόλουθα τοῦ μυστηρίου, καὶ ὄχι ἀπὸ τίνα ἄλλον, convenit, ut attendamus hoc ſacramentum, una cum iis, quæ illud conſequuntur, à Sacerdotibus fieri & non a quoquam alio:* juxta D. *Jacobi* ſententiam, cap. v. 14. *infirmatur aliquis inter vos? προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, advocet presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini.* Neſcio tamen, an, quod maxime volunt contenduntque, hinc firmiſſime concludi debeat, plures in illo perficiendo neceſſario convenire oportere. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου ſive *Officium ſancti olei* ſeptem Sacerdotes in hunc finem congregandos ſtatuit, quorum unuſquiſque partim ungendo, partim precando, munere ſuo ſeorſim defungitur. Non tamen numerus iſte ſeptenarius ita exigendus videtur, quin ſaltem, modo tres conveniant, id peragendum ſit. Ægrotantium frons, aures ac manus oleo hoc ſacro obliniuntur. Originem vero hujuſce ritus alii referunt ad ipſum Chriſtum, cujus juſſu muniti & auctorati Apoſtoli ægros oleo ungentes ſanaverint S. *Marci* cap. VI. 13. Unctionem autem ſemper comitantur preces; unde ritus iſte Εὐχελαίου, hoc eſt, *olei cum oratione* nomen habet: cujus formula exſtat in Euchologio: *Πάτερ ἅγιε, ἰατρὲ τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὁ πέμψας τὸν μονογενῆ σου υἱὸν τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πᾶσαν νόσον ἰώμενον, καὶ ἐκ θανάτου λυτρούμενον, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὸν σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀσθενείας, καὶ ζωοποίησον αὐτὸν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ σου. πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας,* &c.

Ὅτι σὺ εἶ ἡ πηγὴ τῶν ἰαμάτων Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ

(x) Ὁμολογ. p. 137.

σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *Pater sancte, animarum corporumque Medice, qui misisti unigenitum tuum filium Dominum Jesum Christum, omni morbo medentem & a morte redimentem, sana quoque servum tuum N. a corporali & spirituali, quæ illum detinet, infirmitate, illumque vivifica per Christi tui gratiam, intercessionibus sanctissimæ dominæ nostræ Deiparæ & semper virginis* Mariæ, *&c. quia tu es fons sanationum Christe Deus noster, & tibi gloriam referimus, Patri, & Filio, & Spiritui sancto, nunc & semper & in secula seculorum.*

Ædes infirmorum oleo hoc sacro tandem quoque obliniuntur, figura crucis parietibus postibusque expressa, quo tempore Sacerdotes *Psalmum* XC. *qui habitat adjutorio altissimi* cantando recitant. Sed de septem *Græcanicæ* Ecclesiæ Sacramentis hactenus.

Inter tot dirissimæ servitutis ærumnas, quæ *Græcos* pene obruunt, ac probra, quibus Christianum nomen a sordidissimæ & rerum sacrarum contemplationi prorsus ineptæ mentis homuncionibus, qui quicquid ultra sensuum sphæram attollitur, sannis & ludibrio proni excipiunt, quotidie βλασφημεῖται & laceratur, non leve tum divini favoris & misericordiæ, tum veritatis orthodoxæ contra vaferrimas quorundam in orbe Christiano (qui ejus fundamenta sub prætextu *sobriæ & magis illuminatæ rationis*, subtilis ingenii præstigiis freti, apertissime avulsum eunt) machinationes stabiliendæ argumentum petendum duco; quod integram illæsamque mysteriorum fidei professionem constantissime & inconcussa mentis firmitate adhuc retinuerint.

Nullus, quo de sanctissima ac individua Trinitate vel

vel de incarnatione æterni filii *Dei* labefactantur Ecclesiæ Catholicæ dogmata, hactenus irrepsit error. Simplicis fidei tenaces, curiosulis distinctiunculis, quibus magis obscuratur, eam non eunt explicatum. *Arii*, *Nestorii*, & *Pauli Samosateni* cæterorumque Hæresiarcharum penitus damnatur vesania. Quorum partibus si quis, Evangelicæ veritatis læsæ manifestus, favisse deprehensius fuerit, illico e communione sacra ejectus, diris devovetur, non nisi ejurata cum lacrymis & deprecationibus, quam imbiberat, hæresi, in Christianorum orthodoxorum numerum iterum recipiendus.

Περὶ τρόπου τῆς ὑπάρξεως, sive *de modo subsistendi personæ Spiritus* S. cum Ecclesiis Occidentalibus adhuc ipsis non convenit; nec, si Antistitum reluctantia (ita enim mollius loqui, quam cum quibusdam pravæ obstinationis culpam ipsis exprobrare mallem) spectetur, unquam posse convenire videtur. Criminantur *Græci*, *Latinos* hac in re mala fide egisse, qui, ipsis in consultationem non adhibitis, nulla reverentia, ratione nulla penultimi canonis Synodi *Ephesinæ*, quo id sub anathemate vetitum erat, habita, additamentum istud, καὶ ἐκ υἱοῦ symbolo *Constantinopolitano* inseruisse ausi fuerint. Provocant enim ad Patrum scripta, ad acta Synodalia, ad Ecclesiasticæ Historiæ libros, ad codicum manuscriptorum fidem, quotquot reperiri poterunt, imo *Romam* ipsam contestantur, symbolum illud duabus tabulis argenteis jussu *Leonis* tertii Pontificis *Romani* in Basilica S. *Petri* appensis *Latine* & *Græce* inscriptum, (y) utpote integrum, eademque qua-

(y) *Vide etiam Epistolam* Photii *ad Archiepiscopum* Aquileiæ, *p.* 529. *in auctario Bibliotheca* Græcorum *Patrum*: *ubi doctissimus*

Patribus *Constantinopolitanis* verborum formula compositum, hac additione prorsus caruisse. Quæ de hoc dogmate in Synodo *Florentina* alterutrinque disputata fuerint, repetere instituti ratio non finit, uti neque quid *Græci* Patres sua authoritate quam maxime venerabiles olim senserint. A majorum suorum vestigiis vel latum unguem discedere *Græcis*, qui hodie vivunt, religio est. Ita docuit reverendissimus Patriarcha *(z) Jeremias*, ita *(a) Meletius* Patriarcha, idem dedit evictum D. *Cyrillus Lucaris*, quem licet in omnibus excusandum vix habeam, tamen sopita post cineres conditos invidia, longe meliori fato, quam quod quorundam malis artibus, & nequitia subiisset, æquis rerum æstimatoribus dignissimus videbitur, in Epistola, quam ad *Joannem Uytenbogardum* scripsit e *Valachia* adhuc Patriarcha *Alexandrinus*. *Ipsa*, id est, *Ecclesia* Græca, *Spiritum sanctum a Filio essentialiter, & interne, & quoad esse procedere negat*. Idem postea ad thronum *Constantinopolitanum* pro-

mus Patriarcha Symbolum illud appellat τὸ ἄχραντον τῆς εὐσεβείας Μάθημα *&* τῆς πίστεως ἅγιον Μάθημα *p.* 536. *& in Epistola ad* Michaëlem Bulgariæ *Principem*, τῆς ἀχράντου καὶ καθαρᾶς ἡμῶν πίστεως τὸ ἱερὸν καὶ θεόσοφον Μάθημα : *&* p. 2. τὸ ἱερὸν καὶ θεόχρηστον τῆς ἱερᾶς ἡμῶν λατρείας Μάθημα. Justinianus *Imperator in* VII. *Lege* Cod. *de summa Trinitate, & fide Catholica*, Ὅρον τῆς πίστεως τοῦτό ἐστι τὸ ἅγιον Μάθημα ἤτοι σύμβολον κρατοῦμεν τε καὶ φυλάττομεν, τὸ παρὰ τῶν τιή ἁγίων πατέρων ἐκτεθὲν, *&c. Hic enim titulus* τὸ Μάθημα *Symbolo præfigebatur, ut videre est apud* Socratem *in Histor. Eccles.* 1. l. c. 8. *unde in ejusdem peculiare cognomentum transiit, vice illius promiscue usurpatum, utpote quod a singulis quoque Catechumenis ediscendum, memoriterque in vera fidei tesseram recitandum esset.*

(z) Resp. 2. p. 222.

(a) In literis ad Sigismundum tertium, Regem Poloniæ & Succiæ datis in Ægypto A. C. 1600. apud Regenvolscium pag. 469. Trajecti ad Rhenum 1652.

promotus in ὁμολογίᾳ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, qua sibi invidiam & fatale odium infelicissime conflavit, cap. I. πνεῦμα ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' υἱοῦ προερχόμενον *Spiritum sanctum a Patre per Filium procedentem.* Quasi formula juxta *Græcorum* Patrum mentem utebatur; istud enim in Concilio *Florentino* fassi sunt *Russensis* & *Nicenus* Antistites, ὅτι οἱ ἀνατολικοὶ ἅγιοι λέγουσι τὸ διὰ τοῦ υἱοῦ, οἱ δὲ δυτικοὶ λέγουσι τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ --- *quod Orientales Patres dicant Spiritum S. a Patre per Filium, Occidentales etiam a Filio procedere* & potissimum S. *Maximi* & S. *Joannis Damasceni*, quos in testes produxit *Marcus Ephesius*, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον *non ab illo, sed per illum a Patre procedentem.* Unde maxime mirari subit, in re adeo comperta rationem fugere potuisse secundæ Synodi sub *Parthenico Constantinopoli* M. DC.XLII. contra *Cyrillum* habitæ Assessores, illum hac injustissima censura στηλιτεύοντας, quod in illa, quam edidit, confessione, τὴν ἀΐδιον καὶ ὑπαρκτικὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος πρόοδον ἐκ Πατρὸς καὶ υἱοῦ ὑποτίθησι παρὰ γνώμην τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας --- *æternam & substantialem Spiritus S. processionem ex Patre & Filio constituat, præter Catholicæ Ecclesiæ sententiam.* Sed desino mirari, cum meminerim, Viri sancti famam apud *Græcam* gentem denigrandam ipsorum interesse; & hic quoque, uti in aliis, humanis affectibus, (qui judicium & veritatem aliorsum rapiunt; & bene dicta quovis prætextu in pejus interpretantur) nimium quantum indultum fuisse. Ita denique nupera confessio, (*b*) Πνεῦμα ἅγιον ἀπ' αἰῶνος ἐκπορευόμενον ἐκ πατρὸς --- *Spiritus S. ab æterno a Patre procedens*: & expressius, (*c*) τὸ

(*b*) *Pag.* 22.
(*c*) *Pag.* 90.

πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευόμενον ἐκ μόνε τοῦ Πατρὸς, ὡς πηγῆς καὶ ἀρχῆς τῆς θεότητος· διὰ τὸ ὁποῖον ὁ αὐτὸς σωτὴρ μας διδάσκει λέγων, ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται -- *Spiritum* S. *a solo Patre, utpote fonte & principio Deitatis, procedentem: juxta quod ipse Salvator noster nos docet, dicens, cum venerit Paracletus, quem ego ad vos a Patre mittam, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit.* S. *Joan.* Cap. XV. v. 26.

Ab argumentis vero recensendis, quibus processionem Spiritus S. a solo Patre esse enixissime contendunt, in præsens abstineo, ea justo operi, si Deus dederit, reservaturus; postquam unicum illud, quod doctissimus & pientissimus Martyr *Cyrillus* in prælaudata Epistola fusius explicandum suscepit, inde protulero; *Ipsa, Græca Ecclesia, Spiritum* S. *a Filio essentialiter, & interne, & quoad esse procedere negat: quia veretur, ne dicendo a Filio, ut a Patre, duo asserat in divinis principia existentiæ Spiritus* S. *quod esset impium.*

Interim, ut ab iniquis suspicionibus hanc *Græcorum* opinionem muniam, quasi in cæteris articulis heterodoxiam post se trahat, ab omni hæreseos *Macedonianæ* cæterorumque Πνευματομάχων labe puri & immunes, Spiritus S. esse ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, *ejusdem essentiæ cum Patre & Filio*, ab æterno Deum esse, (d) ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν τοῦ πατρὸς ἀνάρχως ἤγουν αἰωνίως, *procedentem ab essentia & natura Patris sine principio sive æterne*, ἰσότιμον, *æquali cultu adorandum*; deinde Spiritum Filii esse, hoc est, a Filio πέμπεσθαι, δίδοσθαι, προβάλλεσθαι, προέχεσθαι,

(d) Ὁμολογ. pag. 27.

δῆναι, προχεῖσθαι, ἐκχεῖσθαι, ἐμφυσᾶσθαι, προϊέναι, *mitti, dari, profundi, proferri, effundi, inspirari, emitti*, firmissima fide agnoscunt, hujusmodi vocabulis, quæ in Evangeliorum paginis Patrumve scriptis occurrunt, solummodo retentis. Quæ ultima ad missionem Spiritus S. a Filio in tempore factam plane referuntur: quam si quis processionem vocaverit, non repugnant, modo non intelligatur interna illa processio, secundum quam, ut loquitur D. *Cyrillus Lucaris*, *Spiritus sanctus habet esse vel suam subsistentiam.* Neque hoc modo sanctissimæ Triados personas confundunt, aut τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα sive *personales* Filii & Spiritus sancti *relationes* & proprietates auferunt, cum ὁ τρόπος γεννήσεως, quo Filius subsistit, & ὁ τρόπος ἐκπορεύσεως, quo Spiritus sanctus, maneant distincti & inconfusi. Injuste ergo vapulant *Græci* ab intemperantis zeli viris, quasi fidei Catholicæ desertores, & de Spiritu sancto tantum non hæretice sentientes; cum hinc fiat manifestum, litem hanc, quæ nimia cum animorum acritate ultra omnem Christianæ vel charitatis vel modestiæ modum alterutrinque agitata, horrendo inter Orientem & Occidentem schismati originem dederit, quod moderatiores fatentur, de phrasi & modo loquendi esse. Nec minus displicet aliorum temeritas, qui tanta cum confidentia, quasi arcanorum sanctissimi Numinis conscii essent, pronunciant, Spiritum sanctum hunc, quem de ipso errarunt, errorem ultum fuisse, & manifesta iræ in *Græcos* hac potissimum de causa indicia exhibuisse, eo quod *Constantinopolis*, Imperii & Religionis *Græcorum* urbs præcipua, in feriis Pentecostalibus, hoc est, die *Martis*, vicesimo nono die *Maii*, A. Ch. M.CCCC.LIII. a barbaris hostibus occuparetur. Hujus consequentiæ, quam ex hac cir-

cumſtantia temporis rectiſſime deductam credunt, vim exemplo non abſimili confodiam. *Rhodum* feſto beatiſſimorum natalium Chriſti, A. Ch. M. D. XXII. occuparunt quoque *Turcæ*; at quam iniquiſſimum foret, *Rhodienſes*, aut milites *Hieroſolymitanos* læſæ adverſus *Chriſtum* fidei reos hinc vel leviuſcule ſuſpicari, judicent æquiores.

Cum de ſtatu functorum vita e Scripturis ſacris, (quæ fundamentale iſtud principium, cui innititur omnis religio, diverſas nimirum ſortes ab animabus poſt emigrationem e corpore pro diverſa vitæ in ſeculo anteactæ ratione ſubeundas eſſe, cuivis vel mentis ſobriæ & non penitus obbruteſcenti dedere evictiſſimum) humano ingenio ſeſe in res creditu propoſitas curioſe nimium & audacter ingerenti non omni ex parte ſatisfiat, non mirandum videbitur, ſi in ſententiis de earundem modis, quos præ revelationum defectu capere nequimus, vel re nondum in preſſius examen revocata male capimus, colligendis amplexandiſque adeo facile ſit erratum, quod in *Græcorum* excuſationem hic monendum duxi, quos præceps κακοζηλία ſive mala antiquorum imitatio traxerit in errorem.

Cum piorum animas cœlos non recta petere, jam uti & olim in ſeculis antiquioribus, creditum ſit, ubinam collocari debeant, ſuis, quas ſibi nectunt, difficultatibus involuti, plane hærent; locum iſtum, ubi ubi ſit, quem τὰς χεῖρας τῦ Θεῦ, *manus Dei*, quia legitur in Eccleſiaſtici cap. III. v. I. δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεῦ, vel *Paradiſum*, ob *Chriſti* ad latronem de cruce ſimul pendentem verba, S. *Lucæ* c. XXIII. 44. vel *ſinum Abrahæ* ex S. *Matthæi* c. X. v. II. ſubinde nuncupant, omnino a cœlo diſtinguendum docet oratio illa, qua in Miſſis celebrandis utuntur: μνήσθητι

τι κύϱιε πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίε καὶ ἀνάπαυσιν αὐτὲς, ὅπε ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τε προσώπε σε. *Memento Domine omnium, qui in spe resurrectionis & vitæ æternæ obdormiunt, & fac eos quiescere, ubi lumen vultus tui respicit.* Quorsum enim hæc oratio, nisi illos futuræ gloriæ in divina præsentia postea complendæ nondum compotes supposuerit? Hac tamen sententia quasi retracta & damnata, vi veritatis adacti, illas in cœlo collocare videntur: *(e)* ὁποῖος ὀνομάσει τὸν τόπον τῦτον ἕνα ὄνομα ἀπὸ ὅσα εἴπαμεν, δὲν σφάλει: μόνον νὰ γροικᾷ πῶς εἶναι αἱ ψυχαὶ εἰς τὴν χάϱιν τε Θεε, καὶ εἰς τὴν ἐράνιον βασιλείαν, καὶ (καθὼς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ψάλλεσιν) εἰς τὸν ἐρανὸν. *Quocunque ex his nominibus locum istum quispiam appellaverit, non errabit; modo intelligat, animas divina gratia frui, & esse in cœlesti regno, & (ut hymni Ecclesiastici canunt) in cœlo.* Quod de impiorum animabus, illas nimirum in locum ipsarum, hoc est, Ἅδην & πῦρ αἰώνιον, *Hadem & ignem æternum* descendere, quasi melius edocti, jam statuunt; quibus, uti in reliquis nominibus, hoc volunt significandum, *(f)* πῶς εἶναι τόπος τῆς καταϰϱίσεως, καὶ τῆς θείας ὀργῆς, εἰς τὸν ὁποῖον καταβαίνεσιν αἱ ψυχαὶ ἐκείνων, ὅπε μισεύεσιν ἀπ' ἐδῶ ὠργισμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπεγνωσμένοι, *locum esse condemnationis & divinæ iræ, in quem descendunt animæ abeuntium, quibus Deus irascitur & quos rejicit.*

Romanensium dogma de *Purgatorio*; quod τὸ πῦρ τὸ καθαρτήϱιον frequentius appellitant, maxima cum animorum contentione, verbis saltem rejicere videntur *Græci*, utpote nullo Scripturarum testimonio, authoritate nulla muniendum; qua fide populum curant in-

(e Ὁμολογ. pag. 87.
(f) Pag. 87.

institituendum in confessione cathechetica, *(g)* οὐδεμία γραφὴ διαλαμβάνει περὶ αὐτοῦ, νὰ εὑρίσκεται δηλαδὴ κἂν μία πρόσκαιρος κόλασις, καθαρτικὴ τῶν ψυχῶν ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατον. *Nulla Scriptura de hoc tradit, quod reperiatur quæpiam pœna temporaria, animarum purgativa post mortem*, quod altero absurdo, uti ipsis videtur, premunt; *si anima*, inquiunt, *pro peccatis illic satisfaciat*, ἤθελεν ἐμπορεῖ νὰ δεχθῇ καὶ μέρος ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας, *tum pari ratione Sacramenti pœnitentiæ pars illic quoque peragi possit*; quod est, uti censent, ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν *ab orthodoxa doctrina alienum.* Veruntamen cum a flammis ustulatoriis licet quam maxime abhorreant, animas in abditissimis recessibus conditas detentasque, tum (*ἀνιαρῶς*) ærumnas subire ac perpeti, tum viventium suffragiis, oblationibus, & sacrificiis, si non penitus liberari, saltem adjutas quoddam refrigerium percipere habeant persuasum, ab his difficultatibus quomodo se bene expediverint, (neque enim κρυψιφύγετα moror) non mihi videtur adeo facile aut conceptu aut explicatu. Ita enim Sacerdos orat pro anima defuncti: μετὰ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου, σῶτερ, ἀνάπαυσον, φύλαξον αὐτὴν εἰς τὴν μακαρίαν ζωὴν τὴν παρὰ σοῦ, φιλάνθρωπε. *Cum spiritibus justis consummatis servi tui animam, Salvator, fac quiescere, illamque in beatam vitam, quæ apud te est, benigne, custodi:* & postea, Ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων, καὶ πάσης σαρκὸς, ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας, τὸν δὲ διάβολον καταργήσας καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ σου δωρησάμενος, αὐτὸς κύριε ἀνάπαυσον τὴν ψυχὴν τοῦ κεκοιμημένου δούλου σου, τοῦδε, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη, καὶ στεναγμὸς, πᾶν ἁμάρτημα

τὸ

(g) *Pag.* 86.

τὸ παρ' αὐτοῦ πραχθὲν ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ διανοίᾳ ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος θεὸς συγχώρησον, *Deus spirituum omnisque carnis, qui morte conculcata & Diabolo expugnato vitam mundo largitus es, ipse Domine, fac quiescere animam servi tui defuncti N. in loco lucido, in loco amœno, in loco refrigerii, ubi dolor, ærumna, & suspirium aufugit. Omne peccatum sive verbo, sive opere, sive cogitatione ab ipso admissum, tu benignus ac clemens Deus, remitte* --- ut plurima hujusmodi, quæ in τῇ Ἀκολουθίᾳ τῆς ἐξοδιαστικῆς seu *officio exequiarum* ubivis occurrunt, jam prætermittam. Qua de causa *μερίδας* seu particulas supra memoratas in antecessum offerre solent, ut docet D. *Gabriel* in tractatulo περὶ τῶν μερίδων: Ἔτι προσφέρομεν αὐτὰς ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων πατέρων, καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ φίλων καὶ συγγενῶν. τὸ δὲ τέλος, ἵνα τάξῃ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὁ κύριος ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμός· καὶ ἵνα καταπέμψῃ ἄνεσιν καὶ παραψυχὴν τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀνιαρῶν, καὶ δώσῃ αὐτοῖς ἐλευθερίαν καὶ λύτρωσιν τῶν ἐν τῷ ᾅδῃ στεναγμῶν καὶ δακρύων, καθάπερ ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία διδάσκει κηρύττουσα --- *Etiam illas offerimus pro iis, qui in Christo obdormierunt, patribus & fratribus nostris, & amicis & cognatis: finis autem est, ut Dominus illorum animas collocet in loco lucido, in loco amœno, in loco refrigerii, ex quo dolor & gemitus exulat, & ut iis impertiatur remissionem & relaxationem ab ærumnis, quæ illos detinet, detque iis libertatem & redemptionem ab inferni gemitibus & lacrymis; sicut sancta Dei Ecclesia docet prædicatque.* Ita in Missa *Chrysostomiana* prout hodie mirum in modum interpolata habetur, ὑπὲρ τεθνεώτων sive *pro defunctis* sacrificium incruentum peracturus Sacerdos dicit, ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου, δεῖνος,

δεῖνος, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἔνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμὸς, ἀνάπαυσον αὐτὴν, ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. *pro requie & remissione animæ servi tui N. in loco lucido, a quo aufugit dolor & gemitus, fac eam quiescere, ubi respicit lux vultus tui.* Hanc particularum offerendarum rationem suppuduit, ut videtur, *Cyrillum Lucarim* admisisse, qui aliam excogitavit; cujus verba hac de re ex epistola ante memorata exscribere non gravabor --- *Esset hic inserendum* περὶ μερίδων τῶν ἁγίων, *quæ* μερίδες *novem minimæ particulæ sunt panis, & decima* S. Mariæ *Matris Domini, quas post aquæ & vini in calice infusionem ab uno pane oblato sumptas penes Eucharistiæ panem ponimus, ad significandum jam beatam esse sortem Sanctorum, qui, ut membra capiti Christo conjuncta, una in cœlesti gloria triumphant.* Missam hanc pro mortuis celebrare pro solenni instituto sui officii esse ducunt; neque enim alia est a *Chrysostomiana*, nisi quod illo tempore Epistolam & Evangelium pro mortuis legat Sacerdos, & in gratiam defunctorum, quos nominat, tot μερίδας apponat. (*h*) Ita praxin hodiernam adstruunt nuperæ Confessionis authores: ἡ ἐκκλησία μὲ δικαιοσύνην προσφέρει δι' αὐτὰς τὴν ἀναίμακτον θυσίαν καὶ προσευχὰς πρὸς θεὸν πέμπει ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν: μὰ ὄχι ἐκεῖνοι νὰ πάσχουσι κἂν μίαν κόλασιν καὶ μετ' αὐτὴν νὰ καθαρίζωνται. *Ecclesia juste quidem ob animas defunctorum incruentum Sacrificium Deo offert, precesque fundit pro remissione peccatorum; non quod, cum vel aliqualem pœnam subierint, postea purgentur*; quod adjiciendum censuere, ne *Purgatorii* dogma, quod a se tantopere amoliuntur, & ad cujus nomen quasi attoniti resiliunt, iisdem tamen, quæ defunctis impenduntur, officiis peractis, amplecti videantur. At

(*h*) Pag. 86.

At dum ab errore *Purgatorii* anxie nimis, ne dicam inepte, sibi caveant, in errorem *Origenicum* de animabus impiorum ex inferno tandem liberandis videntur prolapsi: ita enim dogmatice statuunt, *(i)* βέβαια πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλευθερώνονται ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ᾅδου, ὄχι μὲ μετάνοιαν ἢ ἐξομολόγησιν ἐδικήν τους, ἀλλὰ μὲ τὰς εὐποιΐας τῶν ζώντων καὶ προσευχὰς ὑπὲρ αὐτῶν τῆς ἐκκλησίας, καὶ μὲ τὴν ἀναίμακτον μάλιστα θυσίαν ὅπου καθ' ἡμέραν προσφέρει ἡ ἐκκλησία διὰ τοὺς ζῶντας καὶ τεθνηκότας κοινῶς ὅλως: *certo multi peccatores a vinculis Inferni liberantur, non ob ipsorum pœnitentiam aut confessionem in illis infernalibus claustris, sed ob viventium pia opera & eleemosynas, propter Ecclesiæ pro iis fusas orationes, & potissimum propter incruentum sacrificium, quod quotidie offert Ecclesia pro omnibus viventibus simul & mortuis:* item *(k)* μόνον αἱ θεῖαι λειτουργίαι, αἱ προσευχαὶ καὶ ἐλεημοσύναι, ὅπου γίνονται δι' αὐτὴν ἀπὸ τοὺς ζῶντας, ἐκεῖνα τὴν ὠφελοῦσι πολλότατα, καὶ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ᾅδου τὴν ἐλευθερώνουσιν, *solum divinæ Missæ, preces, & eleemosynæ, quæ a viventibus pro ipsa anima fiunt, illam maxime adjuvant, illamque a vinculis inferni liberant.* Veruntamen sive ad averruncandam sive ad molliendam hujus parum sani dogmatis infamiam & invidiam illud de ejusmodi solis *(l)* intelligi volunt, qui animis ad resipiscendum gratia Dei dispositis subita morte oppressi ex hac vita excesserunt, antequam debitis, ac salutari pœnitentia dignis, pietatis officiis belle functi fuerint. Generalis autem Missa pro mortuis peculiari solennitate celebratur feria sexta ante Pentecosten, omnium animarum memoriæ sacra.

Statis

(i) Pag. 83.
(k) Pag. 84.
(l) V. Patriarchæ Jeremiæ 2. Respons. p. 247. 248.

Statis diebus anniverſariis defunctorum parentum, cognatorum, amicorumve ſepulchra inviſere pietati ducunt, exequias ſolennes hoc ritu repetituri; poſtquam vero Sacerdos, quod ſui officii eſt, peregerit, explicatis ſuper ſepulchra ſtrophiolis, productiſque cibis ac colybis ſive *(m)* καινισκίοις denuo apparant convivium non ſine hilaritate, utpote quibus ex longa conſuetudine menti infixum eſt, ſe his ritibus funebribus functos de mortuis optime mereri.

Imagines ſculptas, præcipue vero prominentiores, tanto animi faſtidio ac indignatione rejiciunt *Græci*, ut in *Latinos* hac in re, quaſi iis cum *Ethnicis* plane conveniſſet, excandeant invehanturque, D. *Joan. Damaſcenum*, quem inter præcipuos Eccleſiarum Orientalium Doctores merito numerandum arbitrantur, ſecuti. At picturarum, quas εἰκόνας γραπτὰς ſive *imagines pictas* nuncupant, ſive *Chriſti* ſive Sanctorum, longe diverſa eſt ratio, quæ ἅγιαι καὶ σεπταὶ, *ſacræ & venerandæ* habentur. Has δοξάζειν, τιμᾶν, καὶ προσκυνεῖν (ſingulis enim hiſce vocabulis promiſcue utuntur) honore & cultu proſequi & adorare ipſis ſolenne eſt. In celebrium Veſperarum miniſterio, ex ordinatione *Philothei*, Patriarchæ *Conſtantinopolitani*, Sacerdos non niſi poſt tres reverentias (μετανοίας) coram imagine *Chriſti*, totidemque coram imagine virginis *Deiparæ* factas, ſacrarium ingreditur; & ita in tempore celebrandæ Miſſæ fiunt τρία προσκυνήματα ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, *tres adorationes coram iiſdem imaginibus*: *(n)* quas etiam pro diverſa officii in ſacris faciendis ratione ſubinde pariter ille colit & thymiamate ſuffumigat; cujuſmodi imagi-

(m) V. Balſamonem in 4. Canonem Apoſtolorum.
(n) V. *ſancti Chryſoſt. liturg.*

imaginibus ornatur Tabulatum iſtud, quo Bema a reliqua Eccleſiæ parte disjungitur, ut populo introeunti magis obviæ & conſpicuæ ſint. At in celebrioribus Sanctorum feſtis, quo populi reverentia adverſus illorum memorias magis accendatur, eorundem picturas in chartis graphice e prelo elaboratas in ſuggeſto prope mediam chori partem poſitas (ideo εἰκόνας τοῦ προσκυνήματος dictas) producunt, quas inclinato corpore & genibus honoris cauſa unuſquiſque fere oſculari geſtit. Cultum hunc tum ſeptimæ Synodi, quæ ipſum ſtabilivit inque uſum revocavit, auctoramento, tum hoc prætextu, ut ut levi, adverſus ingentem iſtam argumentorum, quibus obruitur, copiam ſatis munitum opinantur. (o) Ἡμεῖς ὅταν τιμῶμεν τὰς εἰκόνας καὶ τὰς προσκυνοῦμεν, δὲν προσκυνοῦμεν τὰ χρώματα, ἢ τὰ ξύλα, μὰ τοὺς ἁγίους ἐκείνους, τῶν ὁποίων εἶναι αἱ εἰκόνες, δοξάζομεν μὲ προσκύνησιν δουλείας, βάλλοντας μὲ τὸν νοῦν μας τὴν ἐκείνων παρουσίαν εἰς τὰ ὀμμάτιά μας. *Nos cum honoramus imagines; eaſque colimus, neutiquam colores aut lignum colimus, ſed ipſos ſanctos, quorum ſunt imagines, cultu duliæ: mente noſtra illos noſtris oculis adeſſe concipientes:* item (p) οὔτε δίδεται ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους εἰς τὴν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς, ἀλλὰ εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων ἐκείνων, ὅπου αἱ εἰκόνες παρασταίνουσι. *Cultus iſte ab orthodoxis non exhibetur erga artificium picturæ, ſed ſanctorum perſonas, quos imagines iſtæ repræſentant.* Ita nimirum, dum Sanctos in & ſub imaginibus, quaſi cultus iſte inferior, religioſus tamen, verſus has tantum σχετικῶς adhibitus, in honorem ſanctorum redundaret, quod vani ingenii & ἐθελοθρησκείας inventum eſt, ſe colere cauſſantur, *Chriſtiana* religio-

L nis

(o) Pag. 237.
(p) Pag. 238.

nis majestatem & decus sannis *Turcarum* misere exponunt, qui harum futilium otiosarumque distinctiuncularum, parum gnari, in illam tanquam *Gentilium* *δεισιδαιμονίας* sacro cultu indignissimo fautricem debacchantur. Hoc enim apud me certissime constat, illos præjudiciis e doctrina *transsubstantiationis*, *cultus imaginum*, aliorumque dogmatum ortis, quæ innovandi pruritus, superstitio, falsusque zelus in Ecclesiam introduxerint, vix evellendis laborantes, his præcipue de causis a religione Christiana amplectenda quam maxime abhorrere. Sed de his plus satis.

Habes jam, *Vir Clarissime*, de Ecclesiæ *Græcæ*, quæ insigni divinæ bonitatis miraculo inter tot ærumnas fidei Christianæ retinentissima adhuc perseverat, regimine præcipuisque dogmatibus ac ritibus qualem qualem commentariolum, quem, cum oratione longe productiori facile deduci potuisset, summa rerum capita delibasse contentus, ultro & de industria contraxi. Cum vero de *Græcia* (eheu!) quam afflictissima alias bene mereri vix possim, ardentissimis votis, quibus *Tibi* pro vera illa pietate, quam nullis aulæ deliciis, blanditiis nullis, nullisve honoribus expugnabilem servas illibatam, & pro ingenti isto, quo erga universum populum Christianum affectu propendes, nihil gratius, optatius nihil fore dudum pro comperto habui, apud *Christum* communem nostrum Salvatorem, quoad vixero, contendam, ut ipsa e *Turcarum* tyrannide mutuis Christianorum Principum auxiliis tandem erepta, pristinæ puritati restituatur. *Christe audi nos*, Amen.

E *Collegio* B. *Mariæ Magdalenæ*, OXON. *Augusti* xx. A. Ch. M. D. C. Lxxv.

AMPLITUDINI TUÆ
deditissimus
T. S.

ADDI-

ADDITAMENTUM I.

Cclesia *Orientalis* olim ad Orientales Romani Imperii plagas, quæ diœcesim *Orientis* peculiariter constituebant, restricta, ambitu suo Syriam, Ciliciam, Palæstinam, partemque Mesopotamiæ & Arabiæ complectebatur. At postea diviso imperio, ejusque sede Roma Constantinopolim translata, Ecclesiæ promiscue omnes, quotquot sub Romanorum Imperatorum ditione Patriarchæ Constantinopolitani authoritatem in sacris agnoverunt, cum illo tanquam summo Antistite communionem ineuntes, *Orientales* nuncupatæ erant, quatenus Ecclesiæ Latinorum in *Occidente* sitæ contradistinguuntur.

Hæ Ecclesiæ quatuor Patriarcharum, scil. Constantinopolitani, Alexandrini, Antiocheni, & Hierosolymitani jurisdictionibus subsunt, quorum singuli plena in suis Patriarchatibus, ad synodos convocandi Metropolitas & Episcopos, appellationes ab eorundem tribunalibus admittendi, sacros ordines, prout expedire videbitur, conferendi, obnoxiosque spiritualibus censuris feriendi, per se, non communicatis consiliis, competit potestas, sola honoris & ordinis prærogativa Patriarchæ Constantinopolitano concessa; qui (*a*) ob dignitatem Imperialis civitatis, cui præest, illis prior superiorque & dignitate ac privilegiis veteris Romæ Episcopo proximus jure Ecclesiastico constituitur.

Harum vero Patriarchalium sedium limites Patres

L 2 Con-

(*a*) V. 3. Can. Concil. Constantinop. & 28. Can. Concil. Chalcedonensis.

Concilii Constantinopolitani assignasse vult (*b*) Socrates Scholasticus: cum antea non adeo certis terminis figerentur. At plane constat, Patriarcharum authoritatem, quæ ad summam ἀκμὴν isthoc tempore nondum pervenerat, succedentibus seculis longe in majus crevisse: neque in communi usu grande illud & magnificum *Patriarcharum* nomen, quod ad deprimendam *Exarchorum* insolentem potestatem & superbiam introductum erat, habitum fuisse, nisi circa tempora Concilii Chalcedonensis, cujus authoritate & decretis Urbs Hierosolymitana sedis Patriarchalis dignitatem adepta est, assignatis quoque Patriarchatui Constantinopolitano, Asiana, Thracica, & Pontica diœcesibus. Provinciarum vero & Episcopatuum districtus omni fere seculo variasse, si Notitiæ Ecclesiasticæ non ostendissent, ex rerum mundanarum, quæ maxima incertitudine aguntur, vicissitudinibus, cuivis facile persuaderi poterit.

Pro his, eorundem sacrorum consortibus & symmistis, tanquam fratribus, in Liturgiis orant; interim nulla Romani Pontificis mentione habita. Quod cum a malo erga illum animo profluxisse videretur, inter alios concordiæ & unionis inter Romæ veteris & novæ tunc ineundæ articulos postulavit Alexander IV. ab Imperatore Michaële Palæologo, ut in sacris officiis & hymnis una cum quatuor Patriarchis nomen quoque Papæ recitaretur. Cum vero, gliscente inter ipsos discordia, mos iste exoleverit, in id Florentiæ denuo concordatum erat; saltem Unionis instrumentum, quo quinque Patriarchæ suo ordine recensentur, illud innuisse videtur. Veruntamen unione ista, quam Politicæ artes induxerant, mox evanescente, Græci, dogma-

(*b*) Hist. Eccles. lib. 5. cap. 8.

dogmatum suorum tenacissimi, quibus coacta & tantum non simulata ista concordia tantopere displicuisset, ad pristinos mores rediere, non amplius de gratia Romani Pontificis hac vel levicula recensione retinenda soliciti.

Cæteræ Christianorum, qui in Anatolia, Syria, Perside, & Ægypto sparguntur, sectæ, puta, Armeni, Copititæ &c. suos quoque habent Patriarchos. Olim quispiam Patriarchæ Constantinopolitani titulo gavisus est, jubente Papa, qui pro arrogata œcumenica in universam Ecclesiam Christianam potestate, jus illud fictitium sibi arrogaverat, ne dicam, eo quod fere per sexaginta annos (h. e. ab anno 1203. ad annum 1260.) Latini imperii Græci sedem occupaverint, donec iis expugnatis, eam sibi & hæredibus suis felicissimo ausu asseruisset Michaël Palæologus. At cum hoc non nisi Græcis indignantibus, quasi sui juris non essent, fieri soleret, Pseudopatriarcha raro jam in scenam prodit, resque Græcorum Congregationis Cardinalium *de propaganda fide* curæ permittuntur. Quo vero facilius suorum commodo per Turcicum imperium consulatur, Episcopus quispiam plena facultate, si quicquam dubii occurrat, decidendi, in casibus requisitis dispensandi, & quavis occasione data, quod fieri oporteat, statuendi instructus, interdum Constantinopoli residet, quod munus Franciscanum quendam, Episcopum Calurminæ in India Orientali apud Choromandelios nuncupatum, illic obiisse memini.

Græca Ecclesia, si per se laxe & in genere sumatur, respectu ad ingentes istos terrarum tractus, in quibus dogmata sacrique ritus retinentur, habito, nobilem sane & magnam Ecclesiæ Catholicæ partem constituit.

Christiani enim, quaqua patet amplissimum Moscovitarum imperium, Cossaki, qui Podoliam nigramque Russiam incolunt, & qui ad ripas Tanais & Boristhenis inter Maria Euxinum & Caspium spissis multitudinibus disperguntur, Habessini in interioribus Africæ plagis longe ultra Ægyptum, ad Austrum sinus Arabici, Circassi, Georgiani, qui veterem Iberiam, & Mengrelii, qui Colchida occupant, & quotquot in insulis mediterranei maris sub mitissimo Venetorum regimine degunt, Græcæ sunt communionis. Ubivis per hasce latissimas regiones Græcorum religio, aut per publicas leges stabilita, aut saltem libere exercita, maxime floret; licet aliqui ex iis Principibus Asiaticis, quorum regiones ab Euxino mari ad montem Caucasum extenduntur, Persidis & Turciæ Imperatoribus annuum tributum solvere cogantur, utpote bello adversum hosce potentissimos ab alterutra parte vicinos sustinendo longe impares, pace incerta & infida pecuniis & muneribus redempta: nulla vero vi adhibita, quo minus sacros ritus absque omni molestia obire possint. At Ecclesiæ Græcæ, quæ limitibus Imperii Turcici circumcluditur, status longe deploratissimus est, Christianorum rebus longa & miserrima servitute ubique accisis & diminutis: qui tamen hoc ingentis beneficii loco habent, quod tantis licet miseriis obruti, sibi esse Christianis liceat. Cum Moldavis & Wallachis melius agi videtur, Turcis quasi impermixti, ac sui juris, nullisque χειρομάχων blasphemiis & obtrectationibus obnoxii, adeo ut Christum Servatorem securissime quidem juxta Ecclesiæ suæ ritus colant: interim cum illorum Principes sint Turcarum Vectigales, prout iis lubet, aut constituti aut exauctorati, quibus hoc curæ maxime incumbit, ne suis rigidissimis

mis Dominis vel leviuſcule diſpliceant, omniaque, ne ſordidis quidem exceptis, ad illorum nutum faciant, miſera plebe ſæpenumero expilata, quo fiſco Imperatorio ſatisfiat, etiam hi, quibus paulo minus acerba ſors contingat, ac cæteri Græci, mancipiorum loco ſunt recenſendi.

Patriarcha Alexandrinus in ſuæ communionis Chriſtianos per Ægyptum, Libyam, & Arabiæ partem diſperſos habet: titulus vero, quo literæ ipſius muniuntur, magnificis verbis pro more ita ſolet formari: Ἐλέῳ θεοῦ Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, καὶ κριτὴς τῆς οἰκουμένης, *Miſericordia Dei Papa & Patriarcha magnæ urbis Alexandriæ, & judex mundi*, cujus poſtrema pars ab antiquis ſeculis videtur repetenda juxta *(c)* Nicephorum, qui tantum huic ſedi honorem a tempore Cyrilli Concilio Epheſino præſidentis accreviſſe dicit: variat autem; interdum enim paulo inſolentius effertur, addito hoc elogio: - οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ac ſi Patriarchæ Conſtantinopolitano Alexandrinus dignitate par eſſet: eo quod ante ſeculum Conſtantinianum eſſet præcipua inter Orientales Chriſtianæ religionis ſedes, a S. Marco fundata: interdum generalius, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Αἰγύπτου, Πενταπόλεως, Λιβύης, καὶ Αἰθιοπίας, *Patriarcha Alexandriæ & totius Ægypti, Pentapoleos, Libyæ, & Æthiopiæ.* Habeſſini enim ſuam Eccleſiam Alexandrinæ propaginem eſſe, a qua Chriſtianæ fidei lumen acceperant, ſatis gnari, Alexandrinum, a quo illorum Archipræſul ſolet conſecrari, pro ſummo Antiſtite, cujus oraculum in rebus dubiis conſulunt omni tempore, niſi tumultuoſiſſimis iſtis temporibus, quando in Habaſſia regnabant Jeſuitæ, agnoverunt. Hic

(c) Hiſt. Eccleſ. lib. XIV. cap. 34.

vero, tum ut ipsius, tum ut Christianorum, quorum numerosi supersunt cœtus, majori commodo consulatur, Cairi residet, ut si quod periculum immineat, urbis Præfecto libellis supplicibus aut muneribus placato, aut illud præcaveri aut tolli, aut certe minui facilius possit.

Patriarcha Antiochenus Ecclesias Syriæ, Mesopotamiæ, duarumque Provinciarum viz. Isauriæ & Ciliciæ, quæ in Orientalioribus Asiæ minoris partibus jacent, Ecclesias regit, cujus titulus ita se habet: Ἐλέῳ θεῦ Πατριάρχης τῆς μεγάλης Θεουπόλεως Ἀντιοχείας, καὶ πάσης ἀνατολῆς, *Misericordia Dei Patriarcha magnæ Dei urbis Antiochiæ & totius Orientis. Oriens* vero juxta veterem & strictiorem *diœceseos Orientis* sensum heic intelligendus est. Hujus autem sedes Damascus.

Patriarcha Hierosolymitanus Ecclesiarum in Palæstina conterminisque Syriæ & Arabiæ partibus curam agit: nomen vero suum hoc auctum elogio chartis & diplomatibus solet præponere: Ἐλέῳ Θεῦ Πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης, *Misericordia Dei Patriarcha urbis sanctæ Hierosolymorum & totius Palæstinæ:* & quandoque honoris ampliandi causa: Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, τοῦ ἁγίου ὄρους Σιὼν. &c. *Patriarcha Hierosolymorum, sancti montis Sionis, Syriæ, Arabiæ, ultra Jordanem, Canæ Galileæ, & totius Palæstinæ.*

De Patriarcha vero Constantinopolitano, vide quæ in libro annotavi.

A D.

ADDITAMENTUM. II.

Aximam sacri cultus partem in crebris adorandi gestibus & versus humum repetitis inclinationibus collocare videntur Græci, quasi absque his totus illius fructus esset aliter periturus. Hæ μετάνοιαι communissime appellantur, pro varia, eaque majori aut minori corporis agitatione, μεγάλαι aut μικραὶ dictæ; major illa, qua fere ad solum corpus protenditur, pauloque a prostratione abest, inde στρωτὴ sive ἐδαφιαῖα nuncupata; minor, capite genibusque paulo flexis. Quod pro more solenni fit, nec absque piaculo videtur omittendum, quando primum Ecclesiam ingrediuntur, vel si forte itinere terrestri aut maritimo, quando cymba aut navicula vecti littus legunt, sacellum, miraculorum aut antiquitatis fama illustre, e longinquo prospiciant, ad eundem cultum, si detur opportunitas, sese putant obstrictos. Inter vero adorandum hisce aut similibus verborum formulis utuntur, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. *Tu, qui sanctus es Deus, sanctus potens, sanctus immortalis, miserere nostri:* vel, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν. *Domine Jesu Christe, fili & verbum Dei, miserere mei peccatoris:* vel ἐλέησόν με Κύριε τὸν ἁμαρτωλόν. *Domine miserere mei peccatoris.* Ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. *Deus propitius esto mihi peccatori*, vel denique usitatius hoc brevi compendio, Κύριε ἐλέησον, *Domine miserere*, quadragies, interdum centies simul absque omni intermissione & fere uno eodemque continuato spiritu re-

 petito.

petito. Nec, dum lingua suum peragit munus, manus otiosa est; omni enim hoc tempore celerrimo dextræ motu sese crucis signaculo munire solent; modo ipsis peculiari; duobus nimirum dextræ digitis & pollice compressis conjunctisque, ad denotandum, uti volunt, sanctissimæ Triadis mysterium, primo frontem, tum inferiorem pectoris partem, deinde dextrum humerum, ultimoque in loco sinistrum signant, ususque frequentissimus adeo promptos facit, ut ab hoc ordine, quem toties reciprocant, in tam celeri manus circumgyratione raro aut nunquam aberrent.

Mos iste versus Orientem precandi, a primævis Christianis per tot secula deductus, adhuc apud ipsos retinetur; utpote adeo sacer inviolabilisque habitus, ut si positura loci utrumque simul facere non permittat, Ecclesiæ potius quam Orientali cœlorum plagæ terga obvertere ducant. In Ecclesiis vero, cum Sanctuarium, in quo mensa mystica reponitur, versus Orientem situm sit, illo semper inter orandum vultus suos dirigunt.

Rarissime autem in Ecclesiis sedent, cum iste otiosorum hominum gestus habeatur, ac sacro cultui, qui mentem totam in rebus divinis contemplandis occupatam exigit, vix accommodandus, nisi quando præ æstu, lassitudine, aut molestiis ex longa eaque tædii plena erecto corpore consistendi, tempore, quo istæ crebræ inclinationes cessant, mora ortis, fatiscere incipiant. Istiusmodi sedilibus & sympodiis, quod supra observavi, in quibus longo ordine & serie, quotquot sacris adsunt, junctis lateribus alioquin collocari potuerint, carent minores Ecclesiæ: in magnis etiam non nisi pauca admodum *stalla*, ut voce infimæ ætatis utar, fere in media parte in usum Magnatum juxta ap-

apponuntur, quibus non tam insidere quam corporibus quasi suspensis, brachiisque utrobique expansis inniti videntur.

Raro etiam genibus flexis & solum tangentibus procumbentes, Christianorum Occidentalium ritu, orant, nisi *(a)* forte festo Pentecostes, aliisque recurrentis anni solennioribus feriis; hisce in rebus adiaphoris pristinos Majorum mores & Ecclesiæ suæ ritus, (cæteris nimirum inclinationibus, quibus sanctissimi Numinis in sacris obeundis reverentiam testantur, hujus gestus omissionem abunde supplentibus) accurate, ne dicam superstitiose, nimis secuti. In hoc tamen minime excusandi, quod non debito erga sacra hæc loca divino cultui destinata reverentiæ sensu affici videntur, qui tectis capitibus illic consistunt, nisi tempore τῆς περιλεύσεως, quo sacra dona ex prothesi solenni pompa per circuitum circumgestantur, aut dum prælegitur Evangelium, aut sacra post consecrationem symbola ostenduntur, aut in ipso actu ea percipiendi; tunc enim operimentum illud de capite tollunt, corpus τρόπῳ τῆς προσκυνήσεως inclinaturi. Musica, ut antea quoque dixi, est admodum insuavis, nec hymnos sacros secundum harmoniæ regulas modulari norunt, quos non canere sed vociferari quispiam Musicæ peritus dixerit.

Non memini me vidisse in Ecclesiis organum pneumaticum sive quodcunque aliud instrumentum, ad cujus modulos vox Cantorum dirigatur, aut mulceantur Audientium aures. Græci enim ab hoc Musicæ genere, quam longa desuetudine dedidicerant, si non abhorreant, saltem pro miseræ servitutis, quam subeunt, conditione abstinere coguntur, eodem modo,

(a) Vid. Gabr. Philadelph. p. 20.

do, quo apud ipsos campanarum usus tollitur, ne Turcis offensionem pariat.

Vasa aquæ sacratæ in sacrarum ædium vestibulis non prostant: parum enim sibi curæ esse ejusmodi lustricas aspersiones, nec ad criminum expiationem aut animæ purgationem quicquam facere opinantur: licet post solennem festo Theophaniorum aquæ benedictionem frigidam avidissimis labiis hauriunt, mirificam nescio quam virtutem, sive ad depellendos morbos, sive ad animam muniendam, inde percepturi, oculosque tanquam cœlesti collyrio fricant & abstergunt.

A morbo, qui mortis periculum intentaverit, liberati, donaria quædam, tanquam redditæ salutis σῶςρα, laminas nimirum argenteas, partium corporis nuper male affectarum figuras repræsentantes, parietibus Ecclesiæ curant affigendas: hac ex parte, uti aliis in rebus, ex quo Græcia Turcarum imperio cesserit, (neque enim quispiam hunc morem ab antiquis seculis repetendum esse dixerit) Romanenses imitati.

In annis computandis Epocha ἀπὸ κτίσεως sive *ab orbe condito* maxime frequenti est in usu, non neglecta tamen ἀπὸ τῆς θεογονίας sive *a partu Virginis* annorum numeratione. Licet olim lites inter veteres Græcæ Ecclesiæ Chronologos, gravissimæ quidem & vix conciliandæ de utriusque intervallo, intercesserint, jam apud hodiernos Græcos tanquam principium certissimum & canon habetur, ab origine rerum ad Christum natum annos quinquies mille quingentos & octo decucurrisse: juxta quem calculum ajunt Constantinopolim a Turcis fuisse expugnatam anno mundi *6961.* h. e. Christi incarnati 1453.

(*b*) Septem *generalia Concilia* maxima cum vene-

(*b*) V. Epist. Photii ad Michaëlem Principem

ra-
Bul-

ratione amplectuntur Græci, in normam fidei, Ecclesiasticæ disciplinæ, ac morum.

1. Nicææ in Bithynia sub Constantino magno A. C. 325. habitum adversus Hæresiarcham Arium.

2. Constantinopoli sub Theodosio magno A. C. 381. adversus Macedonium.

3. Ephesi sub Theodosio juniore & Valentiano A. C. 431. adversus Nestorium.

4. Chalcedoni sub Marciano A. C. 451. adversus Eutychetem & Dioscorum.

5. Constantinopoli sub Justiniano A. C. 553. adversus Origenistas.

6. Constantinopoli sub Constantino Pogonato A. C. 680. adversus Monothelitas.

7. Nicææ sub Constantino & Matre ejus Irene A. C. 787. adversus *εἰκονομάχους* seu *εἰκονοκλάστας*. Hujus decreta nullis Scripturarum testimoniis aut veterum Christianorum praxi fulta, sed incerta traditione futilibusque & omni solida ratione vacuis argumentis, non longe post Episcopi, auctoritate Caroli M. Francofurti in Germania coacti, demonstrationibus irrefragabilibus e Scripturis sacris, antiquorum Patrum scriptis, & sanæ Theologiæ rectæque rationis principiis affatim petitis penitus everterunt.

De octavo Concilio generali acerrimæ lites inter Græcos & Latinos olim agitabantur, dum hi illud, quod sub Basilio A. C. 869. cogebatur, in quo Photius Patriarcha a solio abdicatus & diro anathemate perculsus erat; illi vero alterum decennio post, nempe

Bulgariæ, p. 3. &c. Epist. Jeremiæ Constantinopol. ad Theologos Wirtembergenses. Epist. Meletii Patriarchæ Alexandrini ad V. Cl. Janum Dousam in itinerario *Georgii* Dousæ, Lugd. Batav. 1599. 10. 10. .

pe 879. celebratum, in quo post Photium, rescissis adversus illum actis, dignitati Patriarchali restitutum, symbolum Constantinopolitanum absque additamento *Processionis Spiritus S. a Filio* recitatum firmabatur, hoc nomine & titulo insigniverunt. Sed quia nulli canones in illo Concilio, quod restituendi Photii causa unice videbatur celebratum fuisse, stabilirentur, Græci hoc quasi omisso, neque in censum posito, septenario Conciliorum numero acquiescunt & gloriantur. Alii vero Concilium Florentiæ sub Eugenio IV. A. C. 1439. tandem celebratum, cui Imperator Joannes Palæologus, Josephus Patriarcha Constantinopolitanus, multique ex Græcia Antistites aderant, pro octavo, obnitentibus licet Græcis, haberi volunt. Quanta vero acerbitate, ne dicam furore mentis, isti simulatæ unioni, cui ille politicis rationibus, istique illius quam maxime importuno suasu inducti, subscripserint, post reditum cæteri omnes renunciarint, eamque totam tanquam τὴν διαίρεσιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας penitus rejecerint, ex sylvestro syropulo, aurito & oculato teste, aliisque clarissime constat.

Præter septem ista Concilia generalia quædam Provincialia, præsertim quæ Synodum Nicænam præcessere, puta Ancyranum, Gangrense, aliaque, quorum Canones in Codice universæ Ecclesiæ exstant, pari veneratione prosequuntur.

In Monasteriis Ecclesiasticæ disciplinæ, qua olim inclaruerunt veteres Ascetæ, pietas & rigor adhuc retinentur. Calogeri enim sacris officiis quotidie obeundis diligentissime occupatissimi sunt, quorum non minima pars in crebra Psalmorum & Hymnorum Veteris ac Novi Instrumenti recitatione collocatur. Psal-

te-

terium in viginti (c) καθίσματα five fectiones dividitur; fingulæ vero fectiones in tres partes, quas στάσεις nuncupant, ad quarum finem doxologiam parvam five *Gloria Patri*, erecto corpore ftantes, cantillando repetunt.

Pfalmodia hæc præcipuum vitæ & inftitutionis Monafticæ munus videtur, cui ex quotidiano ufu adeo affuefiunt, ut vix quifpiam e Calogeris fit, quin integrum Pfalterium memoriter recitare norit. In illo legendo hic ordo conftantiffime obfervatur. Bis in unaquaque primarum fex hebdomadum Quadragefimæ lectio abfolvitur; at femel tantum in fancta, quæ Pafcha ἀναστάσιμον præcedit. Quarta enim feria terminatur: reliquum tempus lectionibus aliis facris pro more folenni fibi vindicantibus. Poft, ad diem vicefimum Septembris bina καθίσματα matutinis officiis leguntur, unum tantum vefpere; & ab ifto die tria mane abfolvunt; cum appetente nocte cantica graduum, (quæ τὰ πρὸς κύριον, vel προσκύεια, a primis Pfalmi CXIX. juxta numeros Græcos, (quod de fequentibus intelligendum eft,) verbis, πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, appellantur) foleant recitari. At a fefto Natalium Chrifti ad XV. diem Januarii vefpere Pfalmum CXXXV. canunt, hinc πολυέλεον nuncupatum, a frequenti iftius Hemiftichii repetitione, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Hac methodo abfque aliqua variatione ad Sabbathum ufque, quod τὴν κυριακὴν τῆς ἀπόκρεω five fexagefimam antecedit, utuntur: hac enim & fequenti hebdomade, uti in reliquis anni hebdomadibus, excepto folenni tempore Quadragefimæ, quod prius obfervatur, quando lectio ifta duplicatur, feptem dierum fpatio liber ifte Pfalmorum abfolvitur.

Pfal-

(c) Hujus appellationis rationem vide apud Balfamonem & Zonaram ad XVII. Canon. Concilii Laodiceni.

Psalmus CXVIII. qui decimum septimum κάθισμα constituit, ab initialibus ipsius vocibus, μακάριοι ἄμωμοι, appellatur ἄμωμος, uti Psalmus CIII. ὁ Προοιμιακὸς, eo quod vespertinum officium ab illo incipiat. Summo etiam mane, præsertim si vigilia præcedat, sex hi Psalmi viz. III. XXXVII. (d) LXII. LXXXVII. CII. & CXLII. nomine Ἑξαψάλμου notissimi, quoque recitantur. Sed de his variationibus, aliisque sacris officiis, quibus peragendis sedulo incumbunt, libri Græcorum Ecclesiastici consulendi sunt. Inde plenior & accuratior horum, quæ tantum delibavi, notitia exhauriri potest, si quis id operæ pretium duxerit. De illo antiquissimo autem hymno, qui δοξολογία μεγάλη sive Ὑμὸς ἑωθινὸς appellatur, peculiarem contexui dissertationem, quam, si libet, in prima parte Miscellaneorum meorum videbis.

In superioribus ostendi Græcos sacro Dei cultui ritus, qui fœdam superstitionem plane redolent, jam a longo tempore immiscuisse; incertum autem est, an nova dogmata istos ritus introduxerint, an dogmatibus stabiliendis ii postea ex humani ingenii lascivia fuerint inventi; sane sibi invicem subsidio sunt, mutuasque adulterandæ veritati operas præstant. Hinc invaluit religiosus iste cultus Sanctorum, & præcipue B. Virginis Mariæ, quam Advocatam & Patronam apud Deum invocant: quasi non aliud esset efficacius argumentum, quo Deus ad misericordiam moveri potuerit, quam ipsius nomen. Hinc preces publicæ hac formu-

(d) Psalmus LXII. olim peculiariter dictus est ὀρθρινὸς ψαλμός. Constit. Apost. l. 9. c. 371. μετὰ τὸ ῥηθῆναι τὸν ὀρθρινόν. S. Athanasius Epist. ad Marcellinum ὀρθρίζων ψάλλε τὸν ἑξηκοστὸν δεύτερον, & περὶ παρθενίας. πρὸς ὄρθρον δὲ τὸν ψαλμὸν τοῦτον λέγετε, ὁ θεὸς, θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω.

formula finiuntur, πρεσβείαις τῆς παναχράντου δεσποίνης ἡμῶν, θεοτόκου, καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας. *Propter intercessiones immaculatæ Dominæ nostræ Dei genitricis, & semper Virginis Mariæ.* Diluculo e lectulis surgentes, Deum exorare hisce verbis jubentur, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ ὁ θεὸς, διὰ τῆς θεοτόκου ἐλέησον ἡμᾶς: *sanctus, sanctus, sanctus es, o Deus; propter Dei genitricem miserere nostri.* Hinc illa oratio in ore omnium est, ὑπεραγία θεοτόκε σῶσον ἡμᾶς: *sanctissima Dei genitrix salva nos.* Omnem vero pietatem, modestiam, sanamque Theologiam longe supergrediuntur plures aliæ preces ad illam directæ, quibus cultus ille soli Deo debitus ad illam stupide & blaspheme defertur. Cujus insaniæ duo tantum exempla apponam, ut (e) ἐπὶ σέ μου τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμην θεοτόκε, σῶσον ταῖς πρεσβείαις σου, καὶ δώρησαί μοι πταισμάτων τὴν ἄφεσιν. *In te spes meas reposui, Deipara, tuis precibus salva, & mihi peccatorum remissionem indulge.* Et (f) τῆς εὐσπλαγχνίας τὴν πύλην ἄνοιξον ἡμῖν θεοτόκε εὐλογημένη· ἐλπίζοντες εἰς σὲ μὴ ἀστοχήσωμεν, ρυσθείημεν διὰ σοῦ τῶν περιστάσεων· σὺ γὰρ εἶ ἡ σωτηρία τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν. *Misericordiæ portam aperi nobis, Deipara benedicta, sperantes in te ne deficiamus: per te liberemur a malis, quæ nos circumstant; tu enim es salus omnium Christianorum:* ut alias preces & hymnos, τροπάρια εἰς τὴν θεοτόκον, (quæ ideo nuncupantur Θεοτόκια) in libris illorum Ecclesiasticis ubivis occurrentes, omittam, utpote qui puritati & integritati religionis Christianæ adversantur, & divini cultus Majestati derogant.

Ut sanctius rigidiusque præ se ferant vitæ institutum

(e) In officio aquæ benedictæ minoris, inter alia τροπάρια ejusdem πονηροῦ κόμματος, in Euchologio p. 442.

(f) V. Varias lectiones in S. Chrysost. Liturgiam p. 87.

Kalogeri, ita quo majori erga B. Virginem obsequio a cæteris distinguantur, peculiares in monasteriis in illius honorem ritus observant; quorum hic præcipuus videtur. Prandio finito quispiam ex ipsis frustum panis figuræ triangularis (quod vocant tum εὐλογίαν, tum παναγίαν) coram picta B. Virginis imagine inter prandendum quasi oblationis vice expositum, in manus sumens, inter digitos elevat, clara voce pronuncians, μέγα τὸ ὄνομα, illis respondentibus, τῆς ἁγίας τριάδος. Deinde acclamat, παναγία θεοτόκε, βοήθει ἡμῖν: *in omnibus sancta virgo, opitulare nobis*: cæteris concinentibus, διὰ τῆς αὐτῆς πρεσβείας ὁ θεὸς ἐλέησον, καὶ σῶσον ἡμᾶς: *per ejusdem intercessionem Deus miserere, & salva nos.* Tum omnes simul a Refectorii ministro thymiamate sacro purificati, hymnos in laudem B. Virginis cantillantes, potissimum vero hunc (uti in sacris Eucharisticis post oblatam B. Virginis particulam fieri quoque solet) Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν θεοτόκον τὴν ἀεὶ μακάριστον καὶ παναμώμητον, καὶ μητέρα τοῦ θεοῦ ἡμῶν, τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφὶμ, τὴν ἀδιαφθόρως θεὸν λόγον τεκοῦσαν· τὴν ὄντως Θεοτόκον σε μεγαλύνομεν. *Dignum est certe te Deiparam felicem prædicare, semper beatissimam & ab omni labe immunem, matrem Dei nostri, Cherubinis magis honorandam, & Seraphimis incomparabiliter gloriosiorem, quæ absque omni corruptione Deum verbum peperisti; Te vere Deiparam magnificamus.* In varias partes fractum comedunt, calice mox sumpto, quasi esset novæ Eucharistiæ celebratio. In amicorum aliorumque id rogantium gratiam, ut iter, quod incepturi sunt, feliciter succedat, in hoc ritu repetendo minime segnes sunt, pretio conducti, illos nimirum B. Mariæ, quam ideo

τὴν

τὴν Ὀδυγητρίαν appellant, patrocinio hisce sacris solennibus commendantes.

Ad hunc usque diem a sanguine comedendo & suffocatis rigorose abstinendum esse, pro instituto religionis Christianæ habetur: ita ut ad id piaculum admittendum nemo conscius, urgente licet inedia, cogi, multo minus persuaderi possit, carnem quocunque modo coctam, artibusque culinariis mutatam, nisi ex cæso animali omnis sanguis effluxisset, execraturus. Tantæ obstinationis præsidium a canone, quem S. Jacobus aliique sacri Assessores, in concilio Hierosolymitano congregati, de Gentilium nuper ad fidem Christianam conversorum vita & moribus dirigendis Actor. xv. 20. 29. facta deliberatione sanciverunt, quem perpetui usus & necessariæ obligationis fore pertendunt, provocantque ad praxin & exemplum primitivorum Christianorum, quasi Apostolorum mentem illi non aliter intellexissent. Quod de facto dicitur, testatissimum est, & innumeris indiciis apud antiquos Scriptores patet. Hoc enim argumento, communi sane, & quo cæteri in suis Apologiis usi sunt, (g) Biblias, paulo ante Martyrium, calumniantium Christianos de epulis Thyestæis ora obstruxit, πῶς ἂν παιδία φάγοιεν οἱ τοιοῦτοι, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξὸν; *Qui fieri posset ut infantes comederent, quibus ne sanguinem quidem animantium degustare licet?* Quod adeo compertum fuit Ethnicis Magistratibus, ut oblatis ejusmodi cibis, an sacræ fidei cultores, obscuris suspicionibus delati, revera essent Christiani necne, experiri soliti fuerunt. Tertullianus in Apologetico, cap. VIII.

(g) Apud Euseb. Hist. Eccl. lib. v. c. 1. Vide quoque Can. Apost. LXIII. Can. II. Conc. Gangrensis. Can. LXVII. Conc. in Trullo & LVIII. Const. Leonis Imperatoris.

Erubescat error vester, qui ne animalium quidem sanguinem in pabulis habemus, qui propterea quoque suffocatis & sanguine abstinemus, ne quo sanguine maculemur vel intra viscera sepulto. Denique inter tentamenta quoque Christianorum, botulos etiam cruore distentos admovetis, certissimi scilicet illicitum esse penes illos, per quod exorbitare eos vultis. Et Octavius apud Minucium Felicem; *Tantum ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.* Græci autem hujus antiquissimi ritus usum apud se adhucdum retinere non contenti, Romanam Ecclesiam violati præcepti Apostolici acerrime postulant, inde schismatis augendi occasionem avide captantes: cum interim dolendum sit, ex tantilli momenti liticulis pacem Ecclesiæ turbari potuisse, & Græcos, nimio æstu abreptos, plane oblivisci, cessante nimirum istius decreti ratione, viz. ne ex tali indulta libertate Christianorum e Judaica gente mentes & conscientiæ, nondum satis hac ex parte instructæ, offenderentur, vim istam obligatoriam plane cessare: & cum de re adiaphora ageretur, decreta ejusmodi, quæ prudentia amoliendo cuipiam incommodo suggesserat, per *provisionem* edita fuisse, & eo usque durare, donec necessitas illa, cui originem debent, abeat in desuetudinem, & omnino tollatur. Tantum vero apud ipsos in execratione sunt hæc edulia, ut si forte ex ignorantia, errore, vel qualicunque casu plane inscii quippiam ex illis deguſtaverint, hi μιαροφαγοῦντες se ab hoc crimine, licet involuntario, non nisi explicita confessione & pœnitentia satis purgatos esse credunt.

Quando in judicio sistuntur de lite testaturi, aut quavis oblata occasione sententiam jurejurando firmandam

dam rogati, manum cruci porrectæ imponunt, quam mox osculantur, frontique applicant; & si forte crux desit, digitis sibi invicem implexis, & ad instar crucis decussatis, osculum imprimunt. Hinc perjurus dicitur Σταυροπάτης sive Σταυροπατῆς, qui rupto gravi conscientiæ vinculo, crucem sub pedibus conculcat; quo nihil contumeliosius in quenquam, quando conviitiis & maledictis certatur, dici potest.

Index Rerum & Verborum.

A.

in

F I N I S.